

บทบาทของพระสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์

อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

THE ROLE OF THE SANGHA IN PUBLIC AIDS OF THE SANGHA
COMMUNITY IN AMPHOE CHATURAPHAK PHIMAN,
ROI-ET PROVINCE

พระครูประภัตรลีทธิคุณ (ประสิทธิ์ ปภัสโร)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๕

บทบาทของพระสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์

อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

พระครูประภัสร์สิทธิคุณ (ประสิทธิ์ ปภัสโร)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๕

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**THE ROLE OF THE SANGHA IN PUBLIC AIDS OF THE SANGHA
COMMUNITY IN AMPHOE CHATURAPHAK PHIMAN,
ROI-ET PROVINCE**

Phrakru Prabhassittikun (Prasit Pabhassaro)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of

The Requirement for the Degree of

Master of Arts

(Buddhist Studies)

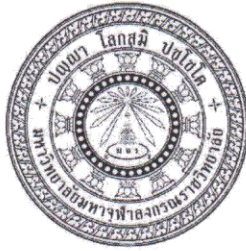
Graduate School

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Bangkok, Thailand

C.E. 2012

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์
เรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมาน
จังหวัดร้อยเอ็ด” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระสุธีธรรมมานูวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์.....

ประธานกรรมการ

(พระธรรมโมลี, ดร.)

กรรมการ

(พระมหาประมวธ ฐานทตฺโต,ดร.)

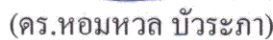
กรรมการ

(ดร.ประยูร แสงใส)

กรรมการ

(ผศ.ดร.โสวิทย์ บำรุงศักดิ์)

กรรมการ

(ดร.หอมหวล บัวระภา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระมหาประมวธ ฐานทตฺโต,ดร. ประธานกรรมการ

ดร.ประยูร แสงใส

กรรมการ

ผศ.ดร.โสวิทย์ บำรุงศักดิ์

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระครูประภัสร์สิทธิคุณ)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : บทบาทของพระสงฆ์ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์
อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

ผู้วิจัย : พระครูประภัตรลีทธิคุณ (ประสิทธิ์ ปภสฺสโร)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระมหาประมวล ฐานตฺโต, ป.ช. ๖, พธ.บ.(ภาษาไทย), M.A.(Ling),
M.A., Ph.D.(Pali&Bud)

: ดร.ประยูร แสงใส ป.ช.๔, พ.ม., พธ.บ.(ครูฯ), M.A.(Ed),
P.G. DIP. in journalism, Ph.D.(Education)

: ผศ.ดร.โสวิทย์ บำรุงศักดิ์ ป.ช. ๓, พ.ม., พธ.บ.(ปรัชญา), M.A.(Budd.),
พธ.ด.(พระพุทธศาสนา)

วันสำเร็จการศึกษา : ๔ / มีนาคม / ๒๕๕๖

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคม (๒) เพื่อศึกษากระบวนการงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด และ(๓)เพื่อศึกษาผลการดำเนินงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีต่อการพัฒนาสังคม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาภาคสนาม (File work) นำบทสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ประกอบวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์

ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทในด้านการอบรมคุณธรรม จริยธรรมให้แก่ชุมชน นักเรียนนักศึกษา เผยแผ่ธรรมะ สงเคราะห์ผู้ยากไร้ พัฒนาถาวรวัตถุให้กับชุมชนมีการรับเลี้ยงดูเด็กกำพร้า การเปิดโรงเรียนสอนเด็กก่อนเกณฑ์และโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและบาลีพร้อมกับพระปริยัติธรรมสามัญ เป็นผู้ดำเนินงานบทบาทนักสังคมสงเคราะห์ และยังเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและผู้นำชาวบ้านทำให้เกิดความสามัคคีเป็นระเบียบเรียบร้อยแก่ชุมชนและสังคมในท้องถิ่น อีกทั้งจะต้องอาศัยพระสงฆ์เป็นสำคัญ เนื่องจากพระสงฆ์เป็นผู้ใกล้ชิดประชาชน โดยเฉพาะพระสงฆ์ทุกระดับเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของประชาชน และมีบทบาท

ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วย ดังนั้นพระสงฆ์จึงต้องปรับบทบาทในด้านต่าง ๆ ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม

การศึกษากระบวนการทำงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอ จตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด พระสงฆ์มีการประยุกต์งานด้านสาธารณสงเคราะห์ ด้วยการช่วยเหลือสังคมอย่างต่อเนื่อง บทบาทการสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นงานเกี่ยวกับการใช้อาคารสถานที่ภายในวัด ใช้เป็นที่ประชุมของหน่วยงานราชการ เป็นที่ประชุมของชุมชนหมู่บ้าน ดำเนินในท้องถิ่น เพื่ออำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่ประชาชน หรือจัดกิจกรรมต่างๆของชุมชน เช่น การช่วยเหลือเด็กกำพร้า เด็กเร่ร่อน เด็กที่มาจากครอบครัวจากจน นอกจากนี้เจ้าอาวาสแบ่งที่วัดให้จัดตั้งสถานศึกษา สถานือนามัย หอสมุด พิพิธภัณฑ์ หรือที่ตั้งของหน่วยราชการ ประปาประจำหมู่บ้าน ตลอดจนกิจกรรมสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ เช่น เกิดอุทกภัย พระสงฆ์จัดการรวบรวมเครื่องอุปโภคบริโภคจากผู้มีจิตศรัทธาไปช่วยเหลือผู้ประสบภัย เพื่อให้สังคมได้ปฏิบัติตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ คือ ทาน ศีล ภาวนา

ส่วนผลการดำเนินงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ เป็นการดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ หรือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของประชาชนทั่วไป ได้แก่ ผลด้านสาธารณประโยชน์ ทำให้ได้สิ่งก่อสร้างต่างๆ เช่น สถานือนามัย หอสมุด ศาลาประชาคม ซึ่งส่งผลให้เกิดแหล่งรักษาโรค และแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ด้านจิตใจทำให้ประชาชนทั่วไปเห็นบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่องานสาธารณสงเคราะห์ และเกิดศรัทธายิ่งขึ้น

Thesis Title : The Role of the Sangha in Public Aids of the Sangha Community
in Amphoe Chaturaphak Phiman, Roi-et Province

Researcher : Phrakru Prabhassittikun (Prasit Pabhassaro)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: PhramahaPramuanThânadatto, Pali VI, B.A.(Thai),P.G.Dip.in
(Phi.&Religion), M.A. (Ling.),M.A.(Pali&Bud.),
Ph.D. (Pali& Bud.)

: PrayoonSaengsaiPali,IV, B.A.,M.A.(Ed),P.G.DIP.inJournalism
Ph.D.(Ed)

: Assist.Prof.Dr.SowitBamrungphak, Pali
VII,B.A.(Phi.),M.A.(Bud.),Ph.D.(Buddhist Studies)

Data of Graduation : 4 / March / 2013

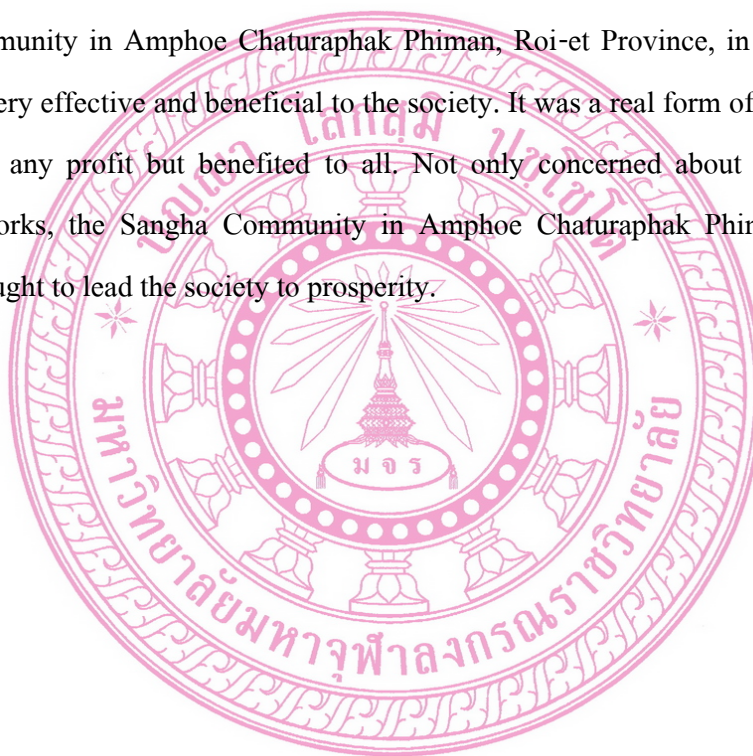
ABSTRACT

The objectives of this thesis are: to study the concept and theory of the role of the Sangha regarding public aids in the society, to study the process of public aids performed by the Sangha Community in Amphoe Chaturaphak Phiman, Roi-et Province, and to study the result of public aids implemented by the Sangha Community in Amphoe Chaturaphak Phiman, Roi-et Province, in developing the society. However, this thesis is conducted based on qualitative research methodology, documentary research, field work approaches, and critical analysis.

The result of the study found that the Sangha had played very important role in Buddhist ethical training to the people in the areas. They also donated to reconstructed social welfare, and even build Pariyatidhamma School as the educational institute and resident places for an orphan. Furthermore, they were very faithful of the people as they concerned about the current problems in the society and helped to solve the crisis; on one hand, they were the spiritual leaders in the community.

Another considered preferment of public aids conducted by the the Sangha Community in Amphoe Chaturaphak Phiman, Roi-et Province, was: they ready to allow the people to utilize the temple for useful activities both private organization and government. Moreover, they used the temple as a relief place for the victim from natural disaster, and donated all necessary requisites they had to the victim to live in comfort.

Last but not least, this study found that the result of public aids implemented by the Sangha Community in Amphoe Chaturaphak Phiman, Roi-et Province, in developing the society was very effective and beneficial to the society. It was a real form of public aids in which free of any profit but benefited to all. Not only concerned about the Sangha administrative works, the Sangha Community in Amphoe Chaturaphak Phiman, Roi-et Province, also sought to lead the society to prosperity.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้เพราะความกรุณา เอื้อเฟื้อจากผู้มีพระคุณหลายฝ่ายด้วยกัน ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในพระคุณเป็นอย่างยิ่ง จึงขอกล่าวนามเพื่อเป็นการขอบพระคุณอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

พระมหาประมวธ ฐานทตฺโต, ดร. กรุณาเมตตาเป็นประธานควบคุมวิทยานิพนธ์พร้อมทั้งได้รับความอนุเคราะห์จากอาจารย์ ดร. ประยูร แสงใส และผศ.ดร. โสวิทย์ บำรุงภักดี กรรมการที่ปรึกษา ทั้งสามท่านได้ให้คำปรึกษาและชี้แนะในปัญหาหลายประการเป็นอย่างดี ขอขอบคุณอาจารย์ทุกท่านผู้ที่ให้การประสิทธิ์ประสาทความรู้ทุกประการ และช่วยให้คำปรึกษาแนะนำต่าง ๆ ทำให้เกิดประโยชน์แก่ผู้วิจัยผู้วิจัย

ขอกราบขอบพระคุณ พระธรรมโมลี, ดร. ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และ ดร.หอมหวล บัวระภา คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้เมตตาตรวจสอบให้คำแนะนำ ชี้แนะเพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไข จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยดี

กราบขอบพระคุณสถาบันบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่ให้ออกาสผู้วิจัยได้เรียนรู้และศึกษาพระพุทธศาสนา กราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกรูปและทุกท่านที่ให้การดูแลในการทำงานวิจัยนี้ รวมทั้งคณาจารย์ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้และคุณธรรมให้แก่ผู้วิจัย

ขอขอบคุณในน้ำใจของสหธรรมิกเพื่อนร่วมห้องพุทธศาสตรมหาบัณฑิตรุ่น ๓ ห้องเรียนจังหวัดร้อยเอ็ดทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์และช่วยเหลือ

ขออนุโมทนาขอบคุณบิดา มารดา พร้อมทั้งญาติสนิทและกัลยาณมิตร นายพัช วิเศษดอนหวาย ผู้ที่ช่วยในการผลักดันสนับสนุนในเรื่องพาหนะการเดินทางและเป็นการกำลังใจไถ่ถามถึงความคืบหน้าของการวิจัย อย่างไรก็ตามการดำเนินงานต้องอาศัยผู้ให้ความช่วยเหลือให้คำปรึกษาหรือแม้แต่ให้กำลังใจ จำนวนมาก ซึ่งผู้วิจัยไม่สามารถระบุชื่อในกิตติกรรมประกาศได้ทั้งหมด จึงขอให้ท่านได้โปรดทราบ ว่า ผู้วิจัยขออนุโมทนาขอบคุณ และขอสำนึกในน้ำใจอันงดงามของท่านไว้ในความทรงจำตลอดไป

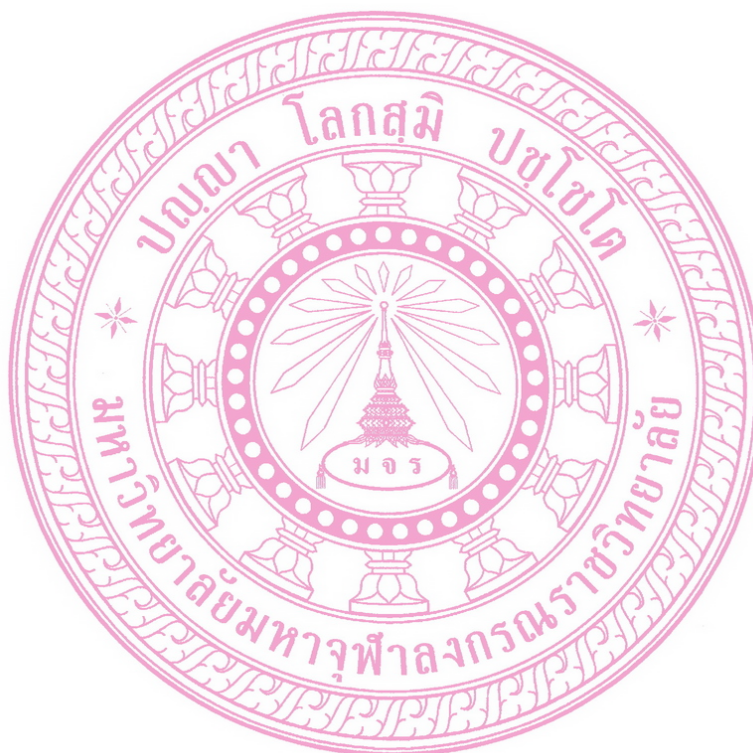
พระครูประภัสร์สิทธิคุณ (ประสิทธิ์ ปกสุสโร)

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	น
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ณ
 บทที่ ๑ บทนำ	 ๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย	๕
๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๕ ทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง	๖
๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๑
๑.๗ ประโยชน์คาดว่าจะได้รับ	๑๑
 บทที่ ๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคม	 ๑๒
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในสังคม	๑๒
๒.๑.๑ ความหมายของบทบาท	๑๒
๒.๑.๒ บทบาทของพระสงฆ์ในอดีต	๑๓
๒.๑.๓ บทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบัน	๑๓
๒.๑.๔ บทบาทของพระสงฆ์ในอนาคต	๒๐
๒.๑.๕ บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทย	๒๒
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์	๒๕
๒.๒.๑ ความหมายการสาธารณสุขสงเคราะห์	๒๖
๒.๒.๒ ความสำคัญของการสาธารณสุขสงเคราะห์	๓๐
๒.๒.๓ บทบาทด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์	๓๔

บทที่ ๓ กระบวนการงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์	
อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด	๔๓
๓.๑ กระบวนการงานของพระสงฆ์	๔๓
๓.๑.๑ ด้านการบริหารกิจการคณะสงฆ์	๔๓
๓.๑.๒ ด้านการพัฒนาสังคม	๕๘
๓.๒ กระบวนการการทำงานด้านการสาธารณสงเคราะห์	๖๑
๓.๒.๑ ด้านการดำเนินการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล	๖๑
๓.๒.๒ ด้านการช่วยเหลือสนับสนุนกิจการของรัฐหรือเอกชน	๖๕
๓.๒.๓ ด้านการช่วยเหลือและมีส่วนร่วมต่อสาธารณสมบัติ	๖๖
๓.๒.๔ ด้านการช่วยเหลือประชาชนผู้ประสบสาธารณภัย	๖๓
๓.๒.๕ ด้านการให้อาการและสถานที่ของวัดเพื่อ เป็นประโยชน์แก่ประชาชน	๖๘
บทที่ ๔ ผลงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ อำเภอจตุรพักตรพิมาน	
จังหวัดร้อยเอ็ดที่มีต่อการพัฒนาสังคม	๗๔
๔.๑ ผลของการสาธารณสงเคราะห์ที่มีต่อการพัฒนาสังคม	๗๔
๔.๑.๑ ผลจากการสงเคราะห์ทางด้านการดำเนินการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล	๗๔
๔.๑.๒ ผลจากการสงเคราะห์ทางด้านการช่วยเหลือสนับสนุนกิจการ ของรัฐหรือเอกชน	๗๘
๔.๑.๓ ผลจากการสงเคราะห์ทางด้านการช่วยเหลือและมีส่วนร่วม ต่อสาธารณสมบัติ	๘๑
๔.๑.๔ ผลจากการสงเคราะห์ด้านการช่วยเหลือประชาชน ผู้ประสบสาธารณภัย	๘๓
๔.๑.๕ ผลจากการสงเคราะห์ด้านการให้อาการและสถานที่ของวัดเพื่อเป็น ประโยชน์แก่ประชาชน	๘๕
๔.๒ ประโยชน์ของการสาธารณสงเคราะห์ที่มีต่อการพัฒนาสังคม	๘๕
๔.๒.๑ ประโยชน์ระดับที่เป็นปัจเจกชนและระดับชุมชน	๘๕
๔.๒.๒ การประยุกต์แนวคิดในด้านการสาธารณสงเคราะห์	๘๒
บทที่ ๕ สรุป และข้อเสนอแนะ	๘๓
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๘๓
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๐๓

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๑๐๓
๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	๑๐๓
บรรณานุกรม	๑๐๔
ภาคผนวก	๑๑๐
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์	๑๑๑
ภาคผนวก ข ภาพกิจกรรมการสัมภาษณ์	๑๑๔
ประวัติผู้วิจัย	๑๒๒

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อชื่อคัมภีร์ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฉลองสิริราชสมบัติ ๕๐ ปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช พุทธศักราช ๒๕๓๕ ดังต่อไปนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.จู.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	จูฬวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ม.ม.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณาสกปาติ	(ภาษาบาลี)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณาสก	(ภาษาไทย)
ส.ม.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	สัปปคคตนิคาย	มหาวรรคคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ส.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
อง.เอกก.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	องคคตตรนิกาย	เอกกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.เอกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกคตตรนิกาย	เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทุก.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	องคคตตรนิกาย	ทุกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)

๒. การระบุเลขหมายพระไตรปิฎก

การระบุหมายเลขย่อหน้า

การอ้างอิงพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ใช้ระบุคัมภีร์และระบุถึง เล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๐๒/๓๓๕. หมายถึงการอ้างอิงนั้นระบุถึงคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค เล่มที่ ๑๐ ข้อที่ ๔๐๒ หน้า ๓๓๕

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบัน การดำเนินชีวิตของประชาชนมีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตเป็นอันมาก เนื่องจากความซับซ้อนทางเหตุปัจจัยของสังคม ทำให้การดำรงชีวิตต้องต่อสู้ดิ้นรนมากยิ่งขึ้น จึงควรมีผู้มีบทบาทรับผิดชอบและหาทางเยียวยาปัญหาที่เกิดขึ้น พระสงฆ์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม เป็นศูนย์กลางของชุมชน และเป็นที่ยอมรับของชุมชน จึงต้องนำวิกฤตินี้มาเป็นโอกาสเพื่อพัฒนาสังคม ให้เป็นที่พึงพอใจของประชาชน ช่วยอบรมศีลธรรมให้สังคมอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข มีความสามัคคีเป็นที่ตั้ง

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่ถูกต้องจนเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป ผู้เผยแผ่ต้องผ่านการเรียนรู้และเข้าใจพระพุทธศาสนามากพอสมควร เพราะผู้ฟัง ผู้อ่านที่เคยผ่านการศึกษาและเข้าใจพระพุทธศาสนาก็มี ผู้ที่ยังไม่ได้ศึกษาเข้าใจอย่างถ่องแท้ก็มี หากผู้เผยแผ่อธิบายความหมายผิดพลาดไป ย่อมถูกผู้รู้ท้วงติงหรือตำหนิได้ ส่วนผู้ที่กำลังศึกษาพระพุทธศาสนาแต่ยังไม่เข้าใจหลักธรรมอย่างถ่องแท้ เมื่อฟังผิดย่อมเกิดความเข้าใจหลักธรรมผิดเพี้ยนจากความหมายเดิมและนำไปประพฤติปฏิบัติไม่ถูกต้องย่อมเป็นเหตุให้เกิดความเสียหาย ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาจำต้องศึกษาเรียนรู้ให้เข้าใจในประเด็นเนื้อหา ขอบเขต ภูมิทัศน์ และหลักการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรม

อย่างไรก็ตาม งานเผยแผ่ของเราตามพุทธคำรัสว่า “จรถ ภิกขเว จาริกิ พุชชนิตาย พุชชนสุขาย โลกานุกมฺปาย”^๑ พระพุทธองค์ตรัสไว้ในคราวส่งพระภิกษุสงฆ์เป็นธรรมทูตชุดแรกออกไปประกาศพระศาสนาว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปตามจุดประสงค์ เพื่อการบำเพ็ญประโยชน์ต่อปวงชน เพื่อการเสริมสร้างความสุขต่อปวงชน และเพื่อเมตตานุเคราะห์ต่อประชาชนชาวโลกทั้งปวง”^๒ เป็นงานที่พระสงฆ์เราเรียนรู้แล้วจะต้องนำไปปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นสำเร็จเป็นพุทธศาสนบัณฑิต หรือพุทธศาสนมหบัณฑิต อย่าลืมหันกลับออกไปสู่ชนบท แม้จะอยู่ในเมืองกรุงก็ยังมีชุมชนที่จะต้องทำการพัฒนาอยู่

^๑ดูรายละเอียดใน วิ.ม. (บาลี) ๔/๓๒/๒๗.

^๒ดูรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การจัดกิจการอันเป็นสาธารณประโยชน์ของหน่วยงานหรือของคณะบุคคล หรือบุคคล เว้นแต่การนั้นอยู่ในขอบข่ายแห่งการศึกษาสงเคราะห์ หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือกิจการของรัฐ หรือเอกชนที่ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์ หรือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของประชาชนทั่วไป^๓

การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลชุมชนของพระภิกษุนั้น อาจกระทบกับความเชื่อเดิมของท้องถิ่น พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระสงฆ์เผยแผ่ธรรม หรือพัฒนาสิ่งต่าง ๆ มิให้ขัดกับความเชื่อของชุมชนเหล่านั้น และให้ปรับธรรมเข้าหาแนวความเชื่อนั้น หรือถ้าแนวความเชื่อนั้นสามารถทำให้คนเป็นคนดีได้ พระองค์ก็ทรงอนุโลมตามประเพณีการปฏิบัติตนของชาวบ้าน ถ้าประเพณีนั้นมีได้เป็นภัยต่อชุมชนส่วนรวม จากแนวคิดเช่นนี้จึงทำให้พระสงฆ์และประชาชนโดยทั่วไปอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน^๔

อาศัยเหตุผลดังกล่าว จึงเห็นได้ว่าพระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระสงฆ์สามารถทำการสงเคราะห์ช่วยเหลือแก่สังคม เพราะประชาชนในปัจจุบันหรือแม้ในอดีตกาลก็ตาม ยังมีปัญหาและความทุกข์ความเดือดร้อนทั้งทางวัตถุและทางจิตใจอยู่ เพราะความสามารถของรัฐในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชนยังมีไม่ทั่วถึง ผู้ที่เป็นที่พึ่งได้ในยามนี้ คือ พระสงฆ์ เนื่องจากพระสงฆ์เป็นผู้รู้ธรรม สามารถแสดงข้อธรรมอันเป็นที่พึ่งของประชาชนให้คลายความกังวลและความทุกข์ในชีวิตลง ได้พระสงฆ์ไม่ได้มีบทบาทแค่เพียงการเผยแผ่ธรรมะ การให้คำปรึกษาหารือ การให้การศึกษาเท่านั้น แต่ยังมีพระสงฆ์อีกจำนวนหนึ่ง มีความรู้เรื่องยาสมุนไพร และด้านการรักษาโรคความรู้เหล่านี้อาจจะร่ำเรียนมาสมัยเป็นชาวบ้าน หรือเรียนรู้งานจะเป็นพระภิกษุ เมื่อโรคภัยเกิดขึ้นกับประชาชนก็จะเข้าไปขอให้พระสงฆ์ทำการรักษาโรคให้ เพราะการแพทย์ในอดีตกาลยังไม่เจริญแม้การทำการรักษาโรคนั้นจะไม่ใช่วิชาของพระสงฆ์ก็ตาม แต่เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมจำเป็นต้องทำ โดยให้อยู่ในกรอบของพระธรรมวินัย

ชีวิตความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ได้ดำเนินไปด้วยอาศัยปัจจัย ๔ จากการอุปการะของคฤหัสถ์ เพื่อให้มีชีวิตดำรงอยู่ได้ตามอัธยาศัย พระภิกษุสงฆ์จึงควรมีความตระหนักในหน้าที่ของตนอยู่เสมอ นั่นคือ การเร่งศึกษาปฏิบัติธรรมไม่ประมาท ดังพุทธพจน์ในปัพพัตตอกนิหสูตรว่า

^๓ กรมการศาสนา, พระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบและคำสั่งของคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๓๓๑-๓๓๖.

^๔ ภทรพร ลีริกาญจน์ “หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ : แนวคิดและบทบาทของพระคำเขียน สุวณโณ ในการพัฒนาชุมชน”, งานวิจัยจากทุนสนับสนุนของสถาบันไทยคดีศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๕), หน้า ๑๑.

“บรรพชิตพึงพิจารณาอยู่เนื่อง ๆ ว่า ...การเลี้ยงชีพของเราเนื่องด้วยผู้อื่น ...วันคืนล่วงไป ๆ บัดนี้เราทำอะไรอยู่”^๕

เมื่อมีความสำนึกในหน้าที่ดังนี้แล้ว พระสงฆ์จึงควรตอบแทนอุปการะชาวบ้านด้วยการนำธรรมที่ได้ศึกษาและปฏิบัติ มาสั่งสอนอบรมประชาชนให้เกิดสันติสุขดังพุทธพจน์ว่าในพหุการสูตรว่า

“ภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย เป็นผู้มียุอุปการะมากแก่เธอทั้งหลาย พวกเขาบำรุงเธอทั้งหลายด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และกิลานเภสัชบริวาร แม้เธอทั้งหลายก็จะเป็นผู้มีอุปการะมากแก่พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย จงแสดงธรรมอันดีงามในเบื้องต้น ท่ามกลางในที่สุด จงประกาศแบบการครองชีวิตอันประเสริฐพร้อมทั้งอรรถ และพยัญชนะบริสุทธิ์ บริบูรณ์ แก่พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลายเถิด ภิกษุทั้งหลาย คฤหบดีและบรรพชิตทั้งหลายต่างอาศัยกันและกันด้วย อามิสทานและธรรมทาน อยู่ประพาศปรหมจรรย์นี้เพื่อต้องการสัจจโอชะ เพื่อทำความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยอาการอย่างนี้”^๖

ตั้งแต่ที่รัฐบาลได้กำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ มาจนถึงปัจจุบัน ทำให้พระสงฆ์มีบทบาทและเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาชุมชน การจัดระเบียบสังคม การบำรุงขวัญ และการบริการด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำชุมชน ซึ่งเป็นศูนย์รวมทางจิตใจ เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำ และชักชวนประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เช่น การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เป็นต้น เป็นการสร้างบทบาทให้สอดคล้องกับหน้าที่ของพระสงฆ์ ทั้งนี้ภารกิจเหล่านี้ของพระสงฆ์มาจากการเข้าใจปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม และพยายามปรับบทบาทให้สถาบันศาสนาหรือวัด เป็นประโยชน์ต่อสังคมนั่นเอง

จะเห็นได้ว่า การสาธารณสงเคราะห์ เป็นงานสำคัญของคณะสงฆ์ เป็นกิจการอันหนึ่งของคณะสงฆ์ เช่นเดียวกับการสงเคราะห์ด้านอื่น ๆ ซึ่งวิธีการดำเนินงานนั้น จะต้องเป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม และในอำนาจหน้าที่ของบทบาทพระสงฆ์ จึงกล่าวได้ว่า การสาธารณสงเคราะห์เป็นกิจการของคณะสงฆ์โดยแท้^๗

^๕ คุรุชาลเถียรใน อง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๔๘/๑๐๔.

^๖ บ.อิต. (ไทย) ๒๕/๑๐๗/๔๘๖

^๗ สุทธิพงษ์ ดันตยาพิศาลสุทธิ, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม พร้อมด้วยระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๘-๙.

สรุปได้ว่า สถาบันศาสนาซึ่งมีส่วนประกอบที่สำคัญคือ วัดและพระสงฆ์เป็นสถาบันทางสังคมที่ได้รับการยอมรับและเป็นที่ยอมรับจากทุกฝ่าย ดังนั้นจึงเป็นการง่ายต่อการประสานงานในการพัฒนาชุมชน และการเข้าร่วมพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์เป็นการสืบทอดเจตนารมณ์ของพระศาสดา ซึ่งทรงมุ่งหวังให้พระสงฆ์เข้าไปช่วยเหลือสงเคราะห์สังคมเท่าที่พระสงฆ์จะทำได้ วัดในปัจจุบันนี้ ไม่ใช่สถานที่แบ่งแยกสถานะของวัดและบ้านออกจากกันอย่างสิ้นเชิง ยังมีความสัมพันธ์เกื้อกูลซึ่งกันและกันอยู่เสมอ ในทำนองเดียวกันพระสงฆ์ในปัจจุบันนี้แม้มิใช่พระอริยสงฆ์ผู้ตักสิลเสขมั่งเน้นนิพพานแต่ประการเดียว โดยไม่รู้ปัญหาของประชาชนทั้งหมดนั้นคงไม่ได้ พระสงฆ์จำเป็นต้องมีปฏิสัมพันธ์กับฆราวาส เพื่อช่วยเหลือสงเคราะห์ตามหน้าที่สมควรแก่สถานะ การก้าวเข้าไปช่วยเหลือสงเคราะห์ชาวบ้าน พระสงฆ์จึงมีบทบาทเป็นนักพัฒนาในด้านต่าง ๆ เพื่อความอยู่รอดของสังคมไทย ดังนั้นพระสงฆ์ในปัจจุบันจึงได้ชื่อว่าเป็นผู้อนุเคราะห์ประชาชนทั้งในทาง เศรษฐกิจสังคม และ จิตใจ สติปัญญา เป็นสภาวะที่พึงอย่างแท้จริงในสังคมปัจจุบัน

ดังนั้นผู้วิจัยในฐานะเจ้าคณะอำเภอจตุรพักตรพิมานจึงเห็นว่า การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นเรื่องที่น่าสนใจ เพราะพระสงฆ์หลายรูปได้ทำงานด้านสาธารณสงเคราะห์ในแต่ละพื้นที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งในงานวิจัยนี้จะเน้นศึกษาถึงบทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยวิเคราะห์การทำงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมานว่า มีวิธีการดำเนินงานอย่างไร ทั้งนี้เพื่อนำผลการวิจัยไปเป็นฐานข้อมูลในการส่งเสริมบทบาทการทำงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์สืบต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคม

๑.๒.๒ เพื่อศึกษากระบวนการงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาผลการดำเนินงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีต่อการพัฒนาสังคม

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยมุ่งศึกษา บทบาทของพระสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด โดยวิเคราะห์บทบาทการดำเนินงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ ใน ๕ ด้าน คือ ด้านการดำเนินการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ด้านการช่วยเหลือสนับสนุนกิจการของรัฐหรือเอกชน ด้านการช่วยเหลือและมีส่วนร่วมต่อสาธารณสมบัติ ด้านการช่วยเหลือประชาชนผู้ประสบสาธารณภัย ด้านการให้อาการและสถานที่ของวัดเพื่อเป็นประโยชน์ประชาชน

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร

ผู้วิจัยมุ่งศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิโดยเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๘ รวมถึงตำราและเอกสารทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์

๑.๓.๓ ด้านพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย

พื้นที่ ได้แก่ พื้นที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด
กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ พระสังฆาธิการระดับ รองเจ้าคณะอำเภอ ๒ รูป เจ้าคณะตำบล ๑๓ รูป และเจ้าอาวาส ๘ รูป รวม ๒๓ รูป

๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในกาวิจัย

บทบาท หมายถึง การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพนั้น ๆ

กระบวนการ หมายถึง การกระทำที่ดำเนินการอย่างเป็นระบบ

พระสงฆ์ หมายถึง พระภิกษุที่อยู่ในเขตอำเภอจตุรพักตรพิมาน ประกอบด้วย รองเจ้าคณะอำเภอ ๒ รูป เจ้าคณะตำบล ๑๓ รูป และเจ้าอาวาส ๘ รูป

การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการต่างๆ เพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ แก่หน่วยงาน หรือคณะบุคคล ได้แก่ การดำเนินการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นซึ่งเป็นไปเพื่อสาธารณประโยชน์ การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนในกาลอันสมควร การให้อาการและสถานที่ของวัดเพื่อเป็นประโยชน์ประชาชน

๑.๕ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้อธิบายว่า พุทธศาสนาสอนมนุษย์ ให้หวังผลสำเร็จจากการลงมือกระทำตามเพียรพยายามตามเหตุตามผล การมีหวังผลจากการอ่อนวอนขอความช่วยเหลือจากอำนาจบันดาล อาจทำให้กลายเป็นคนมีนิสัยเฉื่อยชา ขอบงอมืองอเท้า และหวังพึ่งอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้บันดาลในสิ่งตนปรารถนาให้ทัน เป็นการพึ่งสิ่งภายนอก ทำให้ชีวิตขึ้นตรงต่อผู้อื่น เป็นเหตุให้ตนเองเป็นคนขาดประสิทธิภาพ ขาดอำนาจและขาดความมั่นใจในตนเอง ขัดต่อหลักการขั้นพื้นฐานของพระพุทธศาสนาที่สอนให้พึ่งตนเอง สอนให้ทำตนให้เป็นที่พึ่งได้ คือสามารถพึ่งตนเองได้^๔

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) กล่าวว่าในโลกนี้มีบุคคลอยู่ ๒ ประเภท คือบุคคลที่ควรช่วยเหลือและบุคคลที่ควรไม่ช่วยเหลือ บุคคลที่ควรช่วยเหลือเพราะประพฤติปฏิบัติดี คือรู้จักช่วยเหลือตัวเอง ฝึกฝนตัวเอง พยายามทำงานต่างๆ ด้วยตัวเอง ไม่งอมืองอเท้า ไม่นอนรอโชควาสนา ไม่เอาไร้อาเปรียบใคร มีความวิริยอุตสาหะ บุคคลประเภทนี้ควรที่จะยกย่องสรรเสริญ และควรให้การส่งเสริมสนับสนุน^๕

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโญ) ได้กล่าวถึง ลักษณะของการสาธารณสงเคราะห์ที่พระสงฆ์หรือวัดวาอารามต่าง ๆ จัดทำอยู่ในปัจจุบัน เช่น การที่วัดหรือคณะสงฆ์หรือพระภิกษุดำเนินการเองซึ่งกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ให้ผลงานเป็นสาธารณประโยชน์สาธารณสมบัติ การตั้งกองทุนสาธารณสงเคราะห์ การตั้งมูลนิธิเพื่อคนยากจนหรือช่วยคราวประสบภัยพิบัติ การกำหนดเขตอภัยทาน และกิจการอื่นที่เป็นเจ้าของเอง ลักษณะนี้มุ่งเอากิจการที่ทำเองหรือโครงการที่กำหนดขึ้นเอง ทั้งที่เป็นกิจการประจำหรือกิจการชั่วคราว^๖

พุทธทาสภิกขุ กล่าวว่า ความล้มเหลวทุกอย่างในสังคมปัจจุบัน เกิดจากการที่คนในสังคมขาดความมั่นคงแห่งความเป็นมนุษย์ แผ่นดินเป็นรากฐานแห่งความมั่นคง มนุษย์จะมั่นคงต้องไม่ทิ้งแผ่นดินและต้นไม้ ธรรมเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่จะทำมนุษย์มีความมั่นคง ธรรมคือสภาพที่ทรงตัวอยู่ได้ด้วยตัวของมันเอง หน้าที่ที่เป็นอีกความหมายของธรรม มนุษย์ที่มีธรรมก็คือ

^๔ พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๔๖๔, ๕๑๗.

^๕ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), “ธรรมที่ป็น”, **ทางเดิน**, ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๑๑๘ (พฤษภาคม – มิถุน ๒๕๔๖) : หน้า ๒๐.

^๖ พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโญ), **เอกสารประกอบการบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๕๗-๕๘.

คนที่ทำหน้าที่ แล้วรู้จักหน้าที่และทำตามหน้าที่ของตนมิให้บกพร่อง อบายมุขเป็นตัวละครที่ทำให้มนุษย์ขาดความมั่นคง หากจะสร้างความมั่นคง ไม่ว่าจะด้านใดก็ตามจะต้องยึดหลักความพอประมาณ คือ ต้องรู้จักประมาณตนเอง กินอยู่อย่างพอดี ไม่บูชาส่วนเกิน (ส่วนที่เกินความพอดี) ไปช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์^{๑๑}

พระครูสุภาจารย์วัฒน์ ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ที่มีความสำคัญต่อวิถีการดำรงชีวิตโดยการสาธารณสงเคราะห์ให้กับชาวบ้าน ซึ่งพอสรุปได้ว่า พระสงฆ์เป็นศูนย์กลางรวมจิตใจของชาวบ้าน เป็นที่พึ่งทางใจของชาวบ้าน หากพระสงฆ์เข้าร่วมพัฒนา^{๑๒} แก้ไขปัญหาที่จะมีส่วนให้ชาวบ้านได้มาก เพราะทุนเดิมทางพระพุทธศาสนามีอยู่ คือ พระพุทธศาสนายังลึกลงในสังคมไทยมาช้านานและมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยพระสงฆ์เป็นผู้ที่ให้ชาวบ้านเกิดความเคารพศรัทธา แม้ปัจจุบัน พระสงฆ์จะประพฤติดัวอกนอกกรอบวินัยไปบ้างแต่ชาวบ้านโดยเฉพาะในภาคอีสานก็ยังให้ความสำคัญนับถือ อยู่เช่นเดิม

ปกรณ์ คุณารักษ์ กล่าวว่า “บทบาท” คือ การปฏิบัติตามสิทธิ์และหน้าที่ของตำแหน่งที่บุคคลได้รับมาจากสังคม ซึ่งปกติแล้วบุคคลหนึ่งๆ จะมีบทบาทต่างๆ อย่างมากมาย เช่น บทบาทครู บทบาทพ่อ บทบาทแม่ บทบาทนักเรียน บทบาทลูก บทบาทพระสงฆ์ บทบาทเจ้าอาวาส บทบาทพระลูกวัด เป็นต้น^{๑๓}

อภิชัย พันธเสน ได้กล่าวไว้ใน หนังสือความหวัง ทางออกและทางเลือกใหม่ ว่า พระสงฆ์ในชนบท มีพื้นฐานความศรัทธาความเคารพของชาวบ้าน เป็นแกนนำในการเข้าไปมีบทบาทพัฒนาชนบท ซึ่งเมื่อพระสงฆ์นำพาชาวบ้านพัฒนาจิตใจและวัตถุในกิจกรรมใด กิจกรรมนั้นก็มักจะได้รับความร่วมมือและความช่วยเหลือจากชาวบ้านด้วยความศรัทธา สามารถประสบความสำเร็จในการดำเนินงานได้โดยง่ายและเสียค่าใช้จ่ายน้อย แต่บทบาทการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ยังจำกัดอยู่ในแวดวงพระสงฆ์ ในบางพื้นที่ยังไม่กว้างขวางนัก และยังมีกิจกรรมใน

^{๑๑} พุทธทาสภิกขุ, รากฐานที่มั่นคงแห่งความเป็นมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๒๑), หน้า ๒ – ๒๓.

^{๑๒} พระครูสุภาจารย์วัฒน์, บทบาทพระสงฆ์ชนบท ท่ามกลางวิกฤต, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเคล็ดไทย จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๕.

^{๑๓} ปกรณ์ คุณารักษ์, เอกสารประกอบการบรรยายรายวิชามนุษย์กับสังคม, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๔๕), หน้า ๕๕.

ลักษณะต่างคนต่างทำ ไม่ประสานกันอย่างเป็นขบวนการหรือองค์กร แนวทางการดำเนินการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์จึงยังไม่เด่นชัดมากนัก^{๔๔}

พระครูปลัดเจริญ จิตปญโญ (ยากรรม) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาชีวิตและผลงานพระราชพุทธิญาณ (กุศล คนธวโร)” โดยได้กล่าวถึงชีวิตและผลงานของท่านเริ่มตั้งแต่ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอคอยสะเก็ด จนถึงการดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ในปัจจุบัน โดยการนำเสนอการทำงานด้านการศึกษาสงเคราะห์ของท่านมากมาย เป็นส่วนขยายการสนับสนุนให้การทำหน้าที่หลัก คือ การปกครอง การศึกษา สาธารณูปการ และการเผยแผ่ โดยได้นำหลักพุทธจริย ๓ มาใช้ศึกษาวิเคราะห์ให้เห็นถึงอุปสรรคและวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างเด่นชัด^{๔๕}

พระมหาอนันต์ ดอนนอก ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามโครงการอบรมประชาชนประจำตำบล ในจังหวัดนครราชสีมา” พบว่าความพอใจและยินดีเมื่อพระสงฆ์ เป็นผู้มีส่วนพื้นฐานทางจิตใจที่รักการทำงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมและชอบเสียสละเป็นแรงกระตุ้นให้พระสงฆ์ ได้พยายามปรับบทบาทของตนให้เข้ามามีส่วนในกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนมากขึ้น^{๔๖}

ภัทรพร สิริกาญจน์ ได้วิจัยเรื่อง “หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ : แนวคิดและบทบาทของพระคำเขียน สุวณโณ ในการพัฒนาชุมชน” พบว่าตามพุทธบัญญัติพระสงฆ์มีบทบาทและหน้าที่ในการปฏิบัติธรรม เผยแผ่พุทธธรรมและช่วยเหลือชาวบ้านให้พ้นทุกข์ตามความเหมาะสมและความสามารถ ปัจจุบันสังคมมีความซับซ้อน ชาวบ้านมีปัญหาชีวิตมากขึ้น พระสงฆ์จึงมีบทบาทช่วยเหลือสังคมอย่างใกล้ชิดมากกว่าแต่ก่อนและเป็นผู้แก้ปัญหาเกือบทุกเรื่องของชาวบ้าน เช่น ปัญหาครอบครัว ปัญหาความยากจน ปัญหาเกี่ยวกับการดำรงชีพ เป็นต้น^{๔๗}

^{๔๔} อภิชัย พันธเสน, ความหวัง ทางออกและทางเลือกใหม่, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์, ๒๕๓๕), หน้า ๒๕.

^{๔๕} พระครูปลัดเจริญ จิตปญโญ (ยากรรม), “การศึกษาชีวิตและผลงานพระราชพุทธิญาณ (กุศลคนธวโร), วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๔๕.

^{๔๖} พระมหาอนันต์ ดอนนอก, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามโครงการอบรมประชาชนประจำตำบล ในจังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐). หน้า บทคัดย่อ.

^{๔๗} ภัทรพร สิริกาญจน์, “หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ : แนวคิดและบทบาทของพระคำเขียน สุวณโณ ในการพัฒนาชุมชน”, งานวิจัยจากทุนสนับสนุนของสถาบันไทยคดีศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕).

จรินทร์ ยังสังข์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการเปลี่ยนแปลงของสังคมโดยใช้พื้นที่ในการวิจัยในชุมชนเมืองเชียงใหม่” พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ส่วนใหญ่มุ่งไปสู่การตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน ด้วยการกล่อมเกลาประสบการณ์ผ่านพระอุปัชฌาย์ ครูอาจารย์หรือพระรูปอื่นที่คนรู้จัก และเป็นแนวทางแห่งการได้รับลาภสักการะ จึงมีการปฏิบัติสืบต่อกันมา แต่ถ้าในฐานะที่เป็นสถาบันสังคม จะพบว่า โดยธรรมชาติของศาสนามีความปรารถนาให้ศาสนิกชนเป็นคนดี อีกประการหนึ่งคือ บทบาทพระสงฆ์ขึ้นอยู่กับความศรัทธาที่แตกต่างกันไป การแสดงบทบาทในวัดในชุมชนส่วนใหญ่เป็นของเจ้าอาวาส พระลูกวัดจะไม่ค่อยมีบทบาทจึงก่อให้เกิดการรวมตัวของพระหนุ่มจากวัดต่าง ๆ เป็นเครือข่ายจัดกิจกรรมจนได้รับการยอมรับจากผู้บริหารสถานศึกษา ประชาชนในการจัดอบรมคุณธรรมจริยธรรม โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ครูสอนคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน เป็นต้น^{๔๘}

สมคิด เฟื่องอุดม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาตามธรรมชาติของพระสงฆ์และเจ้าหน้าที่ของกระทรวงมหาดไทยในจังหวัดสมุทรสงคราม” พบว่า มีพระสงฆ์หลายรูปได้ปรับเปลี่ยนความเชื่อและค่านิยมของชาวบ้านในด้านสังคมและวัฒนธรรมได้แก่การอบรมสั่งสอนแนะนำชาวบ้านว่า การทำความสะอาดบ้านเรือนหรือชุมชนไม่ทิ้งขยะมูลฝอยลงแม่น้ำลำคลองก็คือการทำบุญอย่างหนึ่ง^{๔๙}

ทวี สุทธารมณลักษณ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามโครงการอบรมประชาชนประจำตำบลในจังหวัดเชียงใหม่” พบว่า ทั้งฝ่ายบรรพชิตและฆราวาสมีความเห็นสอดคล้องกันว่า สถาบันสงฆ์ควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนทั้งทางด้านจิตใจและด้านวัตถุ ทางมหาเถรสมาคมก็ได้มีนโยบายส่งเสริมสนับสนุนให้คณะสงฆ์เข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาอย่างจริงจัง โดยได้กำหนดเป็นโครงการพัฒนาในรูปแบบต่างๆ ให้คณะสงฆ์ปฏิบัติฝ่ายรัฐบาลก็สนับสนุนทางด้านงบประมาณและอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานส่วนความสอดคล้องระหว่างกิจกรรมที่ปฏิบัติส่วนใหญ่ จะอยู่ในรูปแบบของการเทศนาสั่งสอน^{๕๐}

^{๔๘} จรินทร์ ยังสังข์, “บทบาทของพระสงฆ์ในการเปลี่ยนแปลงทางสังคม”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑), หน้า ๑๐๒.

^{๔๙} สมคิด เฟื่องอุดม, “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาตามธรรมชาติของพระสงฆ์และเจ้าหน้าที่ของกระทรวงมหาดไทยในจังหวัดสมุทรสงคราม”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๓๕), หน้า ๑๒๐.

^{๕๐} ทวี สุทธารมณลักษณ์, บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามโครงการอบรมประชาชนประจำตำบลในจังหวัดเชียงใหม่, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๖), หน้า ๑๐๒.

ไอศูรย์ อินทร์เพชร ได้กล่าวถึงการสาธารณสงเคราะห์ ไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีพระเทพสาครมุนี (แก้ว สุวณฺณโชโต)” โดยสรุปไว้ว่า การสาธารณสงเคราะห์ เป็นการดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ หรือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของประชาชนทั่วไป แต่ถ้าหากชาวบ้านยังไม่พร้อมที่จะช่วยตนเองถ้าพระเป็นผู้นำท้องถิ่น ก็ควรมีบทบาทด้วยการเสนอแนะให้ความคิดริเริ่มว่าในชุมชนมีอะไรที่จะทำให้เกิดแก่ประโยชน์ส่วนรวม ทางวัดจะทำได้ก็โดยทางอ้อม ด้วยการแนะนำชักจูงผู้อื่นให้กระทำ หรือนำสิ่งของหรือบริการที่ได้รับจากผู้อื่น มาเฉลี่ยแบ่งปันให้เป็นประโยชน์ กว้างขวางออกไป โดยการสงเคราะห์นั้นต้องคำนึงถึงความเหมาะสมและกาลเทศะ ด้วยการทำหน้าที่ให้เหมาะสมกับบทบาท เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย วัตถุนิยมได้เข้ามามีบทบาทในสังคมหากพระสงฆ์แสดงบทบาททันตามปรากฏการณ์ของสังคมปัจจุบันก็จะสามารถแก้สภาพปัญหา จะส่งผลให้สภาพสังคมและประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้า^{๒๑}

พระมหาสุภา บทบาทของพระสงฆ์ต่อสังคมไทยใน ๒ ทศวรรษหน้า พบว่า พระสงฆ์ควรเรียนรู้และวิจัยสังคม โดยการแสวงหาความรู้ในวิชาการทางโลก สร้างความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมและชุมชน ปลุกจิตสำนึกและสอนศีลธรรมแก่ประชาชนทุกระดับทั้งในและนอกวัด ให้คำปรึกษาในปัญหาชีวิตต่างๆ แก่ประชาชน ให้การศึกษาวิชาการตามความต้องการของคนในชุมชน อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สงเคราะห์คนด้อยโอกาสในชุมชน ประสานงานกับคนระดับต่างๆ ส่งเสริมพัฒนาภูมิปัญญาชาวบ้าน และส่งเสริมการแก้ปัญหาต่างๆ^{๒๒}

จากการที่ได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยพอสรุปได้ว่า พระสงฆ์ได้มีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาด้านความเป็นอยู่ของคนในสังคมไทย เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การพัฒนาสังคมประสบด้วยการเสนอแนะให้ความคิดริเริ่มว่าในชุมชนมีอะไรที่จะทำให้เกิดแก่ประโยชน์ส่วนรวม ทางวัดจะทำได้ก็โดยทางอ้อม ด้วยการแนะนำชักจูงผู้อื่นให้กระทำ หรือนำสิ่งของหรือบริการที่ได้รับจากผู้อื่น แนวคิดนี้จะใช้เป็นแนวทางในการศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด ต่อไป

^{๒๑} ไอศูรย์ อินทร์เพชร, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีพระเทพสาครมุนี (แก้ว สุวณฺณโชโต)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๓๘.

^{๒๒} พระมหาสุภา อุทโท, “บทบาทของพระสงฆ์ต่อสังคมไทยใน ๒ ทศวรรษหน้า”, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า บทคัดย่อ.

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

๑.๖.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยภาคสนาม (Field Work) โดยการสัมภาษณ์และมีขั้นตอนการศึกษาวิจัย ดังนี้

- ๑) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก
- ๒) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ ตำราทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ เอกสารสิ่งตีพิมพ์ ที่เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด เช่น หนังสือพิมพ์ วารสาร อินเทอร์เน็ตและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๓) รวบรวมข้อมูลเชิงประจักษ์กับการวิจัยภาคสนาม ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา

๑.๖.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

แบบสัมภาษณ์ กึ่งโครงสร้าง และเครื่องบันทึกเสียง

๑.๖.๓ ขั้นตอนวิเคราะห์ข้อมูล

- ๑) เรียบเรียงและจัดหมวดหมู่ข้อมูลที่เกี่ยวข้องทั้งจากด้านตำราเอกสาร งานวิจัย และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ภาคสนาม
- ๒) วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้อ่านทั้งหมดนั้น ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา
- ๓) นำเสนอผลการวิจัย
- ๔) สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับ

- ๑.๗.๑ ทำให้ทราบถึงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคม
- ๑.๗.๒ ทำให้ทราบกระบวนการทำงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด
- ๑.๗.๓ ได้องค์ความรู้จากผลการดำเนินงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ดที่มีต่อการพัฒนาสังคม และนำไปเป็นข้อมูลด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ต่อไป

บทที่ ๒

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคม

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคม โดยอธิบายถึงความหมายของบทบาท บทบาทของพระสงฆ์ในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ทั้งนี้ยังอธิบายบทบาทด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์เป็นอย่างไร ผู้วิจัยจะได้เรียบเรียงมาพอสังเขปดังนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในสังคม

บทบาทของพระสงฆ์นั้นมีหลายอย่างหลายด้านทั้งด้านการบริหาร ด้านการศึกษา ด้านการปกครอง เป็นต้น ซึ่งพระสงฆ์ได้มีบทบาทเหล่านี้มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและในอนาคต ถ้ายังมีพระสงฆ์อยู่อีก บทบาทเหล่านี้ก็จะไม่จางหายไป ดังนั้นจะรู้ได้อย่างไรว่าพระสงฆ์มีบทบาทอย่างไร และบทบาทของพระสงฆ์นั้นมีความหมายว่าอย่างไรจะได้ชี้แจงตามลำดับดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายของบทบาท

คำว่า “บทบาท” มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน ซึ่งส่วนใหญ่ก็มีความหมายคล้ายคลึงกัน ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของบทบาทว่า “การทำตามบทโดยปริยาย หมายความว่า การทำหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทพ่อแม่ บทบาทครู”^๑

สุพัตรา สุภาพ ให้ความหมายว่า “บทบาท หมายถึง การปฏิบัติตามสิทธิ์และหน้าที่ของสถานภาพ บุคคลที่มีสถานภาพต่าง ๆ อาจมีบทบาทต่าง ๆ กันออกไป และทั้งบทบาททั้งสถานภาพก็เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้เสมอ ยิ่งสังคมซับซ้อนมากขึ้นเท่าไร บทบาทยิ่งแตกต่างมากเท่านั้น”^๒

ศาสตราจารย์ ดร.พิทยา สายหู กล่าวว่า “บทบาท คือการกระทำต่าง ๆ ที่ บท กำหนดไว้ให้ผู้แสดงต้องทำตราบใดที่ยังอยู่ใน บท นั้น เปรียบได้เหมือนบทของตัวละครที่กำหนดให้ผู้แสดง

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕), หน้า ๔๕๓.

^๒ สุพัตรา สุภาพ, สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒), หน้า ๕๒.

ละครเรื่องนั้นเป็นตัว (ละคร) อะไร มีบทบาทที่จะต้องแสดงอย่างไร”^๓

ณัฐชา สัมเจียวหวาน กล่าวไว้ว่า บทบาท หมายถึงแบบแผนของพฤติกรรม หรือการกระทำต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่และสิทธิซึ่งผูกพันอยู่กับสถานภาพ หรือ ฐานะตำแหน่งทางสังคม โดยที่สังคมจะกำหนดหรือคาดหวังบทบาทของบุคคลในแต่ละสถานภาพหรือฐานะตำแหน่งไว้ เพื่อให้ผู้ที่อยู่ในสถานภาพหรือฐานะตำแหน่งนั้น ๆ ยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติ^๔

สมคิด เฟื่องอุดม ได้กล่าวถึงบทบาทตามแนวคิดของ ราล์ฟ (Ralph) สรุปลงได้ว่า สถานภาพเป็นฐานะหรือตำแหน่งซึ่งจะเป็นสิ่งที่กำหนดบทบาทของบุคคล ตำแหน่ง และบทบาทจึงเป็นสิ่งที่ควบคู่กัน ไม่สามารถแยกออกจากกันได้เปรียบเทียบเหมือนเหรียญ คือ ถ้าด้านหนึ่งของเหรียญเป็นตำแหน่ง อีกด้านหนึ่งของเหรียญก็เป็นบทบาท^๕

ดังนั้น คำว่า บทบาท จึงเป็นพฤติกรรมที่ปฏิบัติตามสถานภาพ ในสิ่งที่เราเป็น เป็นหน้าที่ที่เราจะต้องทำ เพราะเมื่อมีการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่นมากขึ้น ก็ย่อมมีการแสดงบทบาทหลายบทบาทตามคู่บท

๒.๑.๒ บทบาทของพระสงฆ์ในอดีต

บทบาทของพระสงฆ์ในอดีต พระสงฆ์จะมีความสัมพันธ์กับชาวบ้านมากเพราะพระสงฆ์เป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณของชาวบ้าน ทั้งบทบาทของพระสงฆ์ในอดีต ท่านจะช่วยให้ชาวบ้านพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงโดยการเผยแผ่ธรรมะของพระพุทธเจ้าเพื่อให้ชาวบ้านปฏิบัติตามจนพ้นทุกข์

๑) ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้าน

พระพุทธองค์ทรงเห็นความสำคัญของพระสงฆ์ที่ผ่านการฝึกฝนตัวเองดีแล้ว ว่าน่าจะก่อให้เกิดความสุขแก่ประชาชน ฉะนั้นจึงแสดงมรรคมีองค์ ๘ อันเป็นทางที่จะนำไปสู่ความเป็นผู้เจริญเป็นอารยธรรม เมื่อตนเองดับทุกข์ได้แล้ว ก็ควรเผยแผ่แจกจ่ายแนวทางนั้นแก่ผู้อื่นด้วย ดังนั้นจึงมีพุทธดำรัสสั่งพระสาวกออกประกาศศาสนาดังพุทธพจน์ที่ว่า

^๓ พัทธา สายหู, กลไกของสังคม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๔), หน้า ๔๗.

^๔ ณัฐชา สัมเจียวหวาน, “บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในจังหวัดราชบุรี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๑), หน้า ๑๔-๑๕.

^๕ สมคิด เฟื่องอุดม, “การศึกษามหาวิทยาลัยพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตามธรรมชาติของพระสงฆ์และเจ้าหน้าที่กระทรวงระดับตำบลในจังหวัดสมุทรสงคราม”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๕), หน้า ๕.

“ภิกษุทั้งหลาย เธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขของคนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก จงประกาศพรหมจรรย์อันมีความงามทั้งเบื้องต้นท่ามกลางและที่สุดผู้มีกิเลสธุรีในดวงตาน้อยมีอยู่”^๖

ในด้านสังคมความเป็นอยู่ที่ผูกพันกับประชาชน คือ การเป็นอยู่ประจำวัน พระพุทธองค์ก็ทรงตรัสเตือนภิกษุทั้งหลายว่า “การบวชนี้ต้องอาศัยข้าวที่ชาวบ้านใส่บาตรเป็นอยู่เธอจึงควรอุสสาहेในข้อนี้ตลอดชีวิต” “บรรพชิตพิจารณาอยู่เนืองๆว่า ชีวิตเรานี้อยู่ด้วยผู้อื่น จงทำตัวเป็นผู้เลี้ยงง่าย”^๗

ในพหุการสูตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงการพึ่งพากัน ระหว่างบรรพชิตกับคฤหัสถ์ด้วยการสงเคราะห์ปัจจัย ๔ มีจีวรเป็นต้น แก่เหล่าภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้น จึงควรอนุเคราะห์ด้วยการแสดงธรรมตอบแทนแก่พราหมณ์และคฤหัสถ์พวกนั้น ดังพุทธพจน์ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย เป็นผู้มียูบการะมากแก่เธอทั้งหลายบำรุงเธอทั้ง ด้วยจีวร บิณฑบาตร เสนาสนะ และยารักษาโรค แม้เธอทั้งหลาย ก็จงเป็นผู้มียูบการะมากแก่พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง และงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิบริบูรณ์สิ้นเชิง แก่พราหมณ์และคฤหบดีเหล่านั้นเถิด”^๘

พระสงฆ์ได้ทำหน้าที่ในฐานะเพื่อนาบุญของโลกด้วยการอนุเคราะห์ ตามหลักทิส ๖ ในสังคาลกสูตร ซึ่งพระพุทธองค์ทรงแสดงความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนไว้ ๒ ฝ่าย คือ

ข้อปฏิบัติสำหรับฝ่ายคฤหัสถ์ ดังพระดำรัสว่า “คูกรคฤหบดี สมณพราหมณ์ผู้เป็นทิศเบื้องบน อันกุลบุตรพึงบำรุงโดยฐานะ ๕ ดังนี้

๑. ด้วยกายกรรมประกอบด้วยเมตตา
๒. ด้วยวจีกรรมประกอบด้วยเมตตา
๓. ด้วยมโนกรรมประกอบด้วยเมตตา
๔. ด้วยความเป็นผู้ไม่ปิดประตู (เต็มใจต้อนรับ)
๕. ด้วยการจัดหาอมิสทานถวาย”

^๖ วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๓๒.

^๗ วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔๓/๑๕๘.

^๘ อง.ทสก. (บาลี) ๒๔/๔๘/๕๒.

ข้อปฏิบัติสำหรับฝ่ายบรรพชิต ดังพระดำรัสว่า “สมณพราหมณ์ ผู้เป็นทิศเบื้องบน เมื่อได้รับการบำรุง จากกุลบุตรโดยฐานะ ๕ อย่างแล้ว ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตร โดยฐานะ ๖ อย่าง ดังนี้

๑. สอนให้ละเว้นจากความชั่ว
๒. แนะนำให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม
๔. สอนสิ่งที่ยังไม่เคยสดับเล่าเรียน
๕. ชี้แจงให้เข้าใจชัดเจนในสิ่งที่สดับเล่าเรียนแล้ว
๖. บอกทางสวรรค์ให้^๕

เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน เป็นความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนนั่นเอง จุดเน้นคือ ประชาชนบำรุงพระสงฆ์ด้วยปัจจัย ๔ เป็นการให้วัตถุ พระสงฆ์ก็ตอบแทนประชาชนด้วยธรรม คือ แสดงธรรมปฏิบัติธรรมให้ประชาชนเห็นเป็นตัวอย่าง

แต่ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับพระนั้น ต้องมีกรอบไม่เกินเลยพระวินัย ซึ่งเป็นกรอบรักษาความสัมพันธ์ให้มั่นคง เช่น บทบัญญัติทางวินัยว่า ให้พระสงฆ์พิจารณาลงโทษ ปุณฺณสาณิกกรรมแก่พระภิกษุที่ผิดต่อคฤหัสถ์^๖ เช่น การขวนขวายเพื่อมิใช่ลาภ มิใช่ประโยชน์ เพื่ออยู่ไม่ได้แห่งคฤหัสถ์ คำว่า เปรียบเปรย ยุงคฤหัสถ์ให้แตกแยกกัน รับคำเขาแล้วไม่ทำจริง เป็นต้น

จากความสัมพันธ์ที่พระองค์ทรงแสดงมา ได้ทรงทำเป็นตัวอย่าง และพระสงฆ์ได้สืบทอดเจตนารมณ์นั้นต่อกันมา จึงทำให้พระสงฆ์กับคฤหัสถ์ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน นับแต่พระพุทธศาสนาตั้งมั่นในดินแดนไทยตลอด ๖๐๐ ปีที่ผ่านมา ทำให้เกิดความสัมพันธ์ทางด้านอื่นๆ ดังต่อไปนี้

ความสัมพันธ์ทางด้านสังคม ประชาชนได้ใช้วัดเป็นที่พบปะพูดคุย เป็นสถานที่จัดงานรื่นเริง งานบุญเป็นสถานที่ปรับทุกข์เรื่องเดือดร้อนต่างๆ กับพระสงฆ์ วัดเป็นคลังเก็บวัสดุสำหรับชุมชน เป็นที่พักคนเดินทาง เป็นที่สงเคราะห์ผู้เจ็บป่วยด้วยการแพทย์โบราณเป็นที่สร้างผู้นำพัฒนาชุมชน เช่น การก่อสร้างโรงเรียน การขุดบ่อ ทำถนนหนทาง สร้างสะพาน เป็นต้น

^๕ ที.ป.า. (ไทย) ๑๑/๒๐๔/๒๐๕.

^{๖๖} วิ.จ. (ไทย) ๖/๑๕๕/๖๘.

ความสัมพันธ์ทางการศึกษา พระสงฆ์กับคฤหัสถ์ ได้ใช้วัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาของชุมชน

ความสัมพันธ์ในการผลิตศิลปกรรมและศิลปวัตถุ ทั้งพระสงฆ์และชาวบ้าน ต่างช่วยกันสร้างสรรค์งานศิลปวัตถุ เช่น กุฏิ วิหาร โบสถ์ ศาลาการเปรียญ หอไตร เป็นต้น เมื่อมีความสัมพันธ์อันดีแล้วพระสงฆ์ก็สร้างบทบาทของตนต่อสังคมในทางสร้างสรรค์ ในฐานะผู้นำทางสติปัญญา

๒) บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาในอดีต

พระสงฆ์ในอดีตมีการพัฒนาศาสนิกชน ให้เกิดความเจริญงอกงาม เรียกว่า “พัฒนา” โดยแบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ การพัฒนาภายนอกและการพัฒนาภายใน การพัฒนาภายนอกนั้น ได้รวมเอาการพัฒนาทางด้านร่างกาย ด้านปัจจัย ๔ การอยู่ดีกินดี และการอยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบวินัย และเคารพกฎหมายเป็นต้น การพัฒนาภายในนั้น หมายถึง คุณธรรมทางจิตใจ และการพัฒนาความคิดสติปัญญาต่างๆ ให้มีคุณภาพที่ดี บทบาทของพระสงฆ์ที่มีหน้าที่ในการสร้างความเจริญทั้งภายนอก และภายในให้กับสังคมทุกระดับชั้น ในสมัยพุทธกาลพระราชาหรือผู้ปกครองอาณาจักรจะมีพระราชกรณียกิจ (หน้าที่) ต่อพระสงฆ์ ๒ ประการคือ^{๑๑}

๑) ให้อารักขาพระสงฆ์ที่ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ให้ท่านอยู่เป็นสุขดังหลักของ วัชชีธรรม ที่ว่า “ให้ความคุ้มครองอันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ทั้งหลายโดยตั้งใจว่า ขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังมิได้มาสู่แคว้นที่มาแล้วพึงอยู่ในแคว้นนั้นโดยผาสุก”

๒) การเข้าสอบถามปริศนาปัญหากับพระสงฆ์ที่เรียกว่า สมณพราหมณปริจฉาอันเป็นข้อหนึ่งใน จักรกัตติวัตร ของพระราชา เพื่อให้รู้ว่า อันใดดี อันใดชั่ว ควรประกอบหรือไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขหรือไม่ แล้วประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง^{๑๒}

ดังนั้น บทบาทของพระสงฆ์หลังจากได้รับการคุ้มครองดีแล้ว ก็มีหน้าที่ตอบแทนรัฐอยู่ ๒ ประการ คือ

๑) หน้าที่ในการแนะนำสั่งสอน (Educator) ให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจธรรมะที่ถูกต้อง เมื่อเข้าใจถูกต้อง ก็จะประพฤติอยู่ในศีลธรรม รู้จักฝึกรอบรมจิตใจ ประชาชนอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข ประพฤติดี ก็เป็นประโยชน์ต่อแผ่นดินไปเอง

^{๑๑} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ชวนการพิมพ์, ๒๕๓๕), หน้า ๒๑๔ – ๒๑๕.

^{๑๒} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๕/๖๕.

๒) หน้าที่ในการเป็นผู้ให้การศึกษา (Advisor) ให้ความรู้ความเข้าใจแก่พระราชา ในทางธรรม และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา แต่ไม่เข้าไปกุมอำนาจทางการเมือง อย่าง นักบวชบางศาสนา^{๑๓}

บทบาทหลักของพระสงฆ์ ก็คือ การให้การศึกษาแก่ประชาชน ตามหลักพระพุทธศาสนาเรียกว่า บทบาทของครู บทบาทในฐานะครูเป็นบทบาทที่ถาวรตลอดมา ตั้งแต่สมัยพระพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน

บทบาทรองลงมา ได้แก่ การให้คำปรึกษา ในเรื่องสำคัญๆ ซึ่งคนในสังคมคาดหวัง โดยทั่วไปไม่กล้าตัดสินใจทำการอย่างใดอย่างหนึ่งลงไป ก็จะไปปรึกษาพระสงฆ์ เหตุฉะนั้น พระสงฆ์จึงต้องทำหน้าที่ช่วยในการตัดสินใจแก่ประชาชน บทบาทนี้แสดงให้เห็นความเป็นผู้นำในด้านภูมิปัญญา ในอดีต พระราชาหรือผู้นำประเทศจะต้องสนับสนุนให้พระสงฆ์ มีการศึกษาอย่างเต็มที่ เพื่อให้พระสงฆ์มีความรู้ความสามารถ จะได้เป็นที่ปรึกษาของชาวบ้านได้อย่างถูกต้องดีงาม^{๑๔}

๒.๑.๓ บทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบัน

บทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบันได้มีบทบาทที่สำคัญ ไม่ว่าจะเป็นบทบาทด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งล้วนแต่เป็นบทบาทที่พระสงฆ์ปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน ซึ่ง **ปกรณ์ คุณารักษ์** ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับบทบาทที่ลดลงของพระสงฆ์ในปัจจุบันไว้ว่า มีสาเหตุมาจาก ความอ่อนแอของพระสงฆ์ เพราะไม่ได้สนใจเรื่องคำสอนที่แท้จริงของพระพุทธองค์ แต่มัวไปยุ่งกับวัตถุมงคล เรื่องไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ ไม่ได้สอนให้ชาวบ้านแก้ปัญหาได้โดยวิธีพุทธ แต่ให้แก้ปัญหาโดยวิธีอื่นๆ แบบผสมผสาน ซึ่งไม่ใช่เป้าหมายของพระพุทธศาสนาด้วยซ้ำไป^{๑๕} ดังนั้นผู้วิจัยจะได้อธิบายบทบาทในปัจจุบันได้ดังนี้^{๑๖}

บทบาทด้านการปกครอง เป็นการจัดระเบียบการปกครองนอกจากจะใช้ธรรมวินัยเป็นหลัก ก็ใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นเครื่องมือในการปกครองด้วย ซึ่งเป็นการมอบอำนาจในการ

^{๑๓} ที.ป. (ไทย) ๑๑/๒๗๒/๒๑๖.

^{๑๔} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย, หน้า ๒๑๖.

^{๑๕} ปกรณ์ คุณารักษ์, ปัญหาสังคม, (ขอนแก่น : คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๖), หน้า ๒๓๐.

^{๑๖} ไอสุรย์ อินทร์เพชร, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีพระเทพสาครมุนี (แก้ว สุวณฺโณโต)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๓๖ – ๑๓๘.

บริหารและการปกครองคณะสงฆ์ ด้วยการแบ่งการปกครองคณะสงฆ์ออกเป็น ๒ ส่วน คือคณะสงฆ์ส่วนกลาง และการปกครองส่วนภูมิภาค ทั้งนี้เพื่อให้การดูแล การคุ้มครอง การระวังกษาดูแลคณะสงฆ์ให้มีความเป็นอยู่ที่ดี มีระเบียบวินัย เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของหมู่คณะสงฆ์หรือของสังคมนั้น ๆ ซึ่งการปกครอง เป็นการปกครองในเชิงของธรรมาภิบาล คือ ดูแลกันโดยธรรมปกครองกันแบบพอปกครองลูก อาจารย์ปกครองศิษย์ กล่าวคือ หน้าที่ของสัทธินิหาริกที่จะพึงปฏิบัติต่อพระอุปัชฌาย์ และ หน้าที่ของพระอุปัชฌาย์จะพึงปฏิบัติต่อสัทธินิหาริก แม้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ตรัสสั่งให้พระอุปัชฌาย์และสัทธินิหาริก ตั้งจิตสนิทสนมในกันและกัน ให้พระอุปัชฌาย์สำคัญสัทธินิหาริกเช่นบุตร ให้สัทธินิหาริกนับถือพระอุปัชฌาย์เช่นบิดา เมื่อเป็นเช่นนี้ต่างจะมีความเคารพเชื่อฟังกันและกัน ย่อมถึงซึ่งความเจริญงอกงามในธรรม ส่วนในบริบทของหน้าที่ในการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด ต้องมีการเอาใจใส่ดูแลการประพฤติปฏิบัติของบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัด ให้อยู่ด้วยความผาสุกให้ความอนุเคราะห์ในส่วนที่อยู่อาศัยและปัจจัยตามสมควร ช่วยบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่บรรพชิตคฤหัสถ์ด้วยพรหมวิหารธรรมตามสมควรแก่เหตุ และเมื่ออยู่ในบริบทของหน้าที่ ต้องปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม ด้วยการบำรุงรักษาวัดให้เป็นไปด้วยดี ทั้งการก่อสร้าง การบูรณปฏิสังขรณ์ การปรับปรุงตกแต่ง การกำหนดแบบแปลนแผนผัง ซึ่งล้วนแต่เป็นงานที่ต้องทำด้วยแรงเงินแรงงานและแรงความคิด อันเป็นส่วนสร้างสรรค์และเสริมสร้างส่วนที่เป็นวัตถุให้ปรากฏเป็นรูปธรรม และการจัดกิจกรรมของวัดก็ให้เป็นไปด้วยดี มีการจัดการศาสนสมบัติให้เป็นไปด้วยดี ดูแลและรักษา การใช้จ่าย การจัดหาทรัพย์สินของวัด ตลอดจนการบัญชีทั้งส่วนที่เป็นศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และศาสนสมบัติของวัด

ด้านการศาสนศึกษา หากจะมองบทบาทของพระสงฆ์ โดยมองจากพื้นฐานอันเป็นแก่นแท้ของคำสอนแล้ว ผู้เข้าสู่มรรคาแห่งสมณเพศ นั่นคือเข้าสู่สังฆมณฑล หมายถึงเข้าสู่วิถีแห่งการศึกษา ในพระพุทธศาสนาเรียกว่า ศึกษา หมายถึง ข้อที่จะต้องศึกษา, ข้อที่จะต้องปฏิบัติ ได้แก่ศีล เรียกว่า ศีลศึกษา สมาธิ เรียกว่า จิตศึกษา และปัญญา เรียกว่า ปัญญาศึกษา การศึกษา, การเล่าเรียน เช่น ปริยัติศึกษา คำว่าศึกษานี้ตรงกับภาษาไทยว่า ศึกษา หมายถึงการเล่าเรียน ฟีกฝน และอบรม อีกความหมายหนึ่งใช้คำว่า เรียน หมายถึง เข้ารับความรู้จากผู้สอน, รับการฝึกฝนอบรม เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจหรือความชำนาญ ส่วนบริบทในหน้าที่เป็นธุระจัดการศึกษาและการฝึกอบรมก็จัดให้มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ได้ศึกษาเล่าเรียน ทั้งแผนกบาลีและนักธรรม ธรรมศึกษา และบริบทในหน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล แก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่ขอใช้วัดเป็นที่จัดบำเพ็ญกุศลการเผยแพร่พระศาสนา เป็นการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธเจ้า ด้วยการอบรม สั่งสอนธรรม ให้แก่พระสงฆ์ สามเณร ให้แก่พุทธศาสนิกชน เพื่อเป็นการยังศรัทธาของพุทธศาสนิกชนให้เป็นคนดีของสังคมและประเทศชาติ หน้าที่ในการเผยแผ่

ของพระสงฆ์ คือ จัดการเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ ด้วยการอบรมภิกษุสามเณร ให้มีสมณะสัญญา และอบรมในเรื่องจรรยา มารยาทตลอดถึงการปฏิบัติเกี่ยวกับพิธีกรรมทางศาสนาหรือแบบอย่างต่าง ๆ อบรมการทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นไปโดยมีระเบียบเรียบร้อย หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอน หรือแนะนำที่เป็นประโยชน์แนะนำสั่งสอนอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรม และให้ได้ยินได้ฟังเรื่องเกี่ยวกับพระศาสนาโดยถูกต้อง หาอุบายวิธีสกัดกั้นสังฆกรรมปฏิรูปมิให้เกิดขึ้น บำบัดที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไป โดยชอบ ขวนขวายเพื่อให้ศิษย์วัดมีความรู้ในเรื่องพระศาสนาและอบรมในทางศีลธรรม มีการไหว้พระสวดมนต์ เป็นต้น ขวนขวายจัดตั้งห้องสมุด เพื่อประโยชน์แก่การศึกษาธรรม บาลี หรือเพื่อประโยชน์แก่ประชาชนหรือขวนขวายจัดหาหนังสือที่เกี่ยวกับความรู้ทั่วไป ที่เกี่ยวกับการไหว้พระสวดมนต์

ด้านการสาธารณูปการ การจัดการสาธารณูปการ เป็นการลงมือปฏิบัติงานสาธารณูปการ มีการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ จัดแผนผังวัด ทั้งการควบคุมการสาธารณูปการ และ ส่งเสริมการสาธารณูปการ การให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือเป็นสาธารณกุศล เป็นบ่อเกิดแห่งการได้บุญกุศลมาทางหนึ่ง ประกอบกับมีพระสงฆ์เป็นผู้ชักนำประชาชนให้กระทำงานเหล่านี้ยังเป็นการเพิ่มบุญกุศล และนำมาซึ่งความมีชื่อเสียง ความเคารพยกย่องจากผู้อื่นทั้งประชาชน มั่นใจในความเป็นผู้บริสุทธิ์หรือไว้ใจเกรพในตัวของพระสงฆ์อยู่แล้ว พระสงฆ์ชักนำประชาชนให้เกิดการพัฒนาจึงประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี แนวความคิดเรื่องการทำบุญนี้ จึงได้กลายเป็นจุดสำคัญในการพัฒนาชุมชนต่อ ๆ มา

การสาธารณสงเคราะห์ เป็นการดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ หรือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของประชาชนทั่วไป แต่ถ้าหากชาวบ้านยังไม่พร้อมที่จะช่วยตนเอง ถ้าพระเป็นผู้นำท้องถิ่น ก็ควรมีบทบาทด้วยการเสนอแนะให้ความคิดริเริ่มว่าในชุมชนมีอะไรที่จะทำให้เกิดแก่ประโยชน์ส่วนรวม ทางวัดจะทำได้ก็โดยทางอ้อม ด้วยการแนะนำชักจูงผู้อื่นให้กระทำ หรือนำสิ่งของหรือบริการที่ได้รับจากผู้อื่น มาเฉลี่ยแบ่งปันให้เป็นประโยชน์กว้างขวางออกไป โดยการสงเคราะห์นั้นต้องคำนึงถึงความเหมาะสมและกาลเทศะ ด้วยการทำหน้าที่ให้เหมาะสมกับบทบาท เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย วัตถุประสงค์ได้เข้ามามีบทบาทในสังคม หากพระสงฆ์แสดงบทบาททันตามปรากฏการณ์ของสังคมปัจจุบันก็จะสามารถแก้สภาพปัญหา จะส่งผลให้สภาพสังคมและประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้า

๒.๑.๔ บทบาทของพระสงฆ์ในอนาคต

บทบาทในอนาคตของพระสงฆ์จะเป็นเช่นไรนั้น เป็นเรื่องที่ทำนายและคาดการณ์ได้ยาก แต่จะอย่างไรก็ตาม บทบาทในปัจจุบันของพระสงฆ์น่าจะมีส่วนสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทในอนาคตได้บ้าง เพราะฉะนั้น หากเราประสงค์ให้สถาบันสงฆ์ในอนาคตได้แสดงบทบาทในทางที่ถูกที่ควรและสอดคล้องกับทัศนคติ (ที่ชอบธรรม) ของสังคมแล้วไซ้ เราก็จะได้รับแรงดำเนินการต่อไปนี้ คือ

- ๑) จัดบทบาทที่ชัด ต่อพระธรรมวินัย และทัศนคติที่พึงงามของพุทธศาสนิกชน
- ๒) ปรับปรุงพัฒนามาตรฐานที่ดี และสอดคล้องกับพระธรรมวินัย และทัศนคติที่พึงงามของชาวบ้านในปัจจุบัน
- ๓) พัฒนาบทบาทที่ดีในอดีตบางบทบาท
- ๔) กำหนดบางบทบาทที่เห็นว่าเหมาะสมกับยุคสมัย และสภาวะเศรษฐกิจสังคม และวัฒนธรรมของไทยในปัจจุบัน^{๓๓}

การดำเนินการดังกล่าวข้างต้นนั้น จะสัมฤทธิ์ผลได้ ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากหลายๆฝ่าย ได้แก่ ภาวของพระสงฆ์ ภาครัฐบาล และภาคประชาชน ต้องพยายามปรับทัศนคติของตนที่ขัดแย้งกับทัศนคติส่วนใหญ่หรือขัดแย้งกับพระธรรมวินัย เพื่อให้พระสงฆ์ได้มีความปลอดโปร่งใจ ในการที่จะดำเนินศาสนกิจของท่าน ในส่วนแห่งการถือศีลสังกม เพราะเท่าที่แล้่วมา แม้แต่ในปัจจุบัน พระสงฆ์ส่วนใหญ่ต้องกังวลกับเสียงคัดค้าน เสียงวิพากษ์วิจารณ์ของชาวบ้านที่มีต่อการแสดงบทบาทของพระสงฆ์จะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี และทั้งยังช่วยเกื้อหนุนรัฐในทางการพัฒนาประเทศได้เป็นอย่างดีด้วย

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่า การที่พระสงฆ์ซึ่งเป็นศาสนทายาทหรือผู้สั่งสอนหลักธรรมในพระพุทธศาสนานั้น ควรมืบทบาทที่เด่นชัดอยู่ ๒ อย่าง คือ ๑ เป็นผู้มีความสามารถในการสั่งสอนพุทธศาสนิกชน ๒ เป็นผู้มีความหลากหลายในระดับการพัฒนาพุทธศาสนิกชน หมายถึงว่า เป็นทั้งผู้สอนและผู้ปฏิบัติตามต้องเข้าใจในบทบาทของแต่ละฝ่าย^{๓๔}

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาประเทศไทยเท่าที่เป็นอยู่ ได้เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ดังจะเห็นได้จากชื่อของแผนพัฒนาประเทศ ฉบับที่แล้่วมา โดยไม่ให้ความสนใจหรือให้ความสนใจน้อยมาก ต่อการพัฒนาทางจิตใจ ประเทศเกาหลีซึ่งประสบผลสำเร็จในการพัฒนา

^{๓๓} อ้างแล้่ว, หน้า ๘๖.

^{๓๔} พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), สถานการณ์พระพุทธศาสนาพหลิกหายณะเป็นพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๖), หน้า ๓๕.

หมู่บ้านทั่วประเทศของเขานั้น ใช้ขั้นตอนการพัฒนาประเทศโดยใช้การพัฒนาจิตใจอยู่ในอันดับที่หนึ่ง

ส่วนการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ ถูกจัดไว้อันดับรอง ประเทศไทยมีพระภิกษุสามเณรอยู่เป็นจำนวนมาก หากรัฐประสงค์ที่จะกำหนดแนวทางในการพัฒนาประเทศโดยเน้นความสำคัญของจิตใจแล้ว สามารถอาราธนาพระคุณเจ้าทั้งหลายออกไปปลูกไร่ชาที่บ้านให้มีจิตสำนึกในคุณธรรมข้อต่างๆ เช่น ความรักในระเบียบวินัย ขยันหมั่นเพียร เป็นต้น และดูเหมือนจะหาบุคลากรในการปลูกไร่ชาที่บ้านที่ดีเช่นนี้ที่ไหนไม่ได้อีกแล้ว เพื่อไม่ให้เป็นการสายเกินไป เราจะต้องรีบเร่งฟื้นฟูและพัฒนาชนบทที่ถูกต้องของพระสงฆ์เสียตั้งแต่บัดนี้ หากยังมัวรีรออยู่ อาจจะสายเกินไปก็ได้

เมื่อประเทศไทยได้มีการพัฒนาประเทศให้เท่าทันกับอารยธรรมตะวันตก ในช่วง ๑๐๐ ปีที่ผ่านมา แม้จะถือว่าเป็นผลดีสังคม เพราะเป็นการทำให้เกิดความเจริญขึ้น แต่ก็ยังเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้คนออกจากวัด คนห่างพระสงฆ์ ถึงจะมีสถานบริการของรัฐตั้งอยู่ในบริเวณวัด แต่วัดและพระสงฆ์ก็ไม่มีบทบาทและไม่มีส่วนร่วมในการบริหารหน่วยงานนั้นๆ

ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่ง ที่เป็นเหตุให้บทบาทของพระสงฆ์เปลี่ยนไป ก็คือ วัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ทั้งหลาย ไม่ยังคงามในสายตาของประชาชน เพราะพระสงฆ์บางรูป มีความประพฤติที่ย่อหย่อนในพระวินัย ประพฤติในสิ่งที่ขัดต่อความรู้สึกของชาวบ้าน เช่น การเดินสูบบุหรี่ในที่สาธารณะ ขับขี่รถยนต์พาหนะด้วยตนเอง วัดสกปรกไม่ปิดกวาด ทำความสะอาดเป็นต้น เมื่อพระสงฆ์มีความประพฤติเช่นนี้ ประชาชนก็เสื่อมศรัทธา ต่างหันหลังให้วัด คนจะเข้าวัดบ้างก็ในโอกาสทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา และในการประกอบพิธีที่เกี่ยวข้องกับพวกเขาโดยตรงเท่านั้น

เนื่องจากระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย ได้เปลี่ยนจากการทำเพื่ออยู่ มาเป็นทำเพื่อขาย จึงส่งผลกระทบต่อชีวิต ชุมชน สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมอย่างรุนแรง ผลกระทบดังกล่าวมาจากปัจจัย ๔ ประการ คือ อารยธรรมตะวันตก การศึกษาแผนใหม่ การพัฒนาแผนใหม่ และสื่อและการบันเทิงเพื่อการค้า^๙

ปัจจัยทั้ง ๔ ประการนี้ เป็นปัจจัยให้เกิดปัญหาขึ้นในสังคมปัจจุบัน เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจ จากการทำกินเอง ใช้เอง ฟุ้งตนเองได้ มาเป็นระบบซื้อขาย ทำให้เกิดความโลภ อันมีผลให้ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศต้องล้มละลายทางเศรษฐกิจ ฟุ้งตนเองไม่ได้ ธรรมชาติแวดล้อมส่วนใหญ่ถูกทำลายไป ชวนาเป็นหนี้สินมากขึ้น ทำให้หนี้กันไม่มีวัน

^๙ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย, หน้า ๒๒๒.

จบสิ้น ครอบครัว ชุมชนและวัฒนธรรมแตกสลาย สุขภาพจิตเสื่อมโทรมมากขึ้น ชีวิตเคยเป็นไทก็กลับกลายมาเป็นทาสของระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่อย่างสลับไม่หลุด

เมื่อสภาพสังคมเป็นเช่นนี้ องค์กรที่ผู้คนในสังคมนึกถึงว่า น่าจะมีทางออกให้กับสังคม ก็คือสถาบันสงฆ์ ดังนั้นจึงได้มีแนวคิดที่จะฟื้นฟูบทบาทของพระสงฆ์ได้มีส่วนช่วยในการแก้ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น^{๒๐} ซึ่งเป็นปัญหาที่ยากยิ่งนัก แต่ไม่เกินความสามารถที่จะแก้ไขได้ หากทุกคนในสังคมให้ความร่วมมือ และช่วยกันแก้ไข ถึงอย่างไรก็ตาม โดยแท้ความจริงพระสงฆ์เองท่านก็ได้ทำหน้าที่และมีบทบาทในเรื่องเหล่านี้อย่างเต็มความสามารถมานานแล้ว ถึงแม้ว่าในปัจจุบันฝ่ายรัฐบาลจะไม่ได้ให้ความสนใจมากนักก็ตาม แต่พระสงฆ์หลายรูป ท่านก็ได้มีความเมตตาพยายามชักชวนประชาชนให้หันหน้าเข้าหากันเพื่อร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันหาทางออก โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ช่วยให้คำแนะนำ ทั้งนี้เพื่อให้ชาวบ้านรู้จักการพึ่งตนเอง คิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง เป็นต้น

๒.๑.๕ บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทย

พระสงฆ์ในสังคมไทยมีฐานะและความเป็นอยู่ที่แตกต่างไปจากประชาชน มีระเบียบวินัยสำหรับการเป็นอยู่ และได้รับการยกย่องจากประชาชนให้อยู่ในฐานะที่เคารพและสักการะ จึงทำให้พระสงฆ์จำนวนมากได้ทำหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือสังคมได้ เช่น การอบรมสั่งสอน ให้คำแนะนำที่ถูกต้องแก่ประชาชน แต่โดยทั่วไปแล้วบทบาทของพระสงฆ์ในการดูแลสังคมโดยภาพรวมแล้วมีอยู่ ๒ บทบาทใหญ่ ๆ คือ

๑) บทบาทตามอุดมคติเนื่องจากวิถีชีวิตของคนไทยตั้งแต่อดีตมามีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาตั้งแต่เกิดจนตาย จึงทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนมีความผูกพันเหมือนกับญาติสนิทที่ต้องให้ความเคารพนับถือเชื่อฟัง ดังที่

วิจิตร เกิดวิศิษฐ์ ได้กล่าวถึงภาระหน้าที่ของพระสงฆ์ไว้ว่าพระสงฆ์มีหน้าที่สอนธรรมะ การสอนธรรมะต้องมีความรู้ และธรรมะนั้นเป็นความรู้เกี่ยวกับความดี ผู้สอนต้องปฏิบัติดี คนเรียนถึงจะมั่นใจในสิ่งที่ตนเรียน พระสงฆ์ที่ทำหน้าที่สั่งสอนให้ได้ผลต้องปฏิบัติตามที่สอน และปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้าจึงมีลักษณะดังนี้

(๑) ปฏิบัติดี คือ เป็นผู้สำรวมกาย วาจา ใจ ตั้งมั่นอยู่ในพระธรรมวินัยและหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าบัญญัติ ทำให้เป็นผู้มีกิริยาอาการงดงาม สงบ ผ่องใส สุขุมเยือกเย็น

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๑.

(๒) ปฏิบัติตรง คือ ปฏิบัติตรงตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า พิจารณาธรรมทั้งหลายด้วยเหตุและผล ปราศจากอคติ ๔ คือ ความลำเอียงเพราะรัก ความหลง ความโกรธ ความกลัวปฏิบัติแต่สิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม ไม่ปฏิบัติให้ผิดหรือเลียงจากพระธรรมวินัยด้วยกิเลสตัณหา

(๓) ปฏิบัติเพื่อรู้ธรรม คือ ปฏิบัติเพื่อรู้แจ้ง เพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์ ปฏิบัติศีลสมาธิปัญญาด้วยความเพียร ด้วยขันติ

(๔) ปฏิบัติสมควร คือ ปฏิบัติทางสายกลาง ไม่ปล่อยไปตามอารมณ์หรือกิเลส ไม่ปฏิบัติสุดโต่งไปข้างทรมานตนเอง ก็มีทิวฏฐิที่ถูกต้อง ทั้งปฏิบัติตนด้วยความเพียร ๔ อย่าง คือ เพียรระวังบาปไม่ให้เกิดขึ้น เพียรละบาปที่เกิดขึ้น เพียรกุศลให้เกิดขึ้นในสันดาน เพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อมลง^{๒๑}

๒) บทบาทตามคาดหวัง ความคาดหวังเป็นลักษณะของความคิดหรือความต้องการของบุคคลซึ่งมีอยู่ ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายผู้ที่ต้องการกระทำในสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่เป็นบทบาทภาระหน้าที่ความรับผิดชอบ และฝ่ายที่จะได้รับผลต่อบทบาทนั้น หรือ ภาระหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้กระทำ

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) มองบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ๒ แนวทางคือ (๑) บทบาทหลัก หรือ บทบาทโดยตรงของพระสงฆ์ คือ การเป็นผู้นำชุมชนในทางด้านจิตใจส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมสติปัญญาที่ถูกต้องแก่ชุมชน เป็นบทบาทที่สำคัญยิ่งเป็นรากฐานความเจริญความสุขของสังคมอย่างแท้จริง (๒) บทบาทรอง ในบางกรณีอาจมีบทบาทอื่นที่พระสงฆ์อาจจำเป็น และควรเข้าไปเกี่ยวข้องในฐานะที่เป็นผู้รับแรงศรัทธาจากชาวบ้าน อาจแนะนำประชาชนในท้องถิ่นให้เห็นลู่ทางในการพัฒนาด้านวัตถุที่เหมาะสมหรือเป็นผู้ประสานรวมตัวชาวบ้านในการพัฒนาและอาจใช้วัดเป็นสถานที่รวมกลุ่ม เป็นต้น^{๒๒}

พระพยอม กัลยาโณ กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ที่เปลี่ยนไป เป็นการปรับเปลี่ยนไปตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยไว้ว่า พระสงฆ์จะต้องรู้เท่าทันสังคมที่เปลี่ยนไป เพราะพระสงฆ์ไม่ใช่มีหน้าที่เฉพาะชี้ทางให้ประชาชนสงบจิตใจเท่านั้น แต่ต้องชี้ทางโลกให้แก่

^{๒๑} วิจิตร เกิดวิสิษฐ์, หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓), หน้า ๕๗-๕๘.

^{๒๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), สถาบันและสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๗), หน้า ๖๖.

ประชาชนได้อย่างเหมาะสมอีกด้วยนอกจากนี้วัดยังเป็นสถานที่ประกอบกิจการ รวมทั้งความเชื่อที่โยงกับหลักธรรม อันมีพระสงฆ์เป็นผู้นำ^{๒๓}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ บทบาทตามหน้าที่ของพระสงฆ์ คือ ธรรมทาน แปลว่า การให้ธรรมะ การให้ธรรมะนั้นมีความหมายกว้างมาก และ คำว่า ธรรมะในภาษาบาลีก็เป็นคำที่มีความหมายกว้างที่สุด แต่ถ้าแยกประเภทใหญ่ ๆ มี ๒ อย่างคือ ความจริงกับความดีงาม เป็นเรื่องของปัญญาอย่างหนึ่ง คุณธรรมอย่างหนึ่ง การให้ธรรมะเป็นทาน หมายถึง การให้ความรู้ความเข้าใจ และหลักแห่งความดีหรือหลักที่จะให้เข้าถึงมนุษย์ เข้าถึงสังคม และได้ประสบสิ่งที่ดีงามคือทำให้ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ อย่างถูกต้อง ตั้งต้นแต่ความรู้สึกลึกซึ้งที่สุด เข้าไปในชีวิตว่า คืออะไร สถานะที่แท้จริงของสิ่งทั้งหลายเป็นอย่างไรลงมาถึงความเข้าใจทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับจริยธรรมในการดำรงชีวิตเป็นแง่ของสังคมอย่างหนึ่ง จริยธรรมอย่างหนึ่ง รวมความคือ ช่วยเหลือประชาชนในทางปัญญา และในทางคุณธรรม อันเป็นบทบาทหลัก^{๒๔}

แต่มุมมองของ อภิชาติ พันธุเสน ได้กล่าวถึงปัจจัยการเปลี่ยนแปลงบทบาทของพระสงฆ์ไว้ว่าพระสงฆ์ถูกลดบทบาทลงจากการเป็นผู้นำในด้านต่าง ๆ มาเป็นผู้ประสานเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและประชาชน วัดและพระสงฆ์ถูกลดบทบาทที่มีต่อการดำรงชีวิตและการพัฒนาของชาชนบทลง จนกระทั่งเหลือเพียงบทบาทที่สำคัญเพียงเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและเป็นคลังพัสดุเท่านั้น นอกจากนั้นปัจจัยภายนอกจะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว มีเหตุจากปัจจัยภายในสองประการคือ ประการแรก พระสงฆ์ไม่พยายามปรับปรุงตนเองให้เข้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ไม่พยายามประยุกต์ความเจริญต่างๆ เหล่านั้นมาสร้างเสริมบทบาทของตนเองขึ้นใหม่ และมีการสูญเสียภาวะผู้นำทางปัญญาของพระสงฆ์ เนื่องจากพระสงฆ์ไม่สามารถเข้าใจถึงสภาพปัญหาและโครงสร้างของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้^{๒๕}

สุลักษณ์ ศิวรักษ์ มองบทบาทของพระสงฆ์ในทางตรงกันข้าม คือ มองว่าศาสนาควรมีบทบาทหน้าที่ ๒ ประการคือ ผดุงไว้ซึ่งสังคมอันดีงามและ ต้องเป็นผู้นำในการเรียกร้องเพื่อแสวงสังคมที่ดีกว่า ด้านพระสงฆ์ต้องเข้าไปรับรู้กับสภาพตามความเป็นจริงของสังคมเพื่อจะได้เข้าไปแก้ไขปัญหาและพัฒนา เพราะพระสงฆ์ไม่สนใจหรือมุ่งโลกุตระธรรมอย่างเดียว เท่ากับพระสงฆ์ขาด

^{๒๓} พระพยอม กัลยาโณ, บทบาทของพระสงฆ์ต่อสังคม : ข่าวสด, ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๔๐, หน้า ๓๒.

^{๒๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), สถาบันและสังคมไทย, หน้า ๖๗.

^{๒๕} อภิชาติ พันธุเสน, ความหวังทางออกและทางเลือกใหม่, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง, ๒๕๓๕), หน้า ๒๐๗.

ความเมตตาธรรม กรุณาธรรม และไม่เอื้ออาทรต่อเพื่อนร่วมทุกข์ พระสงฆ์ละทิ้งปัญหาของสังคมออกไปเท่าใด สังคมก็จะมองไม่เห็นความสำคัญของศาสนาและพระสงฆ์มากเท่านั้น ประการสำคัญที่สุด ควรมีการอบรมพระสงฆ์ให้มีความรู้ ความเข้าใจในสภาพของสังคมโดยเน้นหนักในทางด้านความเป็นผู้นำและมีความรู้ในการพัฒนาสังคม^{๒๖}

อย่างไรก็ตามบทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทย งานที่พระสงฆ์จะทำได้โดยตรงก็คือการให้คำแนะนำทางจิตใจ เป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาชีวิตต่าง ๆ สามารถเป็นที่พึ่งทางจิตใจด้วยการประพาศิตเป็นแบบอย่าง ส่วนการสงเคราะห์สังคมที่กำลังพัฒนา เมื่อชาวบ้านยังไม่พร้อมที่จะช่วยตนเอง ถ้าพระเป็นผู้นำท้องถิ่น ก็ควรมีบทบาทด้วยการเสนอแนะให้ความคิดริเริ่มว่าในชุมชนมีอะไรที่จะทำให้เกิดแก่ประโยชน์ส่วนรวม ทางวัดจะทำได้ก็โดยทางอ้อม ด้วยการแนะนำชักจูงผู้อื่นให้กระทำ หรือนำสิ่งของหรือบริการที่ได้รับจากผู้อื่น มาเฉลี่ยแบ่งปันให้เป็นประโยชน์กว้างขวางออกไป โดยการสงเคราะห์นั้นต้องคำนึงถึงความเหมาะสมและกาลเทศะ ด้วยการทำหน้าที่ให้เหมาะสมกับบทบาท เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย วัตถุนิยมได้เข้ามามีบทบาทในสังคม หากพระสงฆ์แสดงบทบาททันตามปรากฏการณ์ของสังคมปัจจุบันก็จะสามารถแก้สภาพปัญหา จะส่งผลให้สภาพสังคมและประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้าในฐานะที่พระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับสังคม โดยใช้หลักศาสนาช่วยวางรากฐานความเจริญแก่สังคมในด้านการศึกษา การอาชีพ การปกครอง เป็นต้น เพื่อช่วยส่งเสริมความเป็นปึกแผ่นมั่นคงแก่สังคม ช่วยลดปัญหาสังคม และช่วยเสริมให้คนปฏิบัติในสิ่งที่ถูก ที่ควรตามหลักศาสนา

สรุปแล้วบทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทย โดยภาพรวมแล้วมี ๒ บทบาทใหญ่ ๆ คือ บทบาทตามอุดมคติ เพราะวิถีชีวิตของสังคมไทยจะมีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาตั้งแต่เกิดจนถึงตาย จึงทำให้พระสงฆ์กับประชาชนมีความผูกพันกัน และบทบาทตามคาดหวังทั้งความคิดหรือความต้องการของบุคคล ด้วยการให้คำแนะนำทางด้านจิตใจ ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมสติปัญญา ที่ถูกต้องแก่ชุมชน และเป็นผู้รับแรงศรัทธาจากชาวบ้าน

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์

การศึกษาถึงแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทการสาธารณสงเคราะห์ ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงความหมาย ความสำคัญ และบทบาทด้านงานสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ว่ามีกิจการการทำงานกันอย่างไรเพื่อที่จะได้ทำความเข้าใจไปถึงการทำงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์

^{๒๖} สุลักษณ์ ศิวลักษณ์, ศาสนากับการพัฒนา, (เชียงใหม่ : วิทยาลัยพายัพ, ๒๕๑๕), หน้า ๑๗.

๒.๒.๑ ความหมายการสาธารณสงเคราะห์

การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การจัดกิจการอันเป็นสาธารณประโยชน์ของหน่วยงานหรือของคณะบุคคล หรือบุคคล เว้นแต่การนั้นอยู่ในขอบข่ายแห่งการศึกษาสงเคราะห์ หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือกิจการของรัฐ หรือเอกชนที่ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์ หรือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของประชาชนทั่วไป^{๒๗}

การสาธารณสงเคราะห์ เป็นกิจการของคณะสงฆ์ที่กำหนดไว้ในอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคมข้อหนึ่งว่า “ควบคุมและส่งเสริมการสาธารณสงเคราะห์” (ม. ๑๕ ตริ) และในระเบียบการปกครองของคณะสงฆ์ส่วนกลาง ได้กำหนดไว้ว่า วิธีดำเนินการสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม การสาธารณแยกโดยลักษณะ มี ๕ คือ

๑) การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การที่วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินการเอง ซึ่งกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น กิจการอบรมประชาชน ประจำตำบล กิจการเพื่อห้องสมุด เพื่อประชาชน การตั้งมูลนิธิเพื่อคนยากจนหรือกิจการอื่น ๆ การนึ่งมุงเอากิจการที่ทำเอง หรือโครงการที่กำหนดเอง ทั้งที่เป็นกิจกรรมประจำ หรือกิจการชั่วคราว

๒) การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ ได้แก่ การช่วยเหลือสนับสนุนกิจการของรัฐ หรือของเอกชน หรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการ และการนั้นเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล การจัดหาทุนเพื่อการสงเคราะห์และอื่น ๆ การนึ่งมุงเอาเฉพาะส่งเสริมงานของผู้อื่น มิได้มุ่งถึงกิจการเฉพาะเรื่อง แม้การช่วยป้องกันยาเสพติดให้โทษ เช่น ยาบ้า หรือช่วยป้องกันการติดโรคเอดส์

๓) การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น สร้างถนนหนทาง ขุดลอกคูคลอง สร้างฌาปนสถาน (นอกวัด) สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้าและอื่น ๆ ข้อนี้มุ่งเอาเฉพาะการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณประโยชน์

๔) การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนในกาลที่ควรช่วยเหลือ เช่น การประสบอุทกภัย การประสบอัคคีภัย การประสบवादภัย หรือคราวหนาวจัด หรือเมื่อยามปกติตามโอกาส เช่น สงเคราะห์คนชรา คนพิการ และสงเคราะห์โดยประการอื่น การนึ่งมุงเฉพาะการช่วยเหลือบุคคลทั้งเป็นการประจำหรือการเฉพาะ

^{๒๗} กรมการศาสนา, พระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบและคำสั่งของคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๘), หน้า ๓๓๑-๓๓๖.

๕) การสงเคราะห์ด้านการให้อาการและสถานที่ของวัดเพื่อเป็นประโยชน์ ได้แก่การช่วยเหลือ มีที่พักสำหรับประชาชน อาหารกลางวันสำหรับเด็ก ยารักษาโรค ห้องสมุดประชาชน จัดที่ดินให้ประชาชนอยู่อาศัย ตั้งหน่วยสงเคราะห์และฝึกอาชีพ ให้คำปรึกษาปัญหาชีวิตด้านต่าง ๆ ด้วยเมตตาธรรม^{๒๘}

การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลชุมชนของพระภิกษุนั้น อาจจะกระทบกับความเชื่อเดิมของท้องถิ่น พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระสงฆ์เผยแพร่ธรรม หรือพัฒนาสิ่งต่าง ๆ มิให้ขัดกับความเชื่อของเขาเหล่านั้น และให้ปรับธรรมเข้าหาแนวความเชื่อนั้น หรือถ้าแนวความเชื่อเดิมนั้นสามารถทำให้คนนั้นเป็นคนดีได้พระองค์ก็ทรงอนุโลมตามประเพณีการปฏิบัติตนของชาวบ้าน ถ้าประเพณีนั้นมิได้เป็นภัยต่อชุมชนส่วนรวม จากแนวคิดเช่นนี้จึงทำให้พระสงฆ์และประชาชนโดยทั่วไปอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน^{๒๙}

อาศัยเหตุผลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าพระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระสงฆ์สามารถทำการสงเคราะห์ช่วยเหลือแก่สังคม เพราะประชาชนในปัจจุบันนี้หรือแม้ในอดีตกาลก็ตาม ยังมีปัญหาและความทุกข์ความเดือดร้อนทั้งทางวัตถุและทางจิตใจอยู่ เพราะความสามารถของรัฐในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชนยังมีไม่ทั่วถึง ผู้ที่เป็นที่พึ่งได้ในยามนี้ คือ พระสงฆ์ เนื่องจากพระสงฆ์เป็นผู้รู้ธรรม สามารถแสดงข้อธรรมอันเป็นที่พึ่งพาของประชาชนให้คลายความกังวลและความทุกข์ในชีวิตลงได้

พระสงฆ์ไม่ได้มีบทบาทแค่การเผยแพร่ธรรมะ การให้คำปรึกษาหารือ การให้การศึกษานั้น แต่ยังมีพระสงฆ์อีกจำนวนหนึ่ง มีความรู้เรื่องยาสมุนไพร และด้านการรักษาโรคความรู้เหล่านี้อาจจะร่ำเรียนมาสมัยเป็นชาวบ้าน หรือเรียนรู้ขณะเป็นพระภิกษุ เมื่อโรคร้ายเกิดขึ้นกับประชาชนก็จะเข้าไปขอให้พระสงฆ์ทำการรักษาโรคให้ เพราะการแพทย์ในอดีตกาลยังไม่เจริญแม้การทำการรักษาโรคนั้นจะไม่ใช่อาชีพของพระสงฆ์ก็ตาม แต่เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมจำเป็นต้องทำ โดยให้อยู่ในกรอบของพระธรรมวินัย

ดังนั้น ชีวิตความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ได้ดำเนินไปด้วยอาศัยปัจจัย ๔ จากการอุปการะของคฤหัสถ์ เพื่อให้มีชีวิตดำรงอยู่ได้ตามอัตภาพ พระภิกษุสงฆ์จึงควรมีความสำนึกในหน้าที่ของตนอยู่เสมอ นั่นคือ การเร่งศึกษาปฏิบัติธรรมไม่ประมาท ดังพุทธพจน์ในปัพพติกถาสูตรว่า

^{๒๘} กรมการศาสนา, พระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบและคำสั่งของคณะสงฆ์, หน้า ๑๒.

^{๒๙} ภัทรพร สิริกาญจน์, “หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ : แนวคิดและบทบาทของพระคำเขียน สุวณโณ ในการพัฒนาชุมชน”, งานวิจัยจากทุนสนับสนุนของสถาบันไทยคดีศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๑๑.

“บรรพชิตพึงพิจารณาอยู่เนื่อง ๆ ว่า ...การเลี้ยงชีพของเราเนื่องด้วยผู้อื่น ...วันคืนล่วงไป ๆ บัดนี้เราทำอะไรอยู่”^{๓๐}

เมื่อมีความสำนึกในหน้าที่ดังนี้แล้ว พระสงฆ์จึงควรตอบสนองอุปการะชาวบ้านด้วยการนำธรรมนั้น ๆ ที่ได้ศึกษาและปฏิบัติมาสั่งสอนอบรมประชาชนให้เกิดสันติสุขดังพุทธพจน์ว่าในพหุการสูตรว่า

ภิกษุทั้งหลาย พรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย เป็นผู้มือุปการะมากแก่เธอทั้งหลาย พวกเขาบำรุงเธอทั้งหลายด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานเภสัชบริวาร แม้เธอทั้งหลายก็จะเป็นผู้มีอุปการะมากแก่พรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย จงแสดงธรรมอันดีงามในเบื้องต้น ท่ามกลางในที่สุด จงประกาศแบบการครองชีวิตอันประเสริฐพร้อมทั้งอรรถ และพยัญชนะบริสุทธิ์ บริบูรณ์ แก่พรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลายเถิด ภิกษุทั้งหลาย คฤหัสถ์และบรรพชิตทั้งหลายต่างอาศัยกันและกันด้วย อามิสทานและธรรมทาน อยู่ประพฤติพรหมจรรย์นี้เพื่อต้องการสัจจโอชะ เพื่อทำความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยอาการอย่างนี้^{๓๑}

นอกจากนั้น ยังกล่าวได้ว่า กิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ ได้แก่ จัดให้มีที่พักสำหรับประชาชน อาหารกลางวันสำหรับเด็ก ยารักษาโรค ห้องสมุดประชาชน จัดที่ดินให้ประชาชนอยู่อาศัย ตั้งหน่วยสงเคราะห์และฝึกอาชีพ ให้คำปรึกษาปัญหาชีวิตด้านต่าง ๆ ด้วยเมตตาธรรม

การสาธารณสงเคราะห์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามโอกาสอันควร จะมีระเบียบปฏิบัติชัดเจนสำหรับผู้จัดการสาธารณสงเคราะห์โดยส่วนมากได้แก่วัดและเจ้าอาวาส ซึ่งมีบทบาทอยู่ด้วยหน้าที่ของเจ้าอาวาสดังนี้

๑. จัดกิจการของวัดให้เป็นให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย
๒. เป็นธุระในการจัดการศึกษาอบรมแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
๓. ให้ความสะดวกตามสมควรแก่พุทธศาสนิกชน ในการบำเพ็ญกุศล

ความจริงภาระหน้าที่ดังกล่าวเหล่านี้ ย่อมเข้าได้กับการสาธารณสงเคราะห์ อันเป็นการคณะสงฆ์หรือการพระศาสนา เจ้าอาวาสจึงมีหน้าที่จัดการสาธารณสงเคราะห์อันเป็นกิจการของวัด การให้การศึกษอบรมและการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล จัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล จะมีเจ้าอาวาสที่ตั้งหน่วยประชาชนเป็นประธานกรรมการโดยตำแหน่ง ส่วนวิธีการจัดการสาธารณสงเคราะห์ที่เป็นหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ได้กำหนดวิธีการ

^{๓๐} คุรยละเอียดใน อภ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๔๘/๑๐๔.

^{๓๑} พ.อติ. (ไทย) ๒๕/๑๐๓/๔๘๖.

ไว้ชัดในระเบียบมหาเถรสมาคม เพื่อให้กิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพจะต้องมีคณะกรรมการ มีการประชุม มีการปฏิบัติงานการอบรมประชาชนประจำตำบล การปฏิบัติงาน ควรจัดในลักษณะใดลักษณะหนึ่งคือ

๑. อบรมทั่วไปได้แก่ จัดประชุมแนะนำทางวิชาการ โดยมีวิทยากรบรรยายทางวิชาการ
๒. อบรมเฉพาะกรณี ได้แก่จัดอบรมประชาชนเฉพาะที่เกี่ยวกับเรื่องราวที่เกิดขึ้น โดยวิธีที่แจ่มแจ้งแนะนำชักชวนความเข้าใจ

๓. อบรมเฉพาะบุคคล ได้แก่การพบปะบุคคลบางคนเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือชี้แจงแนะนำชักชวนความเข้าใจในเฉพาะบางเรื่องอันเกี่ยวกับผู้นั้น

มหาเถรสมาคมกำหนดหลักการและวิธีการปฏิบัติและควบคุมส่งเสริม ไว้ชัดแจ้งคือ กิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ ซึ่งในระเบียบดังกล่าว กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการคือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การศึกษาสงเคราะห์และการสาธารณสงเคราะห์ โดยระเบียบดังกล่าว กำหนดหน่วยงาน ให้ตั้ง ณ วัดใดวัดหนึ่ง ตำบลละหนึ่งหน่วย ให้จัดการเป็นรูปคณะกรรมการ โดยให้เจ้าอาวาสที่ตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลเป็นประธานกรรมการโดยตำแหน่ง เจ้าอาวาสอื่นในเขตตำบลนั้น รองกรรมการฝ่ายบรรพชิต กำนันในตำบลนั้นเป็นรองประธานกรรมการฝ่ายคฤหัสถ์ ผู้ใหญ่บ้านและแพทย์ประจำตำบล เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง อนึ่ง การสาธารณสงเคราะห์ ให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการจัดการสงเคราะห์ตามควรแก่โอกาสเช่น

๑. การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล การช่วยจัดหาทุนการสงเคราะห์ การป้องกันยาเสพติดให้โทษ เช่น ยาบ้า การป้องกันโรคเอดส์

๒. การช่วยเหลือสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง ขุดลอกคูคลอง สร้างฌาปนกิจสถาน สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้า

๓. การช่วยเหลือประชาชน ในโอกาสที่ควรจะช่วยเช่น การประสบอุทกภัย หรือช่วยคนชรา หรือคนพิการ

การสาธารณสงเคราะห์ จะต้องจัดเพื่อความเรียบร้อยดีงาม และไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย และความสงบสุขของบ้านเมือง จึงจะถือว่าเป็นว่าเป็นไปด้วยความถูกต้อง และเป็นการสาธารณสงเคราะห์ ของคณะสงฆ์ ดังนั้น จำเป็นต้องมีการดูแลให้เป็นไปในลักษณะเหมาะสม และสมควรได้รับการส่งเสริมสนับสนุนตามสมควร กรรมการโดยตำแหน่ง ผู้ทรงคุณวุฒิ ๕-๘ คน เป็นกรรมการ สำหรับผู้ควบคุมและส่งเสริม มีกรรมการระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ผู้อำนวยการภาคและกรรมการ อำนวยการอบรมประชาชนกลาง

การควบคุมการสาธารณสุขสงเคราะห์ก็เพื่อให้การดำเนินการถูกต้องตามระเบียบและการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง การส่งเสริมเพื่อให้การปฏิบัติเป็นไปเพื่อสร้างสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์นั้นควรดำเนินไปได้อย่างไม่มีอุปสรรค แนวการส่งเสริมพอสรุปได้ดังนี้

๑. ชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่
๒. ช่วยในการกำหนดในแผนงานในแต่ละปี
๓. ช่วยในคราวขาดแคลนทรัพยากร
๔. ช่วยยกย่องเชิดชูผู้ปฏิบัติหน้าที่
๕. ช่วยสนับสนุนด้านการทุนตามที่จะมีโอกาส
๖. ช่วยประสานงานคณะกรรมการให้เกิดความสามัคคี ร่วมกันอันดี
๗. ช่วยการอื่นอันเหมาะสม

งานสาธารณสุขสงเคราะห์เป็นงานของพระสงฆ์เพื่อประชาชน วัดเป็นสถานที่ใกล้ชิดกับประชาชน จึงต้องเป็นผู้นำประชาชนในท้องถิ่น เพื่อสร้างสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์โดยตรงกิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล เป็นหน่วยงานเพื่อประโยชน์ดังกล่าวได้ดียิ่ง

สรุปได้ว่า การสาธารณสุขสงเคราะห์ คือ การดำเนินกิจการต่างๆ เพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์แก่หน่วยงานหรือคณะบุคคล หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลและการอุดหนุนจนเจือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณะสมบัติทั่วไป การสาธารณสุขสงเคราะห์ที่เป็นหลักของพระสงฆ์ คือ การสงเคราะห์ในด้านจิตใจและวัตถุสิ่งของ เป็นต้น

๒.๒.๒ ความสำคัญของการสาธารณสุขสงเคราะห์

การสาธารณสุขสงเคราะห์ มีจุดกำเนิดมาจากการที่มนุษย์เรานั้นมีคุณธรรมที่เรียกว่า มนุษยธรรม^{๓๒} คือธรรมที่ทำให้คนเป็นมนุษย์ อันได้แก่ ศีล ๕ และคุณธรรมคือมีความเมตตา กรุณา เป็นต้น ต่อเพื่อนมนุษย์ผู้ร่วมเกิด แก่ เจ็บ และตาย อันเป็นผลมาจากหลักคำสอนในทางศาสนา

การสาธารณสุขสงเคราะห์นั้นเกิดมานานแล้ว ควบคู่ไปกับการเกิดของปัญหาและความต้องการของมนุษย์นั่นเองถ้าพิจารณาดูสิ่งใกล้ตัวโดยเฉพาะในสังคมขนาดเล็กที่สุดคือครอบครัวจะพบว่า บิดามารดาจะปรียะหาหรือกันเมื่อมีปัญหา เช่นเดียวกับบุตรจะปรียะหาหรือกับบิดามารดาเมื่อมีปัญหา เพื่อนบ้านจะให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกันเมื่อมีปัญหา รวมทั้งคนในชาติจะช่วยเหลือ

^{๓๒} พระธรรมปิฎก, พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓). หน้า ๑๔๓.

คนในชุมชนเมื่อมีปัญหา เป็นต้น^{๓๓} ปัญหาอาจเกิดกับบุคคล กลุ่ม ชุมชน หรือสังคมก็ได้ และปัญหาที่เกิดจากสาเหตุหลายด้านคือ สุขภาพอนามัย สังคม เศรษฐกิจ การเมือง และอื่น ๆ ปัญหาปัญหาหนึ่งอาจมีสาเหตุจากหลาย ๆ ด้าน ซึ่งสามารถพูดได้ว่า สาเหตุของปัญหาผูกพันกันแบบลูกโซ่ เช่น เด็กหนีโรงเรียนมีสาเหตุจากการไม่มีเงินค่าอาหาร สาเหตุที่ไม่มีเงินค่าอาหารเพราะบิดามารดาไม่ให้ บิดามารดาไม่ให้เงินลูกเพราะไม่มีเงิน บิดามารดาไม่มีเงินเพราะถูกไล่ออกจากงาน เนื่องจากชอบดื่มเหล้าเล่นการพนัน มีหนี้สินมากมาย ที่บิดาชอบดื่มเหล้า เพราะไม่มีความสุขในบ้าน แม่บ้านต้องเข้าโรงพยาบาลเสมอ ๆ ประกอบกับบิดามีบุตรหลายคนที่ต้องหาเงินมาให้เรียนหนังสือ

จากการที่รัฐบาลได้กำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ มาจนถึงปัจจุบัน ทำให้พระสงฆ์มีบทบาทและเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาชุมชน การจัดระเบียบสังคม การบำรุงขวัญ และการบริการด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำชุมชน ซึ่งเป็นศูนย์รวมทางจิตใจ เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำ และชักชวนประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เช่น การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เป็นต้น เป็นการสร้างบทบาทให้สอดคล้องกับหน้าที่ของพระสงฆ์ ทั้งนี้ภารกิจเหล่านี้ของพระสงฆ์มาจากการเข้าใจปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม และพยายามปรับบทบาทให้สถาบันศาสนาหรือวัด เป็นประโยชน์ต่อสังคมนั่นเอง

จะเห็นได้ว่า การสาธารณสงเคราะห์ เป็นงานสำคัญของคณะสงฆ์ เป็นกิจการอันหนึ่งของคณะสงฆ์ เช่นเดียวกับการสงเคราะห์ด้านอื่น ๆ ซึ่งวิธีการดำเนินงานนั้น จะต้องเป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม และในอำนาจหน้าที่ของบทบาทพระสงฆ์ จึงกล่าวได้ว่า การสาธารณสงเคราะห์ เป็นกิจการของคณะสงฆ์โดยแท้^{๓๔} บิดาชอบเล่นการพนัน เพราะคิดว่าจะเอาเงินที่ได้จากการพนันมาเลี้ยงครอบครัว พอเล่นการพนันเสียก็ต้องขอยืมเงินเพื่อน ทำให้มีหนี้สินรุงรัง เป็นต้น จากปัญหานี้ จะเห็นว่าสาเหตุทั้งปัญหาทางด้านสังคม ด้านสุขภาพอนามัย ด้านสุขภาพจิต และด้านเศรษฐกิจ ซึ่งปัญหาสังคม^{๓๕} เหล่านี้เป็นปัญหาเกี่ยวข้องกันแบบลูกโซ่ การแก้ไขปัญหาคว

^{๓๓} ประภาส อวยชัย, การสาธารณสงเคราะห์, สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, (มปท., ๒๕๓๗) หน้า ๘๑-๑๐๐.

^{๓๔} สุทธิพงศ์ ดันตยาพิศาลสุทธิ, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม พร้อมด้วยระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๘ - ๙.

^{๓๕} คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, มนุษย์กับสังคม, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๖๑.

จะทำได้ในหลาย ๆ วิธีโดยเฉพาะอย่างยิ่งการแก้ปัญหาทางด้านสุขภาพจิต^{๓๖} เพื่อให้ครอบครัวมีความอบอุ่นและน่าอยู่เพื่อความพร้อมที่จะจัดการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามมาภายหลัง ผู้ที่จะช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าวมาแล้วโดยใช้หลักทางวิชาการ เรียกว่า นักสาธารณสุขสงเคราะห์ และผู้ที่ให้บริการเรียกว่า ผู้รับบริการ

ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในปัจจุบัน เป็นความเจริญก้าวหน้าแค่เพียงวัตถุ ส่งผลให้ประชาชนและเยาวชนที่จะเป็นกำลังหลักของชาติในอนาคต มัวเมาในสิ่งเหล่านี้เป็นอย่างมาก เช่น โทรศัพท์ หนังสือบันเทิงต่าง ๆ โทรศัพท์มือถือ อินเทอร์เน็ต เกมต่าง ๆ และการเที่ยวกลางคืนตามสถานเริงรมย์ต่าง ๆ เป็นต้น โดยส่วนมากใช้สิ่งเหล่านี้ในทางที่ไม่เป็นประโยชน์ จึงมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมมากมาย การมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น การแต่งกายที่ไม่เหมาะสมกับกาลเทศะ (การใส่เสื้อสายเดี่ยว กางเกงขาสั้น ไปวัด) การเที่ยวกลางคืนของวัยรุ่น เป็นต้น ส่งผลให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา เช่น การเกิดอาชญากรรม การโจรกรรม การตั้งแก๊งวัยรุ่น สร้างปัญหาความเดือนร้อนแก่ชุมชนและสังคมมากมาย เป็นต้น

ความสำคัญของการกิจทางด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์นั้นเป็นการแสดงบทบาทของ ศึกษสงฆ์ในด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ทั้งการสงเคราะห์บุคคลและสาธารณสุขสงเคราะห์ โดยมี ศึกษสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนในคาบบริจาชช่วยเหลือผู้ประสบภัยต่างๆ เพราะ ศึกษสงฆ์เป็นศูนย์กลาง เชื่อมระหว่างคนจนกับคนรวย ปัจจัยที่ได้รับบริจาคม ศึกษสงฆ์ก็ใช้ทำประโยชน์เป็นสาธารณกุศล และช่วยเหลือบุคคลผู้ขาดแคลนและด้อยโอกาส

ทั้งนี้ภารกิจด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ในด้านต่างๆ นั้นเป็นการจัดให้การสงเคราะห์แก่ประชาชนผู้อุปถัมภ์บำรุงวัด ทายกทายิกา หรือประชาชนทั่วไป วัดจึงเป็นส่วนหนึ่งของสังคม วัดจะอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้าน และบ้านจะอยู่ได้ก็ต้องพึ่งวัด วัดจึงเป็นศูนย์กลางของสังคม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน เมื่อประชาชนเดือนร้อนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็เป็นหน้าที่ของวัดจะต้องจัดการช่วยเหลือ การสาธารณสุขสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัด และพระสงฆ์จะต้องดำเนินการบริหารงานทุกด้านเกี่ยวกับการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดและพระสงฆ์จะจัดได้ เท่านั้น ยังไม่พอ ในความสำคัญของวัดที่เป็นศูนย์รวมของชุมชน เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลตามประเพณีของชาวบ้าน วัด ศึกษสงฆ์สามเณรในวัดอันเจ้าอาวาสเป็นหัวหน้าปกครอง ดูแล รักษา วัด มีหน้าที่ให้ความสะดวกแก่ประชาชนในการบำเพ็ญกุศลทั้งที่บ้านและในวัด หรือที่อื่นใดในหมู่บ้าน ตำบลที่วัดนั้นจะทำหน้าที่สาธารณสุขสงเคราะห์อื่นๆ แก่ประชาชนในส่วนที่อยู่ในสมณวิสัยที่น่าจะ

^{๓๖} กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, ฟอ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๓.

จัดได้ด้วยบทบาทพระสงฆ์ด้านการสงเคราะห์นั้น เป็นการดำเนินการช่วยเหลือสังคมด้านต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่ การให้การสงเคราะห์ภิกษุสงฆ์ สามเณร ที่อยู่กัณดารการสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การให้สถานที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วยผู้ยากไร้ การสร้างหอสมุดโรงเรียน เป็นต้น^{๓๓}

ดังนั้นงานสาธารณสงเคราะห์นั้น เป็นงานที่จะต้องร่วมมือกันให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันเพื่อการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นแล้วบนทอนการดำรงชีวิตตามปกติสุขของมนุษย์งานสาธารณสงเคราะห์มีความสำคัญในฐานะเป็นการพัฒนาสังคมให้มีความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นหลายประการด้วยกันคือ ๑) การพัฒนาทางด้านกายภาพ ๒) การพัฒนาทางด้านสังคมหรือทางด้านศีลธรรม ๓) การพัฒนาทางด้านจิตใจหรือทางด้านอารมณ์ และ ๔) การพัฒนาทางด้านสติปัญญา^{๓๔}

การพัฒนาทางด้านกายภาพนั้น ได้แก่การให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลบุคคลผู้ซึ่งได้รับความเดือดร้อนจากสาเหตุต่าง ๆ ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เป็นกระบวนการสร้างเสริมศักยภาพของร่างกายให้พร้อมที่จะช่วยเหลือตนเองได้และสามารถมีชีวิตต่อไปได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องอาศัยการพึ่งพาจากคนอื่นมาก หรือพึ่งพาอาศัยคนอื่นน้อยที่สุด

การพัฒนาสังคม หรือการพัฒนาทางด้านศีลธรรมนั้น เกิดจากการที่คนในสังคมเมื่อมีความรู้สึกเมตตาสงสารเพื่อนร่วมสังคมเดียวกันที่ประสบความเดือดร้อนก็ให้การช่วยเหลือสงเคราะห์กันไปตามความสามารถ เป็นกระบวนการสร้างเสริมหรือฝึกอบรมบุคคลในสังคมให้เป็นผู้มีคุณธรรมศีลธรรมจรรยาที่ดี ซึ่งเมื่อมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ที่ดีต่อกันแล้วสังคมก็就会有ความรักใคร่กลมเกลียวต่อกันเหมือนญาติสนิท

การพัฒนาทางด้านจิตใจ เมื่อบุคคลในสังคมรู้จักการให้ การแบ่งปัน การเสียสละประโยชน์สุขส่วนตนเพื่อประโยชน์สุขแก่ผู้อื่นที่เดือดร้อนก็เป็นลักษณะของการมีคุณภาพจิตใจที่สูงส่งขึ้นด้วยคุณธรรม มีความสุขจากการที่ได้ให้ความสุขแก่คนอื่น ลักษณะเช่นนี้เกิดจากการพัฒนาอารมณ์หรือการพัฒนาทางด้านจิตใจนั่นเอง

การพัฒนาทางด้านปัญญา เป็นกระบวนการที่เกิดต่อเนื่องกันกับการพัฒนาจิตใจ เมื่อบุคคลมีจิตใจที่ดีอันเกิดการการบำเพ็ญความดีในการสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้อื่นแล้ว ย่อมจะมี

^{๓๓} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, การกลับมาของพระพุทธศาสนา “พระเอก” ของการศึกษาใหม่, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ลายเสือ, ๒๕๔๕), หน้า ๓๗.

^{๓๔} จานงค์ อธิวัฒน์สิทธิ์, สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๖๓.

สติปัญญาที่จะบริหารหรือบริการในด้านสาธารณสงเคราะห์เป็นอย่างดี การบริหารที่จะต้องทำก็คือ การพิจารณาถึงกระบวนการวิธีการที่จะให้ความช่วยเหลือให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด พิจารณาผู้รับการสงเคราะห์ว่าจะต้องให้ได้รับการสงเคราะห์ด้านไหนและอย่างไรจึงจะสามารถช่วยเหลือตนเอง และแก้ไขปัญหาลุप्तรรคที่เกิดขึ้นได้

ดังนั้น ความสำคัญของงานสาธารณสงเคราะห์จึงมีครอบคลุมทั้งการพัฒนาทางกายภาพ และการพัฒนาทางด้านจิตใจ พัฒนาสังคมและประเทศชาติเป็นลำดับไป ความสำคัญของงาน สาธารณสงเคราะห์จึงสรุปได้ดังนี้

๑. เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของคนให้ดีขึ้น
๒. เป็นการพัฒนาและส่งเสริมให้มีศีลธรรมในการดำเนินชีวิตและยึดถือหลักแห่ง ศีลธรรมเป็นกรอบในการดำเนินชีวิต อันเป็นการพัฒนาสังคมให้น่าอยู่ มีความสงบร่มเย็นเป็นสุข
๓. เป็นการพัฒนาทางด้านจิตใจให้มีคุณภาพ คือการรู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น รู้จัก แบ่งปันและชี้แนะเพื่อให้เกิดปัญญาความรู้
๔. เป็นการพัฒนาปัญญาให้สามารถแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ได้อย่างมี ประสิทธิภาพ
๕. เป็นการรวมกัน หรือ ร่วมกันในการทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง อันนำมาซึ่งการมี ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีทั้งทางร่างกายและทางจิตใจ
๖. ทำให้สามารถแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น และทำการช่วยเหลือผู้ที่ประสบ ปัญหาให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้
๗. ทำให้สังคมมีความเป็นอยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุข
๘. การสาธารณสงเคราะห์จัดว่าเป็นบ่อเกิดแห่งการสร้างบุญกุศลความงามความดีตาม คำสอนในทางพระพุทธศาสนา
๙. เป็นการสร้างความดีอันได้แก่การให้ความสงเคราะห์นั้นแพร่หลายไปในหมู่ชนทุก จำพวก

๒.๒.๓ บทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์

พระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทในการอบรมคุณธรรม จริยธรรมให้แก่ ชุมชน นักเรียน นักศึกษา เผยแผ่ธรรมะ สงเคราะห์ผู้ยากไร้ พัฒนาถาวรวัตถุให้กับชุมชนมีการรับเลี้ยงดูเด็กกำพร้า การเปิดโรงเรียนสอนเด็กก่อนเกณฑ์และโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและบาลีพร้อมกับ พระปริยัติธรรมสามัญ เป็นผู้ดำเนินงานบทบาทนักสังคมสงเคราะห์ และยังเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม ทางศาสนาและผู้นำชาวบ้านทำให้เกิดความสามัคคีเป็นระเบียบเรียบร้อยแก่ชุมชนและสังคมใน ท้องถิ่น

พิธีกรรม บุญไชย และทรงคุณ จันทอ กล่าวว่า พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญมากในชุมชนซึ่งพระสงฆ์แต่ละรูปก็มีวิธีการต่าง ๆ ที่แตกต่างกันในการพัฒนา โดยเฉพาะด้านสังคมพระสงฆ์จะทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี โดยตั้งมั่นในวัดทำการเทศนาสั่งสอนในลักษณะกลุ่มย่อยโดยเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เลือกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อนำหลักธรรมไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เช่น การรู้จักการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การรู้จักการให้ทานและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อย่างเช่น พระอาจารย์เทอดศักดิ์ จันทโชโต แห่งวัดทุ่งสว่างอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย พระครูพิทักษ์พิชคามเขต วัดลุมพินีวัน อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี และพระอาจารย์เอก เดชวโร วัดโมกขวนาราม อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น และได้กล่าวถึงพระพิพิธประชานาถ(หลวงพ่อนาน สุทธิสีโล) วัดสามัคคี อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ได้มีบทบาทมากในด้านการพัฒนาสังคม ไม่ว่าจะเป็นการสอนให้ประชาชนลดอบายมุข อบรมจิตใจ ฝึกวินัยสันทัดมีภูมิจิตใจ ทำให้จิตใจสะอาดบริสุทธิ์ ซึ่งท่านจะมุ่งการพัฒนาจิตใจหรือคนก่อนสิ่งใด ยังมีการชักชวนประชาชนร่วมพลังเพื่อการพัฒนา มีการระดมพลังสมอง เพื่อแก้ปัญหาให้เห็นพ้องต้องกันว่าควรจะทำอย่างไรหนทางเพื่อการพัฒนาคนที่สะดวก โดยหลวงพ่อนานกับพระสงฆ์ในวัดและชาวบ้านร่วมมือกัน ใช้เครื่องมือทำเกษตรที่มีอยู่ช่วยกันถางป่าขุดดิน ทำล่องถนนให้เกิดขึ้นในชุมชน^{๓๕}

ดังนั้นพระสงฆ์จึงมีบทบาทในการพัฒนาชุมชน จากการศึกษาพบว่าพระสงฆ์เกือบทุกรูปได้มีบทบาทไม่ว่าการตัดถนน การปรับปรุงถนนเดิม การประปา การพัฒนาแหล่งน้ำ การปรับปรุงรั้วบ้าน การลอกคลอง การสร้างถังเก็บน้ำฝน และการพัฒนาพื้นที่บริเวณวัดการพัฒนาดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นการร่วมมือระหว่างวัด ชาวบ้านและทางราชการโดยทางวัดมีพระสงฆ์เป็นผู้นำ เป็นศูนย์รวมของความสามัคคี มีชาวบ้านเป็นแรงและมีทางราชการเป็นอุปกรณ์เครื่องมือ

การสาธารณสงเคราะห์นั้น เป็นสิ่งที่วัดและพระสงฆ์ภายในวัด ในการให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ ซึ่งวัดคือศาสนสถานทางพระพุทธศาสนา ที่ศาสนิกชนผู้มีจิตศรัทธาได้สร้างถวายไว้ในพระพุทธศาสนา ซึ่งวัดนั้นมีหลายประเภท ไม่ว่าจะเป็นที่พักสังฆ์ สำนักสงฆ์ วัดที่ยังไม่มีวิสุงคามสีมา และวัดที่มีวิสุงคามสีมา ซึ่งไม่ว่าวัดจะเป็นประเภทไหนล้วนแล้วแต่เป็นที่พึ่งทางจิตใจ เป็นที่อบรมด้านศาสนธรรม เป็นที่ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อในศาสนาทำให้ชุมชนต่างๆ สร้างวัดในเขตชุมชนของตนเอง เพื่อความสะดวกต่อการบำเพ็ญบุญและประกอบ

^{๓๕} พิธีกรรม บุญไชย และทรงคุณ จันทอ, “ศาสนาพุทธ : สถานภาพบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมอีสาน”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยศิลปและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓๖-๑๓๗.

พิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนา นอกจากนี้วัดยังเป็นแหล่งสำคัญในการศึกษาความรู้ตามประเพณีไทย ชาวไทยเป็นชายต้องบวชเรียนอย่างน้อยครั้งหนึ่งในชีวิต^{๔๐}

ในการสร้างวัดนั้นมีวัตถุประสงค์หลักอยู่ ๓ ประการ คือ

๑. สร้างเพื่อให้เป็นวัดประจำตระกูล ความนิยมหรือสร้างวัดประจำตระกูลมีมาตั้งแต่ สมัยอยุธยา สำหรับบำเพ็ญกุศลและบรรจุอัฐิธาตุของสมาชิกในตระกูล

๒. การสร้างเพื่อเป็นอนุสรณ์ ทั้งแก่ผู้ที่มีชีวิตอยู่และเพื่อระลึกถึงผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว เช่น การสร้างวัดเฉลิมพระเกียรติ และวัดเทพธิดา เป็นต้น

๓. การสร้างวัดด้วยศรัทธา และความเชื่อเรื่องบุญกรรม เชื่อว่าการทำบุญอันใดก็ไม่ เท่ากับการสร้างวัดไว้ในพระศาสนา ผู้ที่สร้างวัดและบำรุงวัดด้วยการตกแต่งปลูกสร้างที่อยู่อาศัยจะมี ผลให้ผู้นั้น มีความเจริญตลอดกาล^{๔๑}

กิริติ ศรีวิเชียร กล่าวว่า “วัดมีความสำคัญมากกล่าวคือ วัดเป็นสถานสงเคราะห์ เป็นที่ พำนักอาศัยศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติธรรมวินัยเพื่อเป็นศาสนทายาทสืบต่อพระศาสนาของพระภิกษุ สามเณร”^{๔๒}

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่า เมื่อพิจารณาบทบาททางสังคมของวัด จากอดีตที่ผ่านมาแล้วพบว่า วัดในพระพุทธศาสนาได้มีบทบาทสำคัญต่อชีวิตของคนไทย หรือ ชนบทเป็นอย่างมาก เช่น

๑. เป็นสถานศึกษาสำหรับชาวบ้านที่ส่งลูกบุตรมาอยู่รับใช้พระรับการฝึกอบรมทาง ศีลธรรม และเล่าเรียนวิชาการต่างๆ ตามที่มีสอนในสมัยนั้น

๒. เป็นสถานสงเคราะห์ ที่บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตอยู่และ ศึกษาเล่าเรียนด้วย ตลอดจนถึงผู้ใหญ่ที่ขัดสนมาอาศัยเลี้ยงชีพ

๓. เป็นสถานพยาบาลที่แจกจ่ายยารักษาผู้ป่วยตามภูมิรู้ของคนสมัยนั้น

๔. เป็นที่พักคนเดินทาง

๕. เป็นสโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์ พักผ่อนหย่อนใจหาความรู้เพิ่มเติม

๖. เป็นสถานบันเทิงที่จัดงานเทศกาล มหรสพต่างๆ สำหรับชาวบ้านทั้งหมด

^{๔๐}ไพโรจน์ เกษนิล, ศิลปวัฒนธรรมไทย เล่ม ๔ วัดสำคัญในกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท งานดี จำกัด, ๒๕๒๕), หน้า ๑๒๕.

^{๔๑}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕.

^{๔๒} กิริติ ศรีวิเชียร, การพัฒนาวัดของกรมการศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมศาสนา, ๒๕๒๖), หน้า ๑.

๗. เป็นที่ใกล้เคียงข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิต

๘. เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม ที่รวบรวมศิลปกรรมต่างๆ ของชาติตลอดจนเป็น
เสมอเหมือนพิพิธพันธ์

๙. เป็นคลังวัสดุ สำหรับเก็บของใช้ต่างๆ ที่ชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกัน เมื่อมีงานวัด
หรือยืมไปใช้เมื่อตนมีงาน

๑๐. ศูนย์กลางการบริหารหรือปกครอง ที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน จะเรียกลูกบ้านมา
ประชุมกันบอกแจ้งกิจกรรมต่างๆ

๑๑. เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือ ให้บริการด้านพิธีกรรมอันเป็นเรื่องผูกพันกับชีวิต
ของทุกคนในระยะเวลาต่างๆ ของชีวิต^{๔๓}

ฝ่ายเผยแผ่พระพุทธศาสนา กองศาสนศึกษา กรมศาสนาได้จำแนกบทบาทของวัดที่
เป็นหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ไว้ ๘ ด้านคือ

๑. ด้านศีลธรรมและวัฒนธรรม เช่น การนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนาไป
ประพจน์ ปฏิบัติสอดแทรกอยู่ในชีวิตประจำวัน เป็นต้น

๒. ด้านสุขภาพอนามัย เช่น การจัดตั้งเภสัชสถานเชิญแพทย์อนามัยประจำตำบล
หรืออำเภอ มาตรวจรักษาแก่ชาวบ้านร่วมมือกับ อสม. เป็นต้น

๓. ด้านสัมมาอาชีพ จัดให้มีการฝึกฝนอาชีพ ส่งเสริมอาชีพ จัดตั้งธนาคารข้าว ควาย
และสหกรณ์ เป็นต้น

๔. ด้านสันติสุข เช่น ทำให้คนที่ติดยาเสพติดมีวามการพินัน คิมสุรา เลิกอบายมุข
ได้หันมาสนใจประพจน์ปฏิบัติตนเป็นคนดี เป็นต้น

๕. ด้านศึกษาสงเคราะห์ เช่น หาทุนการศึกษาให้นักเรียนที่ยากจน ส่งเสริม
การศึกษาของพระภิกษุสามเณร จัดหาวัสดุอุปกรณ์ จัดตั้งห้องสมุด ที่อ่านหนังสือ เป็นต้น

๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์ เช่น จัดทำถนน ปลูกต้นไม้ สร้างศาลาที่พัก จัดทำ
ความสะอาดหมู่บ้าน

๗. ด้านกตัญญูทศเวทิตาธรรม ให้ประชาชนรู้จักกตัญญู ต่อผู้มีพระคุณต่อบิดามารดา
ครู อาจารย์ สถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์

^{๔๓}พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร
: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๗), หน้า ๒๐๕ – ๒๐๖.

๘. ด้านสามัคคีธรรม เช่น ช่วยระงับกรณีพิพาทต่างๆ ของประชาชนให้มีความสามัคคี รวมพลังในการสร้างสรรค์^{๔๔}

บทบาทของวัดที่ควรจะเป็นในอนาคต ในอันที่สร้างความเลื่อมใสศรัทธาแก่ประชาชน และเป็นที่สงเคราะห์ประชาชนควรประกอบไปด้วย

๑. บทบาทในการเป็นผู้นำและแบบอย่างแก่ชุมชนในเรื่องของความเป็นระเบียบเรียบร้อยสะอาดและปลอดภัยประหยัด

๒. บทบาทในการเป็นสถานที่เรียนพระพุทธศาสนาทั้งพระสงฆ์ ชาวบ้านและลูกหลานของชาวบ้านรอบวัด

๓. บทบาทในการเป็นสถานที่เรียนเพื่ออ่านออกเขียนได้ของชาวบ้าน

๔. บทบาทในการเป็นแหล่งรวบรวม เก็บรักษาและค้นคว้าวัฒนธรรมแขนงต่างๆ ทั้งศิลปกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม และวรรณกรรมท้องถิ่น

๕. บทบาทในการให้การสอนฝึกฝนอาชีพที่จำเป็นในท้องถิ่นแก่ชาวบ้าน

๖. บทบาทในการเป็นผู้นำเอาหลักการและแนวความคิดใหม่ๆ มาช่วยเหลือด้านการเกษตร^{๔๕}

จากบทบาทของวัดที่ได้กล่าวมานั้น จะทำให้สามารถมองถึงความสัมพันธ์ของวัดที่มีต่อชาวบ้าน ซึ่งไม่เพียงแต่วัดเท่านั้น พระสงฆ์ภายในวัดก็มีความเกี่ยวเนื่องและผูกพันอยู่กับสังคม พระสงฆ์ถูกกำหนดให้ต้องฝากชีวิตความเป็นอยู่ไว้กับคฤหัสถ์ เริ่มแต่อาหารซึ่งพระสงฆ์ เป็นผู้อยู่ด้วยบิณฑบาตคืออาหารที่คฤหัสถ์ถวาย ตลอดถึงปัจจัยสี่อื่นๆ และความเป็นอยู่ที่ต้องอาศัยคฤหัสถ์เป็นประจำ เมื่อกล่าวโดยแง่ของคุณธรรม พระสงฆ์ต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ด้วยอาศัยเมตตาคุณธรรมและกรุณาธรรมของตน ดังพุทธพจน์ที่ตรัสในพหุการสูตร ทรงแสดงการพึ่งพากันระหว่างบรรพชิตกับคฤหัสถ์ว่า ภิกษุทั้งหลาย พรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลายเป็นผู้อุปการะมากแก่เธอทั้งหลาย บำรุงเธอทั้งหลายด้วยจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริวาร แม้เธอทั้งหลายก็จงเป็นผู้มีอุปการะมาก แก่พรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลายจงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศแบบการครองชีวิตอันประเสริฐ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ บริบูรณ์สิ้นเชิง แก่พรหมณ์และคฤหบดีเหล่านั้นเถิด

^{๔๔} กองศาสนศึกษา กรมการศาสนา, แบบประเมินผล อ.บ.ต. ฝ่ายเผยแผ่พระพุทธศาสนา กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมศาสนา, ๒๕๒๕), หน้า ๓๖ – ๓๘. (เอกสาร)

^{๔๕} กิริติ ศรีวิเชียร, การพัฒนาวัดของกรมการศาสนา, หน้า ๑๑๑ – ๑๑๓.

ภิกษุทั้งหลาย คุตทัตถ์และบรรพชิตทั้งหลาย ต่างอาศัยกันและกันด้วยอามิสทาน และธรรมทานอยู่ ประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อต้องการสลัดโอฆะ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยรอบด้วยอาการอย่างนี้^{๔๖}

เพราะฉะนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน จุดเน้นคือประชาชน อุปถัมภ์บำรุงด้วยปัจจัยสี่ เป็นการให้วัตถุ พระสงฆ์ก็ตอบแทนประชาชนด้วยการให้ธรรมะคือการ แสดงธรรม การปฏิบัติธรรมให้ประชาชนเห็นเป็นตัวอย่าง แต่ความสัมพันธ์ระหว่างพระกับ ประชาชนนั้น ก็ต้องมีกรอบไม่เกินเลยพระวินัย ซึ่งกรอบรักษาความสัมพันธ์ให้มั่นคง ทางวินัยว่า “ให้พระสงฆ์พิจารณาปฏิสารณิธรรม แก่พระภิกษุที่ทำผิดต่อคุตทัตถ์ เช่น ขวนขวายเพื่อมิใช่ลาภ มิใช่ประโยชน์ เพื่อความอยู่ไม่ได้แห่งคุตทัตถ์ คำว่าเปรียบเปรยยุงให้แตกกัน รับคำอันเป็นธรรม แก่คุตทัตถ์แล้วไม่ทำจริง เป็นต้น ด้วยวิธีลงโทษให้ไปขอขมาต่อคุตทัตถ์นั้นและในขณะเดียวกัน กับกรณีคุตทัตถ์ทำผิดต่อคณะสงฆ์ ในความผิดคล้ายๆกันนี้ ก็บัญญัติให้สงฆ์ลงโทษกว่าบาตรแก่ คุตทัตถ์ผู้กระทำนั้น”^{๔๗}

ดังนั้นการทำบุญกุศลในชีวิตประจำวันของสังคมในหมู่บ้าน ซึ่งทางวัดต้องสร้าง ความรู้สึกทั้งทางวัดเองและประชาชนว่า วัดเป็นของชาวบ้านการบำเพ็ญกุศลต่างๆ ทั้งที่บ้านหรือ ที่วัด ทางวัดจะอำนวยความสะดวก หรือช่วยแนะนำจัดให้ วัดจะมีที่เก็บศพ ตั้งศพ บำเพ็ญกุศล ศพ ฌาปนกิจศพและที่เก็บกระดูกของชาวบ้าน กิจกรรมเกี่ยวกับประเพณีสังคมของหมู่บ้าน ตำบล ก็จะจัดในวัดของหมู่บ้านตำบลนั้น โดยเจ้าอาวาสเป็นผู้นำสงฆ์ กำนันผู้ใหญ่บ้านหรืออาวุโสในหมู่ ตำบลจะเป็นผู้นำชาวบ้านร่วมกัน งานรื่นเริงของหมู่บ้านจัดในวัดดีกว่าจัดกันที่อื่น เพราะมีทางที่ จะให้คนทำบุญหรือความดี เว้นความชั่ว อบายมุขต่างๆ ได้มากกว่าไปจัดที่อื่น

เมื่อกล่าวถึงการจัดกิจกรรมในวัดที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า กิจกรรมที่เป็นการให้ความ อนุเคราะห์แก่ประชาชน ในด้านการสาธารณสงเคราะห์ที่พระสงฆ์ควรจัดขึ้นหรือประชาชน เจ้าของวัด ช่วยกันจัดขึ้นได้แก่

๑. เมื่อวัดมีที่ดิน ควรจัดตั้งโรงเรียนหรือสถานศึกษาต่างๆ ขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของวัด ไม่ควรกั้นเขตตัดขาดจากวัด ครู อาจารย์ นักเรียนและนักศึกษาของสถานศึกษานั้นควรใกล้ชิดกับ วัด เป็นอุบาสก อุบาสิกาหรือศรัทธาวัดนั้น ทำบุญบำเพ็ญกุศล สมาทานศีลฟังเทศน์ที่วัดนั้นเป็น ประจำ ทำหน้าที่บำรุงวัดนั้นร่วมกับประชาชน

^{๔๖} พ.ร. (ไทย) ๒๕/๓๑๔.

^{๔๗} พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), พุทธศาสนากับสังคมปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศิวพรการพิมพ์, ๒๕๑๓), หน้า ๔๒.

๒. พระสงฆ์ควรจัดตั้งสุสาน สภานิเณมัย หรือโรงพยาบาลของรัฐประจำหมู่บ้าน ตำบลนั้น ภายในวัดหรือในเขตวัด เช่นเดียวกันกับการตั้งสถานศึกษา

๓. การสร้างที่อ่านหนังสือพิมพ์ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ในวัด จะเป็นของวัดโดยทางวัดจัด ประชาชนชาวบ้านเจ้าของวัดช่วยเหลือ ทางราชการช่วยเหลือ หรือจัดขึ้นเองทางวัดดูแล อาจใช้สถานที่เสนาสนะของวัดหรือจะสร้างขึ้นใหม่ พระภิกษุสามเณรในวัดเป็นผู้ดูแลรักษาจัดการ ให้บริการแก่ประชาชน

๔. การตั้งสภาตำบล การใช้ที่ประชุมราษฎรของราชการ การใช้สถานที่ในการพัฒนาหมู่บ้าน ตำบล ท้องถิ่นในด้านต่างๆ ของทางราชการควรใช้ที่วัดเช่น ศาลาการเปรียญหรือบริเวณวัด ดีกว่าสร้างศาลาประชาคมนอกวัด ทางวัดมีหน้าที่ให้บริการสถานที่ และอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้แก่ราชการ ในการให้ประชาชนชาวบ้านเจ้าของวัดมารับบริการจากรัฐบาล

๕. การสร้างบ่อน้ำดื่ม น้ำใช้สำหรับหมู่บ้าน น้ำใช้ในการเกษตรควรใช้สถานที่วัดเป็นที่จัดตั้ง ทางรัฐบาลหรือราชการจัดให้ในเบื้องต้น ประชาชนชาวบ้านช่วยกันดูแลรักษาโดยตั้งเป็นคณะกรรมการและทางวัดได้เข้าช่วยเหลือดูแลด้วย

๖. กิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้านที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ หรือกิจกรรมอื่นๆ ควรใช้สถานที่วัด โดยเจ้าอาวาสและพระภิกษุสามเณร ในวัดช่วยดูแลรักษาอำนวยความสะดวกให้ในส่วนที่ไม่เกินความสามารถ ไม่ผิดพระธรรมวินัย ไม่ทำให้เสียสมณสาธูป เช่น การจัดตั้งธนาคาร ข้าว ธนาคารพันธุ์พืช ธนาคารโคกระบือ กองทุนมูลนิธิสงฆ์ ศูนย์บริการสาธารณะ ศูนย์ฝึกอาชีพ ศูนย์ประสานงานของประชาชนในกิจกรรมต่างๆ

๗. กิจกรรมที่เป็นการแก้ทุกข์ภัยเฉพาะหน้า แก่ประชาชนเจ้าของวัด เป็นสิ่งที่พระต้องจัดการชวนชวนให้พระเป็นผู้นำที่จะให้ ชาวบ้านเจ้าของวัดได้ช่วยเหลือกันโดยให้วัดเป็นศูนย์กลาง เช่นในโอกาสเกิดภัยธรรมชาติหรืออุบัติภัยต่างๆ ไฟไหม้ น้ำท่วม เกิดโรคระบาด เกิดโจรผู้ร้าย เกิดทุกข์ภัย เป็นต้น^{๔๘}

เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว บทบาทของพระสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ว่ามีความสำคัญในการพัฒนาสังคมในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะในปัจจุบันพระสงฆ์มีบทบาทที่ชัดเจน คือ

^{๔๘} ชำเลียง วุฒิจันทร์, เอกสารการวิจัยส่วนบุคคลในลักษณะวิชา สังคมจิตวิทยาเรื่องการพัฒนา
กิจการคณะสงฆ์เพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕๒๖), หน้า ๕ – ๑๓.

(๑) ด้านสาธารณสงเคราะห์ อันได้แก่การสงเคราะห์ในด้านจิตใจ เช่น การแสดงพระธรรมเทศนาให้แก่ประชาชนทั่วไปได้เรียนรู้และเข้าใจปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของชีวิต และไม่เคียดรื้อนมากนักเมื่อเผชิญกับอุปสรรคของชีวิต นอกจากนี้ พระสงฆ์อาจให้คำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาชีวิตโดยใช้หลักพุทธธรรมเป็นแนวทาง ในบางกรณี บทบาทการสงเคราะห์ประชาชนทางด้านวัตถุด้วย ได้แก่ การให้ที่พักอาศัยแก่นักเรียนต่างถิ่น และผู้มาปฏิบัติธรรมรักษาศีลในวัด และการให้ประชาชนที่ยากจนได้เช่าที่ดินของวัดในราคาถูก เพื่อปลูกบ้านพักอาศัย เป็นต้น

(๒) ด้านการพัฒนาชุมชน พระสงฆ์มีฐานะเป็นผู้นำชุมชนได้ให้วัดเป็นศูนย์กลางบริการสังคมด้วย เช่น เป็นโรงเรียนสำหรับเด็กวัด เป็นบ้านพักฉุกเฉินสำหรับผู้ขัดสนไร้ที่พึ่ง เป็นหออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น

บทบาทของพระสงฆ์ทั้งทางธรรมและทางโลก มีบางอย่างร่วมกันอยู่มิใช่แยกกันหรือเห็นห่างต่อกัน คือพระสงฆ์ต้องพยายามช่วยชาวบ้านให้พ้นจากความทุกข์ยาก โดยให้ชาวบ้านมีวิชาชีพจะได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน พระควรเข้าร่วมในการพัฒนาสังคมเพราะถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์และถูกต้องทั้งทางธรรมและทางโลก โดยพระสงฆ์นักพัฒนาเหล่านั้นให้ความเห็นว่า สถาบันสงฆ์ไร้ประโยชน์และสลายในที่สุดถ้าพระสงฆ์ไม่ปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป แม้บางครั้งกิจกรรมบางอย่างอาจจะมีข้อจำกัดบ้าง โดยเฉพาะการพัฒนาทางด้านวัตถุจะเป็นการผิดพระวินัย ตรงกันข้ามกับถูกต้องศีลธรรมธรรมะของพระพุทธเจ้าแม้ว่าชาวบ้านไม่ยอมให้พระสงฆ์ทำอะไรเลย และถือว่างานพัฒนาไม่ใช่กิจกรรมของพระสงฆ์ แต่พระท่านได้พยายามแก้ไขความคิดเห็นอันไม่ถ้อยถูกต้องนี้ เพราะพระสงฆ์ต้องช่วยเหลือชาวบ้านมิใช่เพียงด้านจิตใจเท่านั้น แต่ต้องช่วยเหลือทางด้านวัตถุด้วยหรือเรื่องการครองชีพอีกด้วย สมบูรณ์ สุขสำราญ พบว่าพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๒๗ พบว่า แรงจูงใจมีส่วนผลักดันให้พระสงฆ์เข้ามาส่วนในการพัฒนา เช่น การได้เห็นปัญหาและความทุกข์ยากของประชาชนภายในชนบท การเห็นชุมชนอื่นเจริญกว่าท้องถิ่นของตนเอง ความพอใจที่ต้องการช่วยเหลือญาติพี่น้องของตนเองทางอารมณ์ความคิดที่บ้านพึ่งวัดและพึ่งบ้านและเห็นความสำคัญของหลักธรรมที่เหมาะสมจะนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนา^{๔๕}

ดังนั้นบทบาทพระสงฆ์ด้านการให้การสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นงานเกี่ยวกับการใช้เสนาสนะภายในวัด หรือให้มีกิจกรรมต่าง ๆ ภายในวัด เช่น การจัดตั้งสภาตำบล ใช้เป็นที่ประชุมทางราชการ เป็นที่ประชุมเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน ตำบลของท้องถิ่น ให้ใช้ศาลาการเปรียญหรือบริเวณ

^{๔๕} สมบูรณ์ สุขสำราญ, การพัฒนาชนบทตามแนวทางพุทธศาสนา : กรณีศึกษาพระสงฆ์กับนักพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์สว, ๒๕๓๐), หน้า ๓๙-๔๐.

วัด เพื่ออำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่ประชาชน ให้มาร่วมรับบริการจากราชการ หรือจัดกิจกรรม ให้กลุ่มด้อยโอกาสทางสังคม ให้ได้รับการฝึกฝน พัฒนาตามศักยภาพ เช่น การช่วยเหลือเด็กกำพร้า เด็กเร่ร่อน เด็กที่มาจากครอบครัวจากจน นอกจากนี้ เจ้าอาวาสแบ่งที่วัดให้จัดตั้งสถานศึกษา สถานีอนามัย ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ หรือที่ตั้งของหน่วยราชการ ประปาประจำหมู่บ้าน ตลอดจนกิจกรรม สาธารณประโยชน์ต่าง ๆ เช่น เกิดอุทกภัย พระสงฆ์จัดการรวบรวม เครื่องอุปโภคบริโภคจากผู้มีจิต ศรัทธานำไปช่วยเหลือผู้ประสบภัย เป็นต้น

จึงสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ของ สุรพล พยอมแย้ม ได้กล่าวถึง บทบาทของพระสงฆ์ไว้ว่า บทบาทของวัด หรือบทบาทของพระสงฆ์ที่เคยทำหน้าที่เป็นศูนย์กลาง ของชุมชนและให้ความอนุเคราะห์แนะนำช่วยเหลือแก่ประชาชน ทั้งในด้านการสั่งสอน การ ฝึกอบรมทางการศึกษา การดำรงชีพในชีวิตประจำวัน รวมทั้งการสาธารณสุขและสุขภาพอนามัย ล้วนแต่มีองค์การหรือสถาบันทางสังคมในรูปแบบใหม่เข้ามามีบทบาทและจัดการแทนบทบาทของ พระสงฆ์แทบทั้งสิ้น นอกเหนือจากบทบาทของผู้เผยแพร่ธรรมะและอบรมจิตใจประชาชนแล้ว รูปแบบหรือบทบาทของพระสงฆ์ที่เคยอยู่ในกรอบหรือแนวปฏิบัติที่ใกล้เคียงกันได้แปรเปลี่ยนไป ตามสภาพแวดล้อม ตามความต้องการ และตามความจำเป็นของสังคม หรือชุมชนที่พระสงฆ์ เกี่ยวข้อง^{๕๐}

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของ พระสงฆ์ที่มีต่อสังคมพบว่า บทบาท เป็นพฤติกรรมที่ปฏิบัติตามสถานภาพ ในสิ่งที่เราเป็น เป็น หน้าที่ที่เราจะต้องทำ เพราะเมื่อมีการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่นมากขึ้น ก็ย่อมมีการแสดงบทบาทหลาย บทบาทตามกลุ่มที่ บทบาทของพระสงฆ์นั้นจากอดีตจนถึงปัจจุบันจะเห็นว่าพระสงฆ์นั้นมีความ ใกล้ชิดกับชาวบ้านมาก เพราะเมื่อชาวบ้านมีความทุกข์ร้อนไม่ว่าจะเป็นทางกาย หรือโดยเฉพาะ เรื่องของทางจิตใจ พระสงฆ์ก็สามารถช่วยแก้ปัญหาให้ได้อย่างดี ทั้งนี้ในส่วนบทบาทของการสา ธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์จะเห็นได้ว่าพระสงฆ์จะช่วยเหลือได้ทุกด้านไม่ว่าเรื่องของปัจจัย ๔ ที่ ชาวบ้านขาดแคลน พระสงฆ์ก็ยังช่วยจัดหาให้จนสามารถบรรเทาทุกข์ในส่วนนั้นได้ หรือไม่ว่าจะ เป็นด้านอาคารสถานที่ของทางวัดซึ่งในส่วนของข้าราชการ หรือชาวบ้านทั่วไปสามารถจัด กิจกรรมขึ้นในวัดได้เช่นกัน ซึ่งในบทต่อไปผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงกระบวนการงานด้านสาธารณสุข สงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมานต่อไป

^{๕๐} สุรพล พยอมแย้ม, จิตวิทยาชุมชน, (นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๑), หน้า

บทที่ ๓

กระบวนการงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

ในบทนี้ จะได้กล่าวถึงกระบวนการทำงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ โดยจะเริ่มจากศึกษากระบวนการงานของพระสงฆ์ ในด้านต่างๆอันได้แก่ ด้านการบริหาร ด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านการเผยแผ่และด้านสาธารณูปการ เป็นต้น ทั้งยังศึกษาถึงการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ และจึงมาศึกษาถึงการทำงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมาน

๓.๑ กระบวนการงานของพระสงฆ์

กระบวนการงานของพระสงฆ์ พระสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมานในงานวิจัยนี้ส่วนมากจะเป็นพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล และรองเจ้าคณะอำเภอ ดังนั้นท่านจึงมีงานมากไม่ว่าจะเป็นการบริหารกิจการคณะสงฆ์ และการพัฒนาสังคม ซึ่งจะได้เสนอต่อไป

๓.๑.๑ ด้านการบริหารกิจการคณะสงฆ์

การบริหารงานเป็นกิจการของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมานที่จะต้องทำ หรือที่จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่และเป็นการกิจของพระสังฆาธิการจะต้องปฏิบัติ อันเป็นภารกิจของคณะสงฆ์และการพระศาสนามี ๖ ประการ^๑ คือ การควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษาการศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์ วิธีการดำเนินงานการทั้ง ๖ ประการดังกล่าว บางประการมีกำหนดไว้ในระเบียบกฎหมาย เปรียบเทียบ แต่มบางประการคงเป็นไปตามจารีตที่ถือปฏิบัติตามจารีตที่มีอยู่

๑. การปกครอง หรือ การควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม

การควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม หมายถึง งานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการปกครองดูแลพระภิกษุ สามเณรในเขตปกครองของตน ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย และตามพระบัญญัติคณะสงฆ์ ทั้งนี้ คำว่า การปกครอง

^๑ พระธรรมญาณมุนี (กิตติ กิตติทินฺโน), วัดจะหลวยชาวบ้านไผ่อย่างไร การแสวงหาเส้นทาง การพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร: เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๒๖), หน้า ๗๑.

แปลว่า การควบคุมดูแล รักษา ควบคุมให้ท่านอยู่ในที่ท่านควรจะอยู่^๒ ด้วยเหตุนี้พระสังฆาธิการจึงต้องดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ถูกต้องตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ และพระบัญชาจากสมเด็จพระสังฆราช

นอกจากนั้นพระสังฆาธิการยังจะต้องทำหน้าที่ระงับอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยลงข้ออุทธรณ์คำสั่ง รวมทั้งตลอดควบคุมบังคับบัญชาพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ภายใต้เขตปกครองของตนชี้แจง แนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใช้ในการบังคับบัญชาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อยพร้อมทั้งการตรวจการ และประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน^๓

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า งานควบคุมและการส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงามเป็นงานเกี่ยวกับการปกครองพระภิกษุ สามเณร ตลอดจนคฤหัสถ์ที่อยู่ภายในวัดให้ประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้องดีงาม^๔ กล่าวได้ว่า งานปกครองเป็นงานนำ เป็นงานหลักซึ่งกว้างขวาง ยิ่งใหญ่และละเอียดอ่อนยิ่งกว่างานทั้งหลาย และเป็นงานที่ทำไม่สำเร็จ ต้องคอยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบันอยู่ตลอดเวลา ถ้างานปกครองดำเนินไปอย่างใดงานอื่นๆ ก็จะดำเนินไปอย่างนั้น ถ้างานปกครองดำเนินไปไม่ได้ งานบริหารลักษณะอื่นๆ ก็จะดำเนินไปไม่ได้^๕ เช่นกัน ผู้ปกครองวัดก็คือเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการอันดับที่ ๘ เป็นผู้มี ความรับผิดชอบต่อการพระศาสนาอย่างยิ่งใหญ่ เพราะต้องปกครองวัด คำว่า “วัด” มีความหมาย ๒ ประการคือ หมายถึง ศูนย์กลางแห่งการศาสนาทั้งปวง และหมายถึงแหล่งรวมของส่วนประกอบที่สำคัญของพระศาสนา ๕ ประการ คือ

๑. ศาสนสถาน ได้แก่ พื้นที่ตั้งวัดและบริเวณ มีลักษณะเป็นไปตามธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมเหมาะที่จะเป็นเครื่องเสริมสร้างความวิเวก ความสงบ
๒. ศาสนวัตถุ ได้แก่ สิ่งปลูกสร้าง เป็นเสนาสนะต่างๆ เป็นปูชนียวัตถุ ปูชนียสถาน ที่แสดงถึงความถูกต้อง เรียบร้อย นำไปสู่ความสงบ

^๒ สัมภาษณ์ พระครูศุภกิจวิวัฒน์, รองเจ้าคณะอำเภอจตุรพักตรพิมาน, วันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

^๓ พระธรรมญาณมุนี (กิตติ กิตติทินฺโน), วัดจะช่วยชาวบ้านได้อย่างไร การแสวงหาเส้นทาง การพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, หน้า ๑๑.

^๔ พระพุทธวรญาณ(กิตติ กิตติทินฺโน), ธรรมญาณนิพนธ์ : ๑๐๐ ปีพระพุทธวรญาณ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๕๒-๕๓.

^๕ สัมภาษณ์ พระอธิการสาธิต ฐานวโร, เจ้าอาวาสวัดสว่างอารมณ์, วันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕

๓. ศาสนบุคคล ได้แก่ พระภิกษุ สามเณรที่มีลักษณะเป็นสมณะ ตั้งอยู่ในศีลจารวัตร บำเพ็ญหน้าที่ศึกษา ปฏิบัติและแนะนำสั่งสอนเพื่อความสงบ บำเพ็ญสังคมสงเคราะห์ตามสมณวินัย ศิษย์วัดที่มีลักษณะเป็นพุทธมามกะ ตลอดจนทายาททายิกาที่มีแนวแห่งความเป็นอุบาสก อุบาสิกา มีความมั่นคงในพระศาสนาพอสมควร

๔. ศาสนธรรม ได้แก่ ระเบียบแบบแผน ขนบประเพณีทางศาสนา ตลอดจนคำสั่งสอน และแนวปฏิบัติทางพระศาสนาที่ได้รับการยกย่อง เชิดชูและศึกษาเล่าเรียนด้วยความเลื่อมใสในคุณค่าเป็นที่พึงพอใจ

๕. ศาสนกิจ ได้แก่ งานต่างๆ ทางพระศาสนา เช่น การศึกษา การเผยแผ่หรืองาน เสริมสร้างความบริสุทธิ์ ความมั่นคงของสังคมชนชาติ เพื่อความดำรงอยู่ด้วยดีของพระศาสนาเจ้าอาวาสมีภาระหน้าที่ที่จะต้องบริหารส่วนประกอบที่สำคัญของพระศาสนาทั้ง ๕ นี้ไปพร้อม ๆ กัน ด้วยความรับผิดชอบ โดยนโยบายที่สุขุมรอบคอบ เหมาะสมกับกาลเทศะและสถานการณ์ปัจจุบัน ทั้งนี้ภารกิจที่เจ้าอาวาสจะต้องให้ความสนใจเอาใจใส่เป็นพิเศษ คือ การบริหารศาสนบุคคล โดยเริ่มงานปกครองพระภิกษุสามเณรในวัดให้เป็นพื้นฐานในเบื้องต้น

นอกจากนั้น จากภาระหน้าที่ของเจ้าอาวาสทั้ง ๕ ประการ ดังกล่าวแล้ว เจ้าอาวาสยังมีภาระหน้าที่สำคัญตามพุทธประสงค์คือ การช่วยพัฒนาท้องถิ่นด้วย เพราะปัจจุบัน ประชาชนนับถือพระภิกษุที่ประพฤติดีมีน้อย นับถือพระที่ผิดมากกว่า การนับถือพระถูกต้องต้องนับถือที่ท่านใช้ชีวิตของท่านตามพระพุทธประสงค์การที่พระสงฆ์จะมีบทบาทต่อสังคมนั้น คุณภาพของพระสงฆ์เป็นสิ่งสำคัญมากปัจจุบัน^๖ พระสงฆ์มีคุณภาพลดน้อยถอยลงในด้านข้อวัตรปฏิบัติและความสามารถในการสอนและการเผยแผ่พระธรรม จึงทำให้พระสงฆ์สูญเสียความเป็นผู้นำในทางคุณธรรมและสติปัญญาและสูญเสียศรัทธาจากญาติโยม ดังนั้นการบริหารการปกครองและการดูแลพระสงฆ์เป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยให้คุณภาพของพระสงฆ์ดีขึ้น คุณภาพของพระสงฆ์จะดีขึ้นได้ต้องอาศัยปัจจัยอย่างอื่นอีก^๗

ทั้งนี้ หากระบบการปกครองสงฆ์เป็นระบบกำกับดูแลพระสงฆ์ให้มีความประพฤติที่ถูกต้องสิ่งที่จะต้องมาเสริมควบคู่กันก็คือระบบกลั่นกรองและกล่อมเกลาระบบกลั่นกรองมีไว้สำหรับคัดเลือกผู้ที่มาบวช ส่วนระบบกล่อมเกลารับผู้ที่ผ่านการบวชมาแล้วอันที่จริงการ

^๖ สัมภาษณ์ พระปลัดชนาธิป สิริปัญโญ, เจ้าอาวาสวัดสว่างหนองแขง, วันที่ ๒๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๕.

^๗ สัมภาษณ์ พระมหาสมพงษ์ จิตปัญโญ, รองเจ้าคณะอำเภอจตุรพักตรพิมาน, วันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๕.

กล่อมเกล่าผู้บวชนั้นมีอยู่แล้วตามพระธรรมวินัย โดยอุปัชฌาย์เป็นผู้ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่นี้ และเป็นผู้รับรองต่อคณะสงฆ์ อุปัชฌาย์จะต้องมีหน้าที่กลั่นกรองและกล่อมเกล่า การกลั่นกรองเป็นขั้นแรกสำหรับผู้ที่จะมาเป็นสมาชิกคณะสงฆ์ ขั้นตอนที่สำคัญกว่านั้นคือ การกล่อมเกล่าทั้งในด้าน ความประพฤติ ความรู้ ความเข้าใจในทางธรรมให้เจริญงอกงามทั้งคุณธรรมและปัญญา แม้คณะสงฆ์จะไม่มีระบบกลั่นกรองแต่ถ้ามีระบบกล่อมเกล่าที่ดีก็ยังมีหลักประกันว่าผู้ที่มาบวชเป็นพระจะได้รับการศึกษาอบรมให้เป็นพระที่ดี สามารถทำหน้าที่ตามพระธรรมวินัยได้

ดังนั้นคณะสงฆ์จะต้องสร้างระบบกล่อมเกล่าที่ดี ได้แก่ ระบบกล่อมเกล่าที่ไม่เป็นทางการก็คือ การดูแลเอาใจใส่ที่อุปัชฌาย์อาจารย์พึงมีต่อศิษย์ ส่วนระบบที่เป็นทางการก็คือ ระบบการศึกษาด้านปริยัติธรรมของพระสงฆ์ นอกจากนี้ การศึกษาโดยใช้พระธรรมวินัยเป็นเครื่องฝึกฝน พัฒนาตนนั้น การเล่าเรียนทางวิชาการพุทธศาสนาและการฝึกฝนพัฒนาจิตที่เรียกว่า ปริยัติ และปฏิบัติ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในชุมชนสงฆ์ วัดได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทย จนมีฐานะเป็นศูนย์กลางของชุมชน พระสงฆ์ที่มีข้อวัตรปฏิบัติอยู่ในสังคมที่งดงามและมีความสามารถในการอบรมประชาชนให้มีหลักธรรมทางพุทธศาสนาในการดำรงชีวิตนับว่ามีความสำคัญมาก^{๑๑}

พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสต้องช่วยพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ทั้งนี้ วัดกับบ้าน พระกับชาวบ้าน เป็นของคู่กันมาช้านานแล้ว โดยวัดต้องเป็นแหล่งให้วิทยาการแก่ชาวบ้านทุก ๆ ด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านอาชีพ ด้านศีลธรรมวัฒนธรรม และประเพณีประชาชนก็จะหันหน้าเข้ามาสู่วัดหาความร่มเย็น^{๑๒} ซึ่งในอดีตที่ผ่านมา บทบาทและกิจกรรมต่างๆ ที่วัดจัดทำก็จะพบว่า วัดมีความหมายที่สำคัญ ๆ อยู่ ๕ ประการ^{๑๓} ดังนี้

๑. วัดเป็นที่พำนักอาศัยของภิกษุสามเณร
๒. วัดเป็นที่บวชเรียนของลูกหลานชาวบ้าน

^{๑๑} พระไพศาล วิสาโล, พระพุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๗๕-๒๗๗.

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระอธิการไพโรบลย์ จิตวุฒโท, เจ้าอาวาสวัดหนองแอก, วันที่ ๒๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗๕-๒๗๗.

^{๑๔} พระมหาหุ่น ธีรบุญโญ, พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบท, การแสวงหาเส้นทางพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, อุดรธานี, หน้า ๕๓-๖๗.

^{๑๕} ชำเลียง วุฒิจันทร์, การพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน, การแสวงหาเส้นทางพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, ปี ๒๕๒๖, หน้า ๑-๔ (อุดรธานี).

๓. วัดเป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลของชาวบ้านรอบวัด

๔. วัดและพระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน

๕. วัดเป็นศูนย์กลางทางกิจกรรมของชุมชน

อย่างไรก็ตามในปัจจุบัน บทบาทของวัดได้ถูกทำให้ผิดเพี้ยนไปจากเดิม กรมการศาสนา จึงได้รวบรวมโครงการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน โดยมีหลักการสำคัญ ดังนี้

๑. มุ่งพัฒนาวัดให้เป็นสถานที่ที่สะอาด เรียบร้อย ร่มรื่น เพื่อจูงใจให้ประชาชนได้เข้ามา สู่วัดมากขึ้น

๒. มุ่งในการปกครองศาสนาบุคคลที่พำนักอาศัยอยู่ภายในวัดให้อยู่กันด้วยความ เรียบร้อยและสงบสุข มีการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยกันอย่างจริงจัง และปฏิบัติตามพระธรรม วินัยอย่างเคร่งครัด เพื่อก่อให้เกิดศรัทธาต่อประชาชน

๓. มุ่งให้วัดได้จัดกิจกรรมที่จะเป็นประโยชน์ต่อประชาชน ได้แก่ การอบรมสั่งสอน ศีลธรรมแก่ประชาชนและช่วยอบรมสั่งสอนศีลธรรมแก่นักเรียนให้มากขึ้น

ดังนั้น การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนก็คือ การพัฒนาวัดตามหลักการ ๓ ข้อ^{๑๑} คือ

๑. การพัฒนาบริเวณวัดให้สะอาดเรียบร้อย ร่มรื่น เป็นสัดส่วน

๒. จัดการปกครองพระภิกษุ สามเณร และผู้อยู่ในวัดให้เรียบร้อยดีงาม

๓. จัดอำนวยความสะดวกให้ประชาชนได้ใช้ชีวิตเป็นที่ทำบุญ บำเพ็ญกุศลและร่วม ประกอบกิจกรรมทางสังคมประเพณีไทยได้อย่างเต็มที่

นอกจากหลักการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนดังกล่าวแล้ว วัดยังจะต้องทำ หน้าที่เป็นศูนย์กลางของประชาชน เป็นผู้นำชุมชน กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาชุมชน ให้ประชาชนใน ชุมชนนั้นปรับปรุงคุณภาพชีวิตที่ดี แต่อย่างไรก็ตาม เจ้าอาวาสวัดต้องเริ่มต้นพัฒนาวัดของตนเอง เสียก่อน ให้พร้อมที่จะพัฒนาไปเป็นศูนย์กลางของชุมชน^{๑๒} ซึ่งในประเด็นนี้ได้เสนอแนะว่าวัดที่จะ เป็นศูนย์กลางของชุมชนได้นั้น จะต้องประกอบด้วย

๑. พระภิกษุ สามเณร ของวัดจะต้องเป็นผู้นำของชุมชนทุกด้าน เป็นที่พึ่งของประชาชน สามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนอยู่ดีกินดี มีความสงบสุข

^{๑๑} จำเลื่อง วุฒิจันทร์, การพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน, การแสวงหาเส้นทางพัฒนาชนบทของ พระสงฆ์ไทย, ปี ๒๕๒๖. หน้า ๑-๔ (อัคราณา).

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระมหาชนินทร์ ขวณปัญโญ, เจ้าคณะตำบลคงกลาง, วันที่ ๑๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๕.

ได้ รวมทั้งสามารถสอนให้ประชาชนนำเอาหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ หรือสอนให้ประชาชนมีความศรัทธา ปฏิบัติธรรมตามคำสอนของพระพุทธองค์ได้ ทำให้ชีวิตเขามีความสุข จิตใจสงบ มีสมาธิในการประกอบสัมมาชีพ

๒. สงบ ร่มรื่น วัดต้องสงบร่มรื่น มีต้นไม้

๓. สะอาด วัดจะต้องสะอาด บริเวณวัดจะไม่มีสิ่งปฏิกูลต่างๆ

๔. สวยงาม วัดจะต้องมีสิ่งก่อสร้างสวยงาม เหมาะกับเศรษฐกิจของชุมชน

๕. เสนาสนะ การปลูกสร้างเสนาสนะเป็นระเบียบ มีแบบแปลนแผนผังที่ดี

๖. ฤกษ์สุลลัษณะ วัดควรจะมีการจัดระเบียบให้ฤกษ์สุลลัษณะ มีระบบจัดการเก็บขยะ การกำจัดขยะมูลฝอย มีทางระบายน้ำ

๗. สิ่งแวดล้อม วัดไม่ควรปล่อยปละละเลยให้บ้านเรือนราษฎรล้ำเข้ามาในเขต

๘. สะดวก วัดควรให้ความสะดวกแก่ประชาชนที่จะเข้าไปในวัด

๙. สดส่วน วัดควรมีผังบริเวณที่ดี กำหนดสัดส่วนที่เป็นพุทธาวาส เขตสังฆาวาส

๑๐. สร้างศรัทธา วัดควรสร้างเสริมศรัทธาของประชาชนที่มีต่อวัด

๑๑. ความสามัคคีในหมู่พระภิกษุสงฆ์และสามเณรภายในวัด^{๔๕}

๒. การศาสนศึกษา

การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาของบรรพชิตและคฤหัสถ์ เป็นกิจการของคณะสงฆ์ประการหนึ่งที่สำคัญยิ่งในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมมีความตอนหนึ่งว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา” ของคณะสงฆ์ (ม.๑๕ ตรี)และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง มหาเถรสมาคมได้กำหนดวิธีดำเนินการควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาให้ดำเนินไปด้วยดี”การจัดการศาสนศึกษา ดังกล่าว คณะสงฆ์ยังมิได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้โดยชัดเจนแต่โดยหลักสูตรและเนื้อหาวิชาแล้ว คงอนุมานได้ว่า มีวัตถุประสงค์ ๕ ประการ^{๔๖} คือ

๑. เพื่อพระสงฆ์รักษาดนและหมู่คณะ

๒. เพื่อใช้อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์

๓. เพื่อใช้พัฒนาชาติบ้านเมืองด้วยคุณธรรมของพระศาสนา

^{๔๕} นันททรัพย์ จันทร์หอม, การทำวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ,การแสวงหาเส้นทางการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, ปี ๒๕๒๖, หน้า ๕๓-๖๓, (อัคราณา).

^{๔๖} พระธรรมญาณมุนี(กิตติ กิตฺติโก), วัดช่วยชาวบ้านได้อย่างไร การแสวงหาเส้นทาง การพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย , (กรุงเทพมหานคร: เอกสารอัคราณา, ๒๕๒๖), หน้า ๔๑.

๔. เพื่อใช้ในการกิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนา
๕. เพื่อรักษาหลักธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
๖. เพื่อสร้างศาสนทายาทสืบอายุพระพุทธศาสนา
๗. เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา
๘. เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม
๙. เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม

ส่วนพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ในมาตรา ๓๗ ว่าเป็นฐานะในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ จึงเห็นได้ว่าเจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการศาสนศึกษาและวัดเป็นสถานศึกษา คำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่องให้ภิกษุสามเณรเรียนพระธรรมวินัย พ.ศ. ๒๕๒๘ ก็กำหนดให้เป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสโดยตรง และให้เจ้าคณะเจ้าสังฆการีร่วมจัดด้วย ดังนี้

๑. เจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการศาสนศึกษา ในฐานะเจ้าสำนักเรียนหรือเจ้าสำนักศาสนศึกษา
๒. เจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้จัดการในฐานะเจ้าสำนักเรียน คณะจังหวัด
๓. ในบางกรณีให้เจ้าคณะเจ้าสังฆการีร่วมจัดด้วย

จากบทบาทหน้าที่ของเจ้าอาวาสในการเป็นธุระเรื่องการศาสนศึกษาดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิด^{๑๑} ที่กล่าวว่า บทบาทคณะสงฆ์อำเภอดุรพัตร์พินานจะทำได้คือ การศึกษา การเผยแผ่ และการสงเคราะห์ ซึ่งในส่วนของการศึกษานั้น เป็นการให้บริการด้านการศึกษาแก่พระสงฆ์ คือ การมีโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ นับเป็นทางหนึ่งในการสร้างอุบาสก อุบาสิกา ให้ได้ พุทธศาสนิกชนที่มีคุณภาพ และเป็นกำลังของศาสนาอีกประการหนึ่งก็คือการไปสอนวิชาศีลธรรมตามโรงเรียนต่างๆ เป็นการอนุเคราะห์สังคมด้วยธรรมทาน การที่ให้พระสงฆ์ได้เข้าไปมีบทบาทในการศึกษาของชาติ ดังกล่าวนี้อาจจะทำให้เยาวชนและสังคมเห็นความสำคัญของวัดและพระสงฆ์^{๑๒}

ทั้งนี้ องค์ประกอบในการจัดการศาสนศึกษาดังกล่าวจะดีหรือไม่ประการใดขึ้นกับเจ้าสำนักเรียนและหรือเจ้าสำนักศาสนศึกษา และครูอาจารย์ผู้บริหารการศาสนศึกษาที่ได้ช่วยแบกภาระการศาสนศึกษาอย่างเต็มกำลัง อันเป็นการแสดงความกตัญญูต่อพระศาสนาและคณะสงฆ์การจัดการศาสนศึกษานั้นแผนกที่ประสบปัญหามาก คือ การจัดการศึกษาแผนกบาลี เพราะขาดแคลนทั้งครูและนักเรียนและอุปสรรคอื่นๆ ซึ่งคณะสงฆ์จะต้องช่วยจัดการศึกษาแผนกบาลีอันเป็น

^{๑๑} พระมหาสมทรง สิรินุโร และคณะ, บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเกสดีไทย จำกัด, ๒๕๒๕), หน้า ๔๒-๔๓.

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระครูวรกิจโสภณ, เจ้าคณะตำบลอีโง, วันที่ ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

การศึกษาพระพุทธศาสนาโดยตรง เพื่อให้พระสงฆ์เจริญด้วยวิชาความรู้และการศาสนศึกษาให้เจริญก้าวหน้า การศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกบาลีและแผนกธรรมเป็นการศึกษาหลักและสำคัญยิ่งของพระสงฆ์

๓ การศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล หรืออุดหนุนจนจึช่วยเหลือด้านการศึกษาอื่นนอกจากการศาสนศึกษา หรือสถาบันอื่น หรือบุคคลอื่นที่กำลังศึกษาเล่าเรียนคณะสงฆ์ได้กำหนดการศึกษาสงเคราะห์เป็นกิจการอันหนึ่งของพระสงฆ์ การศึกษาสงเคราะห์นั้นว่า โดยลักษณะ ควรแยกออกเป็นลักษณะ คือ

๑. การศึกษานอกเหนือจากการศาสนศึกษาที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อการสงเคราะห์ประชาชน หรือพระภิกษุสามเณร

๒. การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษา สถาบันการศึกษา หรือบุคคลที่กำลังศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ที่พระสงฆ์ดำเนินการในลักษณะนี้ เป็นการจัดการศึกษา ซึ่งแบ่งได้เป็น ๔ ประเภท^{๑๕} คือ

๑. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา และโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ มีความมุ่งหมายให้วัดและพระภิกษุในพระศาสนาได้จัดการตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชนของชาติและพระภิกษุสามเณรส่วนหนึ่ง เป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้เข้าใกล้วัด

๒. ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีความมุ่งหมายให้วัด และพระสงฆ์ให้การศึกษาอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน เป็นโอกาสให้พระสงฆ์ได้ใช้วิชาการศาสนศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติ ด้วยหลักธรรมของพระพุทธศาสนา

๓. ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด มีความมุ่งหมายให้วัดได้ช่วยอบรมบ่มนิสัยเด็กก่อนวัยเรียนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมและศีลธรรมแต่ยังเด็ก ทั้งเป็นการให้โอกาสวัดและพระสงฆ์ได้ร่วมพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติในวัยเด็ก

๔. โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณรศึกษาเล่าเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ แผนกสามัญศึกษา และมีการศึกษาพระปริยัติธรรม หมวดธรรมบาลี หมวดพระธรรมวินัย และศาสนปฏิบัติอีกส่วนหนึ่ง โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา มีการจัดตั้งขึ้นตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติ

^{๑๕} พระมหาสมทรง สิรินุโร และคณะ, บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต, หน้า ๔๒-๔๓.

ธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๕๓๙ และอยู่ในสังกัดกรมการศาสนา ขณะนี้มีวัดต่างๆ จำนวนมาก จัดตั้งแต่โดยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา แต่ยังมีได้จัดเป็นการศาสนศึกษาหรือการศึกษาสงเคราะห์ โดยรูปการนั้น จึงจัดเป็น “การศึกษาสงเคราะห์” มากกว่า เพราะเป็นการศึกษาเพื่อสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรให้มีการศึกษาเล่าเรียนวิชาสามัญศึกษา ทั้งผู้เรียนและผู้สอนก็นับหนักทางวิชาสามัญศึกษาการจัดการศึกษาและการจัดการอบรม ทั้ง ๔ ประเภทดังกล่าวนี้^{๒๐} นับเป็นงานที่พระสงฆ์มีโอกาสช่วยพัฒนาชาติบ้านเมืองโดยแท้สำหรับกิจกรรมที่จะส่งเสริมนั้น วัดควรจัดให้มีโรงเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลี โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญสำหรับพระภิกษุสามเณร ซึ่งเท่ากับเป็นการส่งเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนา บางวัดจัดให้มีโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โรงเรียนพระ โรงเรียนสามเณร บางวัดจัดให้มีโรงเรียนวัดสอนเด็กก่อนเกณฑ์^{๒๑}

การสงเคราะห์การศึกษาอื่นที่เจ้าคณะ เจ้าอาวาส และพระภิกษุทั่วไป จัดการสงเคราะห์เป็นการส่วนตัว หรือเป็นรูปคณะสงฆ์ได้อีกหลายรูปแบบ ได้แก่

๑. จัดตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษา ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา
๒. การช่วยพัฒนาสถานศึกษา
๓. การช่วยจัดหาอุปกรณ์การศึกษา
๔. ช่วยเฉพาะบุคคลผู้กำลังศึกษา

การช่วยเหลือในรูปแบบดังกล่าวนี้ เป็นการสงเคราะห์การศึกษาเป็นผลดีแก่ประเทศชาติ โดยส่วนรวมและผลสะท้อนย้อนกลับถึงพระสงฆ์ การจัดการศึกษาเองก็ดี การช่วยเหลือทางด้านการศึกษาด้วยการจัดตั้งกองทุนที่ดี การช่วยพัฒนาการสถานศึกษาก็ดี การช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษาก็ดี การช่วยเหลือเฉพาะบุคคลที่กำลังศึกษาอยู่ก็ดี เหล่านี้ล้วนแต่เป็นการจัดการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์โดยแท้หาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ ควบคุมและส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์ ของคณะสงฆ์และส่งเสริมการดำเนินการจัดการศึกษาสงเคราะห์ของเจ้าอาวาส เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้น ต้องมีส่วนควบคุมและส่งเสริมให้เจ้าอาวาสดำเนินการส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์ตามสมควร ถ้าเพิกเฉยเสียย่อมเป็นการละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ เพราะการศึกษาประเภทนี้เป็นการของคณะสงฆ์หรือการพระศาสนา เป็นกิจการของวัดตามหน้าที่เจ้าอาวาส ส่วนเจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นควรให้การช่วยเหลือเกื้อกูลสถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้ศึกษาได้ โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและระเบียบแบบแผนของพระสงฆ์ เช่น ช่วยขวนขวายในการสร้างอาคารเรียน ช่วย

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระมหาอุณสมัย อภิสมโย, เจ้าอาวาสวัดกุฎแคน, วันที่ ๑๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๕.

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระครูอมรรวคุณ, เจ้าคณะตำบลหัวช้าง, วันที่ ๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๕.

จัดหาอุปกรณ์การศึกษา จัดตั้งกองทุนสงเคราะห์นักเรียนชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ตามหลักการประกาศของมหาเถรสมาคม ช่วยแก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าอาวาสให้เป็นไปโดยชอบ และพิจารณาให้กำลังใจและบำรุงขวัญแก่เจ้าอาวาสตามสมควรแก่การปฏิบัติหน้าที่

๔ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้พระพุทธศาสนาขยายวงกว้างออกไป ให้แพร่หลาย ได้แก่ การดำเนินการเพื่อให้หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไป ทำให้มีผู้เลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้น เพราะพระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้นมาเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก หัวใจสำคัญในการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนา ก็เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลกโดยให้เกิดประโยชน์สุข ตามที่พระพุทธองค์ทรงพระประสงค์ ๓ ประการ คือ ทิฐุธรรมิกัตถประโยชน์ (ประโยชน์ในชาตินี้) สัมปรายิกัตถประโยชน์ (ประโยชน์ในชาติหน้า) และปรมาตถประโยชน์ (ประโยชน์อย่างยิ่ง คือ พระนิพพาน) พระภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาส และเจ้าคณะทุกชั้น มีหน้าที่จะต้องรับผิดชอบ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตามบทบัญญัติมาตรา ๓๗ (๓) แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๕^{๒๒} ดังนี้

ตามบทบัญญัตินี้ ได้จำแนกการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอันเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสหรือผู้รักษาราชการแทนเจ้าอาวาสจะต้องปฏิบัติรับผิดชอบ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จะต้องจัดตั้งทำ อันเป็นภารกิจประจำตลอดเวลาที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส หรือตำแหน่งที่สูงขึ้นไป แยกออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. เป็นฐานะในการจัดการศึกษาอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต
๒. เป็นฐานะในการอบรมและสั่งสอนธรรมะแก่คฤหัสถ์

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ทั้งวัด และพระสงฆ์ได้ทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนามากเป็นพิเศษ ดังจะเห็นได้จากมีหน่วยพระธรรมทูต ธรรมจาริก ธรรมพัฒนาและหน่วยอบรมทางจิต ทั้งมีหน่วยอบรม อ.ป.ต. (หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล)ทั้งนี้ การเผยแผ่จะได้ผลก็ต่อเมื่อ

๑. พระสงฆ์จะต้องศึกษา ให้มีความรู้ความเข้าใจในพระธรรมวินัย และปฏิบัติตามอย่างจริงจัง สอนอย่างไร ปฏิบัติได้เช่นนั้น
๒. ไม่สอนให้คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง เพื่อประโยชน์ของตน

^{๒๒} กรมการศาสนา, กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓๔-๑๓๕.

๓. ไม่ติดยึดในแง่ใดแง่หนึ่งของหลักธรรม

๔. ไม่เห็นแก่ความง่าย ดีความธรรมวินัยตามชอบใจ หรือความต้องการของประชาชน

๕. ไม่สนองความต้องการความต้องการของผู้มีอำนาจ

๖. ประสานความเข้าใจ ความเชื่อหรือลัทธิศาสนาอื่นๆ

พระพุทธศาสนิกชนทุกคนมีหน้าที่ เผยแพร่พุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไป เพื่อประโยชน์สุขของชาวโลก ความวัฒนาสถาพรของพระพุทธศาสนาและความมั่นคงของชาติไทย ผู้ที่ทำหน้าที่เผยแพร่นศาสนาได้ดี ต้องเป็นผู้รู้ศาสนา และปฏิบัติตามหลักธรรมในศาสนาได้โดยสมบูรณ์เป็นนิจ การเผยแพร่นพระพุทธศาสนามีคำที่ใช้อยู่ ๒ คำ คือ คำว่า “เผยแพร่น” และ “เผยแผ่น” คำว่า “เผยแพร่น” เป็นลักษณะของมิชชันนารี คือ มุ่งมันจะให้ผู้อื่นยอมรับในศาสนาของตน ซึ่งเป็นลักษณะของการจงใจให้อีกฝ่ายหนึ่งหันมานับถือคำสอนนั้น ๆ ส่วนคำว่า “เผยแผ่น” หมายถึง การประกาศให้ทราบ หากทราบแล้วสนใจก็ไม่น่ารังเกียจ การเผยแผ่นเป็นศัพท์ที่มีลักษณะอะลุ่มอล่วยและแสดงถึงการมีใจกว้าง และไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยความคิดของตนเองหรือศาสนาของตน^{๒๓} ในการเผยแพร่นหรือเผยแผ่นพระพุทธศาสนา ถ้ากระทำโดยคลุหัตถ์ นิยมใช้คำว่า “เผยแพร่น” เช่น อำนาจหน้าที่ส่วนหนึ่งของกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการคือ การเผยแพร่นพระพุทธศาสนาอันนับเป็นศาสนาประจำชาติองค์การ สมาคมต่างๆ ที่ตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา จะใช้คำว่าเผยแพร่นพระพุทธศาสนา แต่ถ้าเป็นหน้าที่ของพระภิกษุสามเณรหรือพระสงฆ์จะใช้คำว่า เผยแผ่น...เช่น “พระพุทธศาสนาแพร่หลายมาจนถึงทุกวันนี้ ก็เพราะพระสาวกได้ช่วยกันเผยแผ่นพระพุทธศาสนาถ้าขาดการเผยแผ่นแล้ว พระพุทธศาสนาจะไม่แพร่หลายมาจนถึงทุกวันนี้”^{๒๔} หน้าที่ในการเผยแผ่นหลักธรรมของวัดหรือพระสงฆ์ ส่วนมากเป็นการจัดการเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติเพื่อเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ ซึ่งเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะจังหวัด จะต้องทำหน้าที่เผยแผ่นพระพุทธศาสนา ดังนี้^{๒๕}

๑. อบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณัตถุญญา และอบรมในเรื่องจรรยาบรรณ ทลอดจนถึงการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างต่างๆ

๒. อบรมการทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นไปโดยมีระเบียบเรียบร้อย

^{๒๓} สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์, การเผยแผ่นพระพุทธศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔๔.

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๕.

^{๒๕} สัมภาษณ์ พระครูวิฑิตธรรมวงศ์, เจ้าอาวาสวัดหนองคูบอน, วันที่ ๑๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๕.

๓. หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอนหรือคำแนะนำที่เป็นประโยชน์
 ๔. แนะนำสั่งสอนธรรมแก่ประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ
 ๕. เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรม และให้ได้ยินได้ฟังเรื่องเกี่ยวกับพระศาสนาโดยถูกต้อง

๖. หาอุบายวิธีสกัดกั้นสัทธรรมปฏิรูปมิให้เกิดขึ้น หรือบำบัดที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไปโดยที่ชอบ

๗. ขวนขวายเพื่อให้ศิษย์วัดมีความรู้ในเรื่องพระศาสนา และอบรมในทางศีลธรรม มีการไหว้พระ สวดมนต์ เป็นต้น

๘. ขวนขวายจัดตั้งห้องสมุด เพื่อประโยชน์แก่การศึกษาธรรมบาลี หรือเพื่อประโยชน์แก่ประชาชน หรือขวนขวายจัดหาหนังสือเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปบ้าง ที่เกี่ยวกับการไหว้พระ สวดมนต์บ้าง ที่เกี่ยวกับศีลธรรมบ้าง ที่เกี่ยวกับประวัติพระบ้าง เพื่อให้ผู้รักาศิลปวัฒนธรรม ตามวัดต่างๆ ได้ทอ้ง ได้อ่านได้ ได้ฟังตามควรแก่สถานที่และโอกาส

๙. ขวนขวายจัดหาอุปกรณ์การเรียนภาษาไทยบางประเภทสำหรับชั้นประถมขึ้นไว้ เพื่อให้เด็กที่ขาดสนธิ์ใช้ในการเรียนกิจการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ วัด และคณะสงฆ์ ในปัจจุบันมีทั้งแบบประเพณี และปรับปรุง ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน และแบบที่จัดเป็นคณะ หรือหน่วยงานเฉพาะจัดขึ้น^{๒๖} มีการดำเนินการ ดังนี้

(๑) การเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์และตามประเพณีไทย ได้แก่ การเทศนา อบรมสั่งสอนประชาชนที่วัด ที่บ้าน และผู้อาราธนาที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ ทั้งแบบเทศน์ธรรมดา คือ เทศน์รูปเดียว หรือเทศน์ปฐชาวิธี ๒ รูปขึ้นไป และได้มีการปรับปรุงมีการเทศน์ทางวิทยุกระจายเสียงวิทยุโทรทัศน์ หรือบนที่กลองแผ่นเสียงหรือแถบบันทึกเสียง นำไปเผยแผ่ในที่ต่างๆ และโอกาสต่างๆ

(๒) การเผยแผ่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ได้แก่ การบรรยายธรรม การสนทนา การปาฐกถาธรรม ในที่ประชุม ที่วัดหรือที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ หรือโดยทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ บนที่กลองแผ่นเสียงหรือแถบบันทึกเสียงนำไปเผยแผ่ในที่อื่นในโอกาสต่างๆ รวมตลอดถึงการพิมพ์หนังสือเทศน์ หนังสือธรรมะออกเผยแผ่ในหนังสือพิมพ์

(๓) การเผยแผ่แบบจัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเผยแผ่ หรือเป็นสถานศึกษาเป็นการประจำ หรือครั้งคราว หรือจัดเป็นกิจกรรมพิเศษในวัด หรือในหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น งานพระธรรม

^{๒๖} อ่างแล้ว.

ทูต งานพระธรรมจาริก งานอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) หน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะ ผู้เยาว์ โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ฯลฯ

(๔) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้านคฤหัสถ์ มีการตั้งเป็นสมาคมเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น พุทธสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ยูวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ สมาคมส่งเสริมพระพุทธศาสนาต่างๆ การบรรยายธรรมในที่ประชุมและทางสื่อมวลชนต่างๆ การตั้งชมรมพุทธศาสน์ในมหาวิทยาลัยและโรงเรียนต่างๆ

(๕) การจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาต่างๆ บางวัดจัดให้มีปาฐกถาธรรม เป็นประจำทุกสัปดาห์ หรือจัดกิจกรรมหลายประการ เช่น การหล่อเทียนเข้าพรรษา อาจมีการประกวดกัน วันสงกรานต์ จัดให้มีพิธีสงฆ์น้ำพระ การแห่พระ การขนทรายเข้าวัด การก่อเจดีย์ทราย

นอกจากนั้น กิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นการจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาต่าง จัดให้มีการเทศน์หรือปาฐกถาธรรม เป็นประจำทุกสัปดาห์ นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมอีกหลายประการ เช่น การหล่อเทียนเข้าพรรษา มีการประกวดเทียนเข้าพรรษา วันสงกรานต์ มีการจัดพิธีสงฆ์น้ำพระ การแห่พระ การขนทรายเข้าวัด การก่อเจดีย์ทราย เป็นต้น

๕. การสาธารณูปการ

การสาธารณูปการ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ กล่าวว่า เป็นคำนาม หมายถึง “ การก่อสร้าง และการบูรณปฏิสังขรณ์” สำหรับสาธารณูปการ ที่จัดเป็นระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ส่วนกลาง และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง เรียกว่า “การสาธารณูปการ” นั้น^{๒๗} หมายถึง

๑. การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ ศาสนวัตถุ และศาสนสถาน

๒. กิจการอันเกี่ยวกับวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุจำพรรษา และยกวัดราษฎร์เป็นพระอารามหลวง

๓. กิจการของวัดอื่นๆ เช่น การจัดงานวัด การเรียไร

๔. การศาสนสมบัติของวัด

การสาธารณูปการทั้ง ๔ ความหมายนี้ ส่วนมากบัญญัติไว้ในหน้าที่เจ้าอาวาสตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ตามมาตรา ๓๗ (๑) ว่า เจ้าอาวาสมีหน้าที่บำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรมและ

^{๒๗} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), เอกสารประกอบคำบรรยายเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๕๔-๕๕.

การศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี การสาธารณูปการ ตามความหมายที่กล่าวมานี้ จะมีลักษณะของการกระทำการสาธารณูปการใน ๓ ประการ คือ

๑. การกระทำด้วยแรงความคิด แรงงานและทุนทรัพย์รวมถึงการควบคุม
๒. การกระทำด้วยเอกสารรายงาน
๓. การกระทำโดยการจัดประโยชน์

การกระทำใน ๓ ลักษณะนี้ บางอย่างเป็นกิจการเฉพาะในหน้าที่ของเจ้าอาวาส เพราะเจ้าอาวาสจะต้องปฏิบัติโดยตรง เจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการ โดยเฉพาะงานบางอย่างเริ่มแล้วผ่านการพิจารณาตามลำดับ ทั้งฝ่ายคณะสงฆ์และฝ่ายราชอาณาจักร บางอย่างเริ่มต้นจากเจ้าคณะ และหรือเจ้าหน้าที่ทางราชอาณาจักรหรือผู้มีศรัทธามุ่งช่วยการวัด และการคณะสงฆ์ ทั้งนี้ย่อมเป็นไปตามระเบียบแบบแผนคณะสงฆ์ ดังนั้น ผู้จัดการสาธารณูปการ จึงได้แก่

๑. เจ้าอาวาส
๒. เจ้าคณะ
๓. เจ้าหน้าที่ทางราชอาณาจักร
๔. ผู้เจริญด้วยศรัทธามุ่งช่วยการวัด และการคณะสงฆ์

การจัดการสาธารณูปการ หมายถึง การลงมือปฏิบัติงานสาธารณูปการ ซึ่งมีวิธีปฏิบัติแตกต่างกันตามลักษณะงาน การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ ได้แก่ การก่อสร้างศาสนวัตถุขึ้นใหม่ การซ่อมแซมของเก่า และการปรับปรุงตกแต่งศาสนวัตถุและศาสนสถานที่มีอยู่เดิมหรือที่เพิ่มเติมขึ้นใหม่ เพื่อให้เหมาะสมยิ่งขึ้น^{๒๘} การควบคุมและส่งเสริม การสาธารณูปการ เป็นงานที่ละเอียดอ่อนเป็นตัวหลักของการคณะสงฆ์แต่ผู้ปฏิบัติโดยตรงคือ เจ้าอาวาส ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการระดับวัด เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นต้องมีความสัมพันธ์กัน ๒ ประการ คือ ควบคุมสาธารณูปการ ส่งเสริมสาธารณูปการการควบคุมดูแลวัดนั้น เจ้าคณะจะเพิกเฉยมิได้ ถ้าเพิกเฉยจะเป็นการละเว้นการปฏิบัติสอดส่อง ดูแล ชี้แจง แนะนำในการสาธารณูปการของเจ้าอาวาส^{๒๙} ดังนี้

๑. ควบคุมการทำแผนผังวัดให้สอดคล้องกับยุคพัฒนา
๒. ควบคุมแบบแปลนเสนาสนะแต่ละวัดให้อยู่ในหลักประหัตและพอเหมาะพอสมควรแก่สภาพท้องถิ่นและก่อสร้างตามแบบแปลน

^{๒๘} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ กงคปัญโญ), เอกสารประกอบคำบรรยายเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, หน้า ๕๖-๕๗.

^{๒๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๘.

๓. ควบคุมให้แต่ละวัดที่สร้างถาวรวัตถุให้เป็นทรงไทย หรือให้รักษาสีลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสำคัญ

๔. ควบคุมการเงินและบัญชี รายรับ - รายจ่าย ของแต่ละวัดให้เป็นไปตามหลักบัญชี

๕. ควบคุมดูแลเอกสารต่างๆ ของเจ้าอาวาส เช่น รายงานขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมาให้เป็นไปโดยถูกต้อง

๖. ควบคุมการจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามกฎกระทรวงการส่งเสริมกิจการของวัด

เจ้าคณะทุกชั้นควรส่งเสริมเจ้าอาวาสในการสาธารณูปการ^{๓๐} ดังนี้

๑. ออกตรวจตราเยี่ยมเจ้าอาวาสให้เร่งรัดการพัฒนาวัด

๒. แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าอาวาสดังนี้

๒.๑ จัดหาช่างดำเนินการก่อสร้าง

๒.๒ จัดแปลนอาคารตลอดแผนผังวัด

๒.๓ ดูแลการหาทุนก่อสร้างด้วยการขอเงินงบประมาณ

๒.๔ ให้คำชี้แจง แนะนำการปฏิบัติงานสาธารณูปการเพื่อเข้าใจให้ถูกต้อง

๒.๕ ขจัดความขัดแย้งระหว่างวัดกับชาวบ้านซึ่งมีการสาธารณูปการเป็นเหตุ

๓. แนะนำการจัดงานวัด และการเรียกร้อย ให้เป็นไปตามระเบียบและคำสั่งของมหาเถรสมาคม

๔. ช่วยยกฐานะวัดที่ได้พัฒนาดีแล้ว เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง

๕. ช่วยยกย่องเจ้าอาวาสผู้มีผลงานสาธารณูปการดี หรือแม่แต่รองเจ้าอาวาส และหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสที่ควรยกย่องด้วยแต่อย่าเกินกว่าเจ้าอาวาส

๖. แนะนำชี้แจงการจัดประโยชน์ของวัดให้ถูกต้องตามกฎหมาย

จะเห็นได้ว่า งานสาธารณูปการเป็นงานสำคัญ โดยเฉพาะเป็นงานระดับบารมีเจ้าอาวาสและเป็นงานละเอียดอ่อน เป็นงานระดับท้องถิ่นและการพระศาสนา เป็นงานที่ให้ความสำคัญแก่เจ้าอาวาสและเห็นผลงานของเจ้าอาวาสได้เร็วกว่างานอื่น แต่มักเป็นเหตุก่อปัญหา เช่น บางแห่งเกิดความขัดแย้งระหว่างวัดกับชาวบ้านจนถึงลูกหลานใหญ่โต ก็เพราะการสาธารณูปการเป็นเหตุ^{๓๑} หากเจ้าคณะได้เห็นความสำคัญเร่งรัดตรวจตราชี้แจงแนะนำการปฏิบัติ

^{๓๐} อ้างแล้ว, หน้า ๕๕.

^{๓๑} สัมภาษณ์ พระอธิการยุทธจักร อินทญาโณ, เจ้าอาวาสวัดหนองชาด, วันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

หน้าที่ของเจ้าอาวาสได้ดีแล้ว การขัดแย้งระหว่างวัดกับชาวบ้านจะลดน้อยลงตามลำดับ และความสมัคปรองดองสามัคคีระหว่างบ้านกับวัดจะมีมากขึ้นเป็นเหตุให้การณิคมะสงฆ์ และการพระศาสนา ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม การควบคุมส่งเสริมการสาธารณูปการ จึงถือเป็นหน้าที่อันสำคัญ ของเจ้าคณะทุกระดับชั้น

เพราะฉะนั้นกระบวนการทำงานของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมานด้านการบริหาร กิจการคณะสงฆ์นั้น คณะสงฆ์ได้ทำหน้าที่ที่ตนเองได้รับมอบหมายได้อย่างครบถ้วน ถึงแม้จะมี ผิดพลาดในบางประการก็สามารถแก้ไขให้ดำเนินงานไปได้ตามหลักของคณะสงฆ์ทั้งสิ้น ดังนั้น กระบวนการในการทำงานด้านการบริหารนั้นเจ้าอาวาสในแต่ละวัดจะเป็นผู้ทำการปกครองส่วนผู้ เป็นผู้ปกครองในส่วนของตำบลก็จะรับเรื่องราวของเจ้าอาวาส แล้วจึงไปแจ้งต่อเจ้าคณะอำเภอทำ ให้การทำงานนั้นผ่านไปได้อย่างดีเพราะมีการปรึกษากันอยู่ตลอด

๓.๑.๒ ด้านการพัฒนาสังคม

ความสัมพันธ์ในสังคมกับชาวบ้าน คือ พระสงฆ์ถูกกำหนดให้ต้องฝากชีวิตความเป็นอยู่ ไว้กับภคุหัสดี เริ่มแต่อาหารซึ่งพระสงฆ์ เป็นผู้อยู่ด้วยบิณฑบาตคืออาหารที่ภคุหัสดีถวายตลอดถึง ปัจจัยสี่อื่นๆ และความเป็นอยู่ที่ต้องอาศัยภคุหัสดีเป็นประจำ เมื่อกล่าวโดยแง่ของคุณธรรม พระสงฆ์ต้องช่วยเหลือ ผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ด้วยอาศัยเมตตาและกรุณาธรรมของตน^{๓๒} ดัง พุทธพจน์ที่ตรัสในพหุการสูตร ทรงแสดงการพึ่งพากันระหว่างบรรพชิตกับภคุหัสดีว่า

ภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลายเป็นผู้มีอุปการะมากแก่เธอทั้งหลาย บำรุงเธอทั้งหลาย บำรุงเธอทั้งหลายด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และ คิลานปัจจัย เกสัช บริหาร แม้เธอทั้งหลายก็จึงเป็นผู้มีอุปการะมาก แก่พราหมณ์และคฤหบดี ทั้งหลาย จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศ แบบการครองชีวิตอันประเสริฐ พร้อมทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ บริบูรณ์ สิ้นเชิง แก่พราหมณ์และคฤหบดีเหล่านั้นเถิดฯ ภิกษุทั้งหลาย ภคุหัสดีและบรรพชิต ทั้งหลายต่างอาศัยกันและกัน ด้วยอามิสทาง และธรรมทานอยู่ประพาศพิพรมจรรย์ เพื่อต้องการสลดโอฆะ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยรอบด้วยการอย่างนี้^{๓๓}

ความสัมพันธ์ ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน จุดเน้นคือประชาชนอุปถัมภ์บำรุงด้วยปัจจัย สี่ เป็นการให้วัตถุ พระสงฆ์ก็ตอบแทนประชาชนด้วยการให้ธรรมะคือการแสดงธรรม การปฏิบัติ ธรรมให้ประชาชนเห็นเป็นตัวอย่าง แต่ความสัมพันธ์ระหว่างพระกับประชาชนนั้น ก็ต้องมีกรอบ

^{๓๒} สัมภาษณ์ พระครูสุพรหมมณเฑียรมวงส์, เจ้าอาวาสวัดคงยาง, วันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕

^{๓๓} พ.ุ. (ไทย) ๒๕/๒๘๗/๓๑๔.

ไม่เกินเลยพระวินัย ซึ่งกรอบรักษาความสัมพันธไมตรีให้มั่นคงทางวินัยทำให้พระสงฆ์พิจารณาปฏิสารณียกรรม แก่พระภิกษุที่ทำความผิดต่อคฤหัสถ์ เช่น ขวนขวายเพื่อมิใช่ลามกมิใช่ประโยชน์ เพื่ออยู่ไม่ได้แห่งคฤหัสถ์ คำว่าเปรียบเปรยขย่งให้แตกกัน รับคำอันเป็นธรรมแก่คฤหัสถ์แล้วไม่ทำจริง เป็นต้น ด้วยวิธีลงโทษให้ไปขอขมาต่อคฤหัสถ์นั้นและในขณะเดียวกันกับกรณีคฤหัสถ์ทำความผิดต่อคณะสงฆ์ ในความผิดคล้ายๆ กันนี้ก็บัญญัติให้สงฆ์ลงโทษคว่ำบาตรแก่คฤหัสถ์ผู้กระทำนั้น^{๓๔}

นอกจากหลักการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนดังกล่าวแล้ว วัดยังจะต้องทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของประชาชน เป็นผู้นำชุมชน กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาชุมชน ให้ประชาชนในชุมชนนั้นปรับปรุงคุณภาพชีวิตที่ดี แต่อย่างไรก็ตาม เจ้าอาวาสวัดต้องเริ่มต้นพัฒนาวัดของตนเองเสียก่อน ให้พร้อมที่จะพัฒนาไปเป็นศูนย์กลางของชุมชน ซึ่งพระสงฆ์นักพัฒนาที่ปฏิบัติงานของตนอยู่ในชนบทต่างๆ มีทรรศนะต่อบทบาทการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ในลักษณะคล้ายๆ กัน^{๓๕} โดยสรุปดังนี้

๑. พระสงฆ์สมควรเข้าร่วมในการพัฒนา เพราะถือเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์และถูกต้องทั้งทางธรรมและทางโลก โดยมีความคิดเห็นว่า สถาบันสงฆ์จะไร้ประโยชน์และสลายไปในที่สุด ถ้าพระสงฆ์ไม่ปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป การปรับตัวนี้มีใช้ชาวบ้านถวายภัตตาหารอะไรก็ฉันหมด หรือฉันได้ทุกอย่าง แต่หมายถึงเมื่อชาวบ้านเดือดร้อนเพราะความยากจนขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในชีวิตประจำวันปล่อยเวลาว่างไปโดยไม่ได้ทำประโยชน์ทั้งยังคิดในอบายมุขทั้งปวง พระสงฆ์ควรช่วยเหลือชาวบ้านในการชี้แนะทางไปสู่สัมมาชีพที่ชอบโดยการลงมือปฏิบัติพัฒนาชนบทร่วมกับชาวบ้าน มิใช่การเทศน์แต่เพียงอย่างเดียว

๒. พระสงฆ์จำต้องเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนา เพราะหากจะรอเฉพาะการพัฒนาโดยข้าราชการและรัฐบาลจะไม่ทั่วถึง นอกจากนี้ข้าราชการไม่เข้าใจปัญหาของชาวบ้านอย่างแท้จริงและขาดความเข้าใจในพื้นฐานชาวชนบท

๓. ถือว่าทางธรรมและทางโลกมีบางอย่างร่วมกันอยู่มิใช่แยกกันหรือเหินห่างต่อกัน คือต้องพยายามช่วยชาวบ้านให้พ้นจากความทุกข์ยาก โดยการช่วยให้ชาวบ้านมีวิชาชีพจะได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

^{๓๔} พระมหาประยูร ญาคูโต, พุทธศาสนากับสังคมไทยปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดคิวดพรการพิมพ์, ๒๕๑๓), หน้า.๔๒.

^{๓๕} สัมภาษณ์ พระปลัดชนาธิป สิริบุญโณ, เจ้าอาวาสวัดสว่างหนองแขว, วันที่ ๒๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๕.

๔. พระสงฆ์เป็นคนกลางไม่มีชั้นวรรณะ เมื่อทางฝ่ายบ้านเมืองไม่สามารถเข้าไปพัฒนา หรือช่วยเหลือชาวบ้านในบางท้องที่ได้ เช่น เป็นเขตแทรกซึมของพวกคอมมิวนิสต์พระสงฆ์ควรจะเข้าไปช่วยพัฒนาชาวบ้านเพราะถ้าไม่ไปช่วยเหลือ ก็มองไม่เห็นวี่แววใครจะเข้าไปช่วยเหลือจะปล่อยทิ้งไว้ให้อยู่ตามยถากรรมก็ทำไม่ได้และไม่คิดว่า การที่พระสงฆ์ออกไปพัฒนาสังคม โดยเฉพาะด้านวัตถุจะเป็นการผิดพระธรรมวินัย ตรงกันข้ามกับถูกต้องทางศีลธรรมธรรมะของพระพุทธเจ้า แม้ว่าชาวบ้านไม่อยากจะให้พระสงฆ์ทำอะไรเลย และถือว่างานพัฒนาไม่ใช่กิจของสงฆ์แต่พระสงฆ์ท่านได้พยายามแก้ไขความคิดเห็นอันไม่ค่อยถูกต้องนี้ เพราะพระสงฆ์ต้องช่วยเหลือชาวบ้านมิใช่แต่เพียงด้านจิตใจ แต่ต้องด้านวัตถุด้วย หรือเรื่องการครองชีพครองเรือนอีกด้วย^{๓๖}

สถาบันสงฆ์เป็นสถาบันจารีตประเพณีที่มีความสำคัญยิ่ง พระสงฆ์จากอดีตจนถึงปัจจุบัน มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด และมีบทบาทที่สำคัญในการชี้นำสังคม แม้บทบาทในด้านการเป็นผู้นำจะลดน้อยลงไปในปัจจุบัน แต่บทบาทด้านการเป็นผู้นำทางศีลธรรมจรรยาพระสงฆ์ยังได้รับความเคารพนับถืออย่างสูง และเป็นสถาบันสังคมที่ขาดเสียไม่ได้ในชีวิตประจำวันของชาวชนบทส่วนใหญ่ ซึ่งนอกจากเป็นที่พึ่งทางใจแล้ว ยังเป็นสถานที่เอื้ออำนวยในด้านบริการสังคม อื่นๆ ที่กลไกของรัฐบาลเข้าไปให้บริการไม่ทั่วถึง เพื่อเป็นการสร้างบูรณาการภายในชุมชน^{๓๗} ดังที่พระมหาประยุทธ์ ปยุตโต ได้กล่าวถึงบทบาทของวัดและพระสงฆ์เกี่ยวกับการสาธารณสงเคราะห์ไว้ว่า

๑. เป็นสถานศึกษา สำหรับชาวบ้านส่งลูกบุตรมาอยู่รับใช้พระสงฆ์ รับการฝึกอบรมทางศีลธรรม และเล่าเรียนวิชาการต่างๆ ตามที่มีสอนในแต่ละยุคสมัย

๒. เป็นสถานสงเคราะห์ ที่บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิต และศึกษาเล่าเรียนด้วย ตลอดจนผู้ใหญ่อยากจนมาอาศัยเลี้ยงชีพ

๓. เป็นสถานพยาบาล ที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิปัญญาความรู้ของพระสงฆ์

๔. เป็นที่พักของคนเดินทาง

๕. เป็นสโมสร ที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์ พักผ่อนหย่อนใจหาความรู้เพิ่มเติม

๖. เป็นสถานบันเทิง ที่จัดงานเทศกาลและงานมหรสพต่างๆ สำหรับชาวบ้าน

๗. เป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิต ครอบครัวและความทุกข์ต่างๆ

^{๓๖} สัมภาษณ์ พระอธิการไพโรบลย์ จิตวุฒโท, เจ้าอาวาสวัดหนองแอก, วันที่ ๒๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

^{๓๗} สัมภาษณ์ พระครูเมตตาคิตติวิมล, เจ้าคณะตำบลป่าสักเขต ๒, วันที่ ๑๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๕.

๘. เป็นศูนย์ศิลปวัฒนธรรม ที่รวบรวมศิลปกรรมต่างๆ ของชาติเป็นเหมือนพิพิธภัณฑ์ที่เก็บรวบรวมศิลปวัตถุที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น

๙. เป็นคลังพัสดุ สำหรับเก็บของใช้ต่างๆ ซึ่งชาวบ้านได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานที่วัดหรือยืมไปใช้เมื่อตนจัดงานขึ้น

๑๐. เป็นศูนย์กลางการบริหารการปกครอง ที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน จะเรียกลูกบ้านมาประชุมกัน เพื่อแจ้งข่าวทางราชการต่างๆ

๑๑. เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือบริการด้านพิธีกรรมอันเป็นเรื่องผูกพันกับชีวิตของคนในระยะเวลาต่างๆ

เพราะฉะนั้นการพัฒนาสังคมของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมานนั้นในด้านนี้ผู้วิจัยเห็นว่า คณะสงฆ์นั้นช่วยสังคมชาวบ้านได้อย่างเต็มที่และในทุกด้านที่ชาวบ้านเดือดร้อน เพราะชาวบ้านกับพระสงฆ์นั้นจะช่วยเหลือกันอยู่ตลอดเวลาทำให้เมื่อชาวบ้านมีปัญหาพระสงฆ์ก็จะช่วยเหลืออยู่ตลอดเพราะพระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของสังคมชาวบ้าน และท่านยังมีส่วนช่วยในการพัฒนาสังคมทำให้สังคมเกิดความขัดแย้งน้อยลง ลูกหลานมีการศึกษามากยิ่งขึ้นทำให้สังคมชาวบ้านอยู่ดีมีอาชีพการงานทำก็เพราะพระสงฆ์ช่วยทั้งสิ้น

จากที่กล่าวมาพอสรุปรายละเอียดได้ว่ากระบวนการงานของคณะสงฆ์ ในด้านการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ท่านจะทำงานด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านศาสนสงเคราะห์ ด้านเผยแผ่พระพุทธศาสนา และด้านการสาธารณูปการ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นงานของพระสงฆ์ที่ได้ทำการปฏิบัติเพื่อให้เกิดการพัฒนาตั้งแต่ระดับสังคมของพระสงฆ์จนถึงระดับสังคมของชาวบ้าน ทำให้เกิดการพัฒนาสังคมไปในทางที่ดี

๓.๒ กระบวนการการทำงานด้านการสาธารณสงเคราะห์

การบำเพ็ญสาธารณสงเคราะห์ คณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมานได้ดำเนินการมาโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นอยู่ในตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอหรือตำแหน่งต่างๆ คณะสงฆ์เหล่านั้นท่านได้ทำการสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐหรือเอกชนเพื่อการสาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน พัฒนาตำบลเมื่อมีงานประจำปี ดังนั้นจะได้กล่าวถึงงานด้านสาธารณสงเคราะห์ต่อไป

๓.๒.๑ ด้านการดำเนินการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล

บทบาทของพระสงฆ์ในด้านสาธารณสงเคราะห์ เรายังเห็นได้ชัดเจนว่า พระสงฆ์ที่มีบารมี มีเอกลาภมาก ๆ ท่านไม่ได้เก็บไว้เพียงตัวท่านเอง หากแต่ได้ช่วยสร้างโรงพยาบาล ที่ว่าการอำเภอ อนามัยตำบล ศาลาที่ประชุม ศาลาพักริมทาง ทำบ่อน้ำ ทำสะพาน ฯลฯ

หากมองลึกลงไปถึงการพัฒนาในด้านจิตใจ พระสงฆ์ได้พัฒนาจิตใจของคนในชุมชน จากคนที่ติดยาเสพติดให้เลิก จากที่เคยติดเหล้าให้เลิกเหล้า จากที่เคยติดการพนันให้เลิกจากการพนัน จากที่เคยลุ่มหลงในไสยศาสตร์ ที่เคยมกมายให้รู้ใช้สติปัญญา จากความเห็นผิด(มิจฉาทิฐิ) ให้มีความเห็นที่ถูกต้อง (สัมมาทิฐิ) พระสงฆ์พัฒนาจิตใจของคนในชุมชนให้ขยันหมั่นเพียรในการทำมาหาเลี้ยงชีพ คือหาและสอนให้ขยันเก็บออม ประหยัดใช้จ่ายอย่างรู้คุณค่า ไม่ฟุ่มเฟือย หรุหร่า หลงตามค่านิยมที่ผิดๆ (ค่านิยมที่ไม่น่านิยม) สอนให้คนที่อยู่สังคม แต่สอนให้รู้จักเลือกคบคน โดยให้เลือกคบกับบัณฑิต ให้หลีกเลี่ยงจากคนพาล และสอนให้วางตนให้เหมาะสมกับภาวะแห่งตน รู้จักฐานะของตน^{๓๘}

ในด้านการดำเนินงานเพื่อช่วยเหลือเป็นการที่วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินการเองซึ่งกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น กิจการอบรมประชาชนประจำตำบล กิจการเพื่อห้องสมุด เพื่อประชาชน การตั้งมูลนิธิเพื่อคนยากจนหรือกิจการอื่นๆ การนี้มุ่งเอากิจการที่ทำเอง หรือโครงการที่กำหนดเอง ทั้งที่เป็นกิจกรรมประจำ หรือกิจการชั่วคราว ดังนั้นทางคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมาน ก็มีวิธีการดำเนินการเองโดย ให้ประชาชนกับวัดมีส่วนร่วมในการพึ่งพาอาศัยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน^{๓๙} ซึ่งในกระบวนการทำงานของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมานนั้น มีการทำงานโดยสังเขป คือ

ในกระบวนการทำงานขั้นแรกนั้น คณะสงฆ์จะมีหน้าที่ในการเผยแผ่อยู่แล้ว ก็ให้สามารถทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระศาสนาได้โดยการเทศนามีการจัดการอบรมสั่งสอนประชาชนให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธา และตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติ เป็ยพลเมืองที่ดีของประเทศไทย ดังนั้นการเผยแผ่ก็จะมีการกำหนดดังนี้

๑) มีการอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและอบรมในเรื่องจรรยาบรรณตลอดถึงการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างต่างๆ

๒) อบรมการทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นไปโดยมีระเบียบเรียบร้อย

๓) หาอุบายวิธีที่ทำให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอน หรือคำแนะนำที่เป็นประโยชน์

๔) แนะนำสั่งสอน อบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ

๕) เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมแลให้ได้ยินได้ฟังเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาโดยถูกต้อง

^{๓๘} สัมภาษณ์ พระครูสุพรหมธรรมวงศ์, เจ้าอาวาสวัดคงยาง, วันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

^{๓๙} สัมภาษณ์ พระครูวิทิศธรรมวงศ์, เจ้าอาวาสวัดหนองคูบอน, วันที่ ๑๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๕.

๖) หาอุบายวิธีสกัดกั้นสัทธรรมปฏิรูปมิให้เกิดขึ้น หรือบำบัดที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไปโดยที่ชอบ

๗) ขวนขวายให้ศิษย์วัดมีความรู้ในเรื่องพระศาสนาและอบรมในทางศีลธรรม มีการไหว้พระสวดมนต์ เป็นต้น

๘) ขวนขวายจัดตั้งห้องสมุดเพื่อประโยชน์แก่การศึกษาธรรมบาลีหรือเพื่อประโยชน์แก่ประชาชน หรือขวนขวายจัดหาหนังสือเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปบ้าง ที่เกี่ยวกับไหว้พระสวดมนต์บ้าง ที่เกี่ยวกับศีลธรรมบ้าง ที่เกี่ยวกับประวัติพระบ้าง เพื่อให้ผู้รักษาศีลฟังตามวัดต่างๆ ได้ท่องได้อ่าน ได้ฟังตามสมควรแก่สถานที่และโอกาส

๙) ขวนขวายจัดหาอุปกรณ์การเรียนให้แก่เยาวชนที่ขาดแคลน

ซึ่งกระบวนการทำงานในด้านนี้คณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมานก็ได้มีการควบคุมงานเพื่อให้การดำเนินงานถูกต้องตามระเบียบและมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง การส่งเสริมเพื่อให้การปฏิบัติเป็นไปเพื่อสร้างสิ่งที่เป็นคุณเป็นประโยชน์นั้น ดำเนินไปได้อย่างไม่มีอุปสรรค แนวทางส่งเสริมพอสรุปได้ว่า

๑) ชี้แจงการปฏิบัติหน้าที่

๒) ช่วยในการกำหนดแผนงาน

๓) ช่วยในคราวขาดแคลนทรัพยากร

๔) ช่วยยกย่องเชิดชูผู้ปฏิบัติหน้าที่

๕) ช่วยสนับสนุนด้านการทุนตามที่มีโอกาส

๖) ช่วยประสานงาน^{๔๐}

นอกจากนี้แล้วพระสงฆ์ยังมีส่วนสนับสนุนการศึกษาในด้านสวัสดิการอื่นๆ กล่าวคือ มีพระสงฆ์จำนวนมาก และวัดหลายแห่งได้จัดตั้งทุนอุปถัมภ์ส่งเสริมการศึกษาสำหรับช่วยเหลือนักเรียนที่เรียนดีแต่ยากจนขาดทุนในระดับการศึกษาต่างๆ ภายในวัด ซึ่งทางวัดจัดการเองบ้างมอบให้สถานศึกษาในวัดจัดการบ้างหรือมอบให้ส่วนราชการจัดการบ้างตามวัตถุประสงค์

โรงเรียนบางแห่งยังได้รับการสนับสนุนจัดบริการอาหารกลางวันให้แก่นักเรียนที่ยากจนของโรงเรียนแบบให้เปล่าจากความร่วมมือช่วยเหลือของเจ้าอาวาส และพระสงฆ์ตลอดจนผู้มีศรัทธา^{๔๑} ส่วนวัดมักจะเป็นที่พักอาศัยของนักเรียน นิสิตนักศึกษาต่างท้องถิ่นที่เป็นบุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนทั้งที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัดได้เข้ามาอาศัยเลี้ยงชีวิตอยู่และ

^{๔๐} สัมภาษณ์ พระครูสุพรหมธรรมวงษ์, เจ้าอาวาสวัดคงยาง, วันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

^{๔๑} สัมภาษณ์ พระครูวิทิศธรรมวงษ์, เจ้าอาวาสวัดหนองคูบอน, วันที่ ๑๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๕.

ศึกษาเล่าเรียน ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงชั้นมหาวิทยาลัยด้วย คณะสงฆ์เหล่านั้นท่านเป็นพระที่มีเมตตาสูง คณะสงฆ์เหล่านั้นท่านจะให้ความสงเคราะห์พระเณรในเขตปกครองเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด ใครมีปัญหาเดือดร้อน คณะสงฆ์เหล่านั้นท่านก็ช่วยเหลือตลอด^{๔๒} ดังเช่นที่วัดป่าสังข์ในสมัยของหลวงปู่พระครูโสภณบุญเขต (โสม โสภโณ) อดีตเจ้าคณะอำเภอรุฟฟารีทัน ก่อนที่ท่านจะมรณภาพท่านได้มีการก่อตั้งมูลนิธิพระครูโสภณบุญเขต (โสม โสภโณ) ก็ได้มีการดำเนินงานเอาเงินจากมูลนิธิมามอบทุนการศึกษาให้กับพระภิกษุสามเณรในเขตตำบลป่าสังข์ ทั้งยังจัดหาซื้ออุปกรณ์การศึกษาให้กับโรงเรียนป่าสังข์ปาม่วงวิทยา ทั้งยังสมทบทุนในการสร้างห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ให้กับโรงเรียนอีกด้วย เมื่อถึงเวลาที่ชาวบ้านเดือดร้อนทางมูลนิธิได้ทำการปล่อยเงินให้ชาวบ้านยืมเพื่อไปใช้ประกอบกิจการสำหรับชาวบ้านที่มีการขาดแคลนในด้านของเงินที่ไม่เพียงพอโดยมีการเก็บดอกเบี้ยในอัตราที่ชาวบ้านสามารถจ่ายได้ จึงทำให้ชาวบ้านพอใจกับการตั้งมูลนิธิของหลวงปู่เป็นอย่างมาก^{๔๓} ทั้งยังมีการสงเคราะห์ปัจจัยช่วยเหลือในงานศพต่างๆ ที่ได้ไปร่วมมอบปัจจัยและสิ่งของเพื่อเป็นขวัญกำลังใจให้แก่ผู้สูงอายุในวันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์จึงได้มีการจัดตั้งองค์ผ้าป่าสมทบทุนกองทุนผู้สูงอายุในแต่ละหมู่บ้าน การเยี่ยมผู้ป่วยในโรงพยาบาลและมอบเงินช่วยเหลือเพื่อเป็นกำลังใจ การช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้ประสบภัยพิบัติต่างๆ เช่น ไฟไหม้ บ้านน้ำท่วม ทั้งในและนอกเขตชุมชน

ยกตัวอย่างวัดโคกม่อน ได้มีการจัดตั้งมูลนิธิผู้สูงอายุขึ้น เพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุในบ้านโคกม่อนที่มีมาก ผู้สูงอายุบางคนก็ไม่สามารถที่จะช่วยเหลือตนเองได้ต้องอาศัยชาวบ้านในระแวกใกล้เคียงเข้าช่วยเหลือ ซึ่งการจัดตั้งมูลนิธินี้ก็เพื่อให้เห็นประโยชน์ในสวนนี้เพื่อที่จะให้ผู้สูงอายุได้มีเงินทองพอที่จะจับจ่ายใช้สอย ซื้ออาหารมาใส่บาตรพระเพราะผู้สูงอายุจะเป็นบุคคลที่เข้าวัดมากที่สุด ซึ่งเกณฑ์ของมูลนิธิได้กำหนดให้ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปีขึ้นไปเป็นผู้ที่สามารถรับการช่วยเหลือจากมูลนิธิได้ ซึ่งเงินที่มูลนิธิได้นั้นส่วนมากมาจากการบริจาคจากชาวบ้านบ้านโคกม่อนเอง และส่วนหนึ่งก็มาจากชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียง ถึงแม้จะเป็นเพียงเงินที่ไม่มากแต่ก็ทำให้ผู้สูงอายุในบ้านโคกม่อนพอใจกับการที่ได้มีมูลนิธินี้เกิดขึ้น^{๔๔} ทั้งร่วมมือกับสถานศึกษาในการพัฒนาการศึกษาแก่เด็กนักเรียน ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐจัดอบรมให้ความรู้เรื่อง

^{๔๒} สัมภาษณ์ พระมหาหิต วิชิตโม, เจ้าอาวาสวัดหนองทุ่ม, วันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

^{๔๓} สัมภาษณ์ พระครูสุตปัญญากรณ์, เจ้าคณะตำบลป่าสังข์เขต ๑, วันที่ ๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๕.

^{๔๔} สัมภาษณ์ พระมหาสมพงษ์ จิตปัญโญ, รองเจ้าคณะอำเภอรุฟฟารีทัน, วันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๕.

แนวทางการดำรงชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และขอความร่วมมือในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้รูปแบบต่างๆ แก่ประชาชนในตำบล จัดอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนในโรงเรียน ส่งเสริมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในวันอาทิตย์ให้แก่เด็กและเยาวชน มอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนในตำบล มอบทุนการศึกษาปรีดีธรรมแพนกรรมและสามัญ และจัดการบรรพชาอุปสมบทเพื่อศึกษาพระธรรมวินัยและสายสามัญ

คณะสงฆ์จตุรพักตรพิมานได้ร่วมใจกันจัดตั้งมูลนิธิโดยจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลตั้งแต่วันที่ ๑๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ จนถึงปัจจุบันปี ๒๕๕๖ ได้ก่อตั้งมาแล้วเป็นเวลา ๒๓ ปี ซึ่งการก่อตั้งมูลนิธิก็เพื่อ ส่งเสริมการศึกษาของคณะสงฆ์และพุทธศาสนิกชน และดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์หรือร่วมกับองค์กรการกุศลอื่นๆ เพื่อสาธารณประโยชน์ ทางมูลนิธิฯ ได้ดำเนินการมาแล้วหลายด้าน เช่น กำนันทุณทรัพย์ไปช่วยเหลือด้านสถานที่ในการจัดสนามสอบนักธรรมและธรรมศึกษาของอำเภอจตุรพักตรพิมาน ทั้งยังมีการมอบทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรผู้ไม่มีทุนในการศึกษาต่อในระดับต่างๆ ซึ่งแต่ละปี ต้องจัดสรรทุนการศึกษาประมาณ ๓๐,๐๐๐ บาท ต่อปี โดยได้จากคดอกเบี้ยในปีนั้นๆ ทั้งยังนำเงินที่ได้ไปสนับสนุนโรงพยาบาลจตุรพักตรพิมาน ประมาณปีละ ๑๐,๐๐๐ บาท ซึ่งทำให้ผู้รับรู้สึกประทับใจดีในการช่วยเหลือของมูลนิธิของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมานเป็นอย่างมาก^{๔๕}

๓.๒.๒ ด้านการช่วยเหลือสนับสนุนกิจการของรัฐหรือเอกชน

การช่วยเหลือส่งเสริมกิจการของรัฐหรือเอกชนหรือของผู้ใดผู้หนึ่ง ที่ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์ กล่าวคือ คนอื่นเป็นหลัก ส่วนวัดหรือพระสงฆ์เข้าไปช่วยไม่เน้นดูอายุ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล การจัดหาทุนเพื่อการสงเคราะห์และการอื่น การนี้มุ่งเอาเฉพาะการส่งเสริมผู้อื่น ทั้งที่เป็นกิจการประจำหรือกิจการชั่วคราว แม้การช่วยป้องกันยาเสพติดให้โทษ เช่น ยาบ้า หรือการช่วยป้องกันการติดโรคเอดส์ เป็นต้น

พระสงฆ์ในอำเภอจตุรพักตรพิมานเป็นผู้สนับสนุน ในการจัดอบรมเด็กและเยาวชน เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องของยาเสพติด อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ก็ปรายได้ว่า พระสงฆ์ในอำเภอจตุรพักตรพิมาน ให้ความสำคัญกับการสนับสนุน ส่งเสริมการจัดอบรมเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะในเรื่องของยาเสพติด ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญของชุมชน สังคม และประเทศชาติ หากพระสงฆ์มีความสนใจ ใส่ใจ และร่วมสนับสนุนในเรื่องนี้แล้ว ปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติดในชุมชน สังคม และประเทศชาติก็จะลดลงได้อย่างมาก กล่าวได้ว่า การที่พระสงฆ์ในอำเภอจตุรพักตรพิมานเป็น

^{๔๕} สัมภาษณ์ นางสาวยุวดี หนูแสน, เจ้าหน้าที่ด้านการเงิน ธนาคารออมสิน สาขาจตุรพักตรพิมาน, วันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๕.

ผู้สนับสนุน ในการจัดอบรมเด็กและเยาวชน เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องของยาเสพติด^{๔๖} อย่างเช่น การเข้าค่ายพุทธบุตรของวัดหนองคุ ตำบลเมืองหงส์ ได้จัดขึ้นเพื่ออบรมนักเรียนใน ๓ โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนชุมชนเมืองหงส์ โรงเรียนบ้านโคกกลาง และโรงเรียนบ้านไม้ลำ โดยการนำของท่านบุญเลิศ ชัยชิดผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนเมืองหงส์ที่ได้รวมนักเรียนประมาณ ๓๐๐ คนต่อเข้ามาอบรมทุกปี และการเข้ามาอบรมก็เป็นประโยชน์อย่างมากเพราะเป็นการสร้างคน ซึ่งก็เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ที่จะต้องให้ความอนุเคราะห์แก่กุลศูอื่น^{๔๗}

พระสงฆ์ในอำเภอจตุรพักตรพิมานเป็นผู้สนับสนุน และร่วมบริจาคทรัพย์ อุปกรณ์ต่างๆ ต่อมูลนิธิหรือหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ก็ปราชัยได้ว่า พระสงฆ์ในอำเภอจตุรพักตรพิมานยังเห็นความสำคัญของการสนับสนุนด้านอุปกรณ์ต่างๆ ต่อหน่วยงานต่างๆ ทั้งในส่วนของภาครัฐและเอกชนน้อย หรืออาจเป็นเพราะพระสงฆ์ถึงเห็นว่าหน่วยงานของภาครัฐและเอกชน มีงบประมาณที่เพียงพอที่จะจัดซื้ออุปกรณ์ต่างๆ และอีกอย่างหนึ่ง พระสงฆ์ในอำเภอจตุรพักตรพิมานอาจไม่มีงบประมาณที่จะส่งเสริมสนับสนุนในเรื่องเหล่านี้ก็เป็นได้ แต่อย่างไรก็ตาม พระสงฆ์ควรส่งเสริมในเรื่องเหล่านี้ เพราะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม^{๔๘} ซึ่งคณะสงฆ์เหล่านั้นท่านจะสงเคราะห์ก่อนเป็นอันดับแรก โดยใครป่วยก็ดูแลรักษาเหมือนลูกหลาน และสงเคราะห์คนนอกวัด ถ้าหากใครไม่มีค่ารักษาพยาบาลคณะสงฆ์เหล่านั้นท่านก็จะช่วยค่ารักษาพยาบาล^{๔๙} คณะสงฆ์เหล่านั้นท่านจะสงเคราะห์ประชาชนที่อยากบวช แต่ไม่มีบริวาร คณะสงฆ์เหล่านั้นท่านก็จะปฐะให้ ใครเจ็บไข้ได้ป่วยไม่มีเงินรักษา ก็จะช่วยออกค่ารักษาให้^{๕๐}

๓.๒.๓ ด้านการช่วยเหลือและมีส่วนร่วมต่อสาธารณสมบัติ

คณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมาน ได้ทำการสงเคราะห์ในการสร้างห้องสมุดและห้องน้ำให้กับโรงเรียนหลายแห่ง ด้วยการสงเคราะห์ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม การสงเคราะห์ในการสร้างห้องสมุดและห้องน้ำของโรงเรียนนั้น ก็จะมีการจัดตั้งกองทุนมูลนิธิของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมาน โดยได้มีการมอบหมายให้คณะกรรมการในการดำเนินงานเกี่ยวกับการสงเคราะห์ ไป

^{๔๖} สัมภาษณ์, นายบุญเลิศ ชัยชิด, ผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนเมืองหงส์, วันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

^{๔๗} สัมภาษณ์ พระครูสุพรหมณ์ธรรมวงศ์, เจ้าอาวาสวัดคงยาง, วันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

^{๔๘} สัมภาษณ์ พระครูสุคนธ์ศีลาภรณ์, เจ้าคณะตำบลคู่น้อย, วันที่ ๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๕.

^{๔๙} สัมภาษณ์ พระมหาชนินทร์ ชวนปญโญ, เจ้าคณะตำบลคงกลาง, วันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๕.

^{๕๐} สัมภาษณ์ พระครูวรกิจโสภณ, เจ้าคณะตำบลอิงอ้ง, วันที่ ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

ตรวจสอบโรงเรียนที่ต้องการห้องสมุดและห้องน้ำ เมื่อตรวจสอบเรียบร้อยแล้วก็จะดำเนินการสร้างให้ในระหว่างที่สร้างกรรมการที่ได้รับมอบหมายในการตรวจสอบก็จะตรวจสอบอยู่เสมอเพื่อที่จะได้ส่งเคราะห์การสร้างห้องสมุดและห้องน้ำให้สำเร็จลุล่วงตามที่ขอ และก็จะได้มารายงานให้คณะกรรมการได้ทราบในที่ประชุม อย่างเช่นในตำบลป่าสังข์ คณะสงฆ์ตำบลป่าสังข์ที่มีการนำโดยพระสังฆาธิการได้มีการร่วมกันกับชาวบ้านได้ช่วยกันร่วมสร้างถนนภายในโรงเรียนในเขตตำบลป่าสังข์ อันได้แก่โรงเรียน ป่าสังข์ปาม่วงวิทยา โรงเรียนบ้านร่องคำ เป็นต้น อีกทั้งคณะสงฆ์เหล่านั้นท่านจะให้ทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน ส่งเสริมให้พระไปสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้พระที่มีการศึกษาไปสอนในโรงเรียนวัดสุทัศน์ และบริเวณใกล้เคียง และมีการจัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เพื่อส่งเคราะห์เด็ก เพื่อปลูกฝังให้เขาชนได้ใกล้ชิดพระศาสนาและเป็นพลเมืองดีของชาติต่อไป^{๕๐}

ในทางด้านการพัฒนาศาสนสถานและถาวรวัตถุของพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมานได้ส่งเคราะห์ด้วยการช่วยสร้าง หรือซ่อมแซมศาสนวัตถุและถาวรวัตถุ อย่างในวัดของเจ้าคณะตำบลน้ำใส ได้มีการขอให้ซ่อมแซมอุโบสถของวัดในเขตตำบลที่ถูกไฟไหม้ ท่านได้มีแนวคิดในการส่งเคราะห์ว่า การที่การทำงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมานได้มีการพัฒนาหรือซ่อมแซม ศาสนสถานและถาวรวัตถุ เพื่อต้องการให้สิ่งเหล่านี้อยู่คู่กับพระพุทธศาสนา เป็นการส่งเคราะห์ที่เป็นผู้ให้แม้จะมีจำนวนเงินที่ไม่มากแต่ก็สามารถเป็นประโยชน์ต่อจิตใจของผู้คนที่ได้รับการช่วยเหลือ และยังเป็นการทำนุบำรุงถาวรวัตถุในพระพุทธศาสนาให้คงทนถาวร ให้เป็นสมบัติอันล้ำค่าของพระพุทธศาสนาสืบต่อไป นอกจากนี้คณะสงฆ์เหล่านั้นท่านได้ก่อสร้างถาวรวัตถุไว้ในพุทธศาสนาแล้ว คณะสงฆ์เหล่านั้นท่านยังมองเห็นอนาคตของชาติ ด้วยการให้พื้นที่ของวัดสร้างโรงเรียน โดยคณะสงฆ์เหล่านั้นท่านเป็นองค์อุปถัมภ์โรงเรียนด้วย^{๕๑}

๓.๒.๔ ด้านการช่วยเหลือประชาชนผู้ประสบสาธารณภัย

คณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมานจะให้การสงเคราะห์กับผู้ที่ประสบสาธารณภัย เมื่อสาธารณภัยเกิดขึ้น ซึ่งจะมีการมอบทุนทรัพย์ให้กับองค์กรที่ดำเนินการช่วยเหลือและยังได้มีการบริจาคสิ่งของที่จะไปช่วยผู้ประสบสาธารณภัย เพื่อที่จะนำไปช่วยเหลือผู้ประสบสาธารณภัย และมูลนิธิได้มีการซื้อสิ่งของที่มีความจำเป็นแก่ผู้ที่ประสบสาธารณภัย ซึ่งในการดำเนินงานให้

^{๕๐} สัมภาษณ์ พระครูเมตตาภิตติวิมล, เจ้าคณะตำบลป่าสังข์เขต ๒, วันที่ ๑๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๕.

^{๕๑} สัมภาษณ์ พระครูพิพัฒน์ปัญญารุช, เจ้าคณะตำบลน้ำใส, วันที่ ๑๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

ความช่วยเหลือนั้น คณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมานจะร่วมช่วยกันในการให้ความช่วยเหลือและนำสิ่งของที่ได้มีการซื้อและของบริจาคไปสถานที่ที่ต้องการความช่วยเหลือ ในการให้ความช่วยเหลือนั้น จะมีการตั้งตู้รับบริจาคไว้ตามแต่ละวัดเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบสาธารณภัย ถ้าเมื่อเงินในตู้บริจาคไม่เพียงพอต่อการนำไปช่วยเหลือก็จะมี การดำเนินงานบริจาคจากพระสังฆาธิการตามสมควรเพื่อให้เพียงพอต่อการนำไปบริจาคให้แก่ผู้ประสบภัย คณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมาน ได้ให้ความสงเคราะห์ช่วยเหลือประชาชนในการอันสมควรซึ่งส่วนมากจะเป็นผู้ประสบสาธารณภัยนั้น เพราะว่าต้องมีการช่วยเหลือสังคมและต้องมีการพัฒนาในสิ่งที่ถูกต้อง ซึ่งในช่วงนั้นถือได้ว่าสาธารณภัยนั้นรุนแรงมากจึงต้องมีการช่วยเหลือ และก็เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมานด้วย เพื่อเป็นการให้ความช่วยเหลือให้เพื่อนมนุษย์ได้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น^{๕๓} เมื่อถึงคราวที่ชาวบ้านเกิดภัยพิบัติคณะสงฆ์เหล่านั้นท่านเป็นพระที่เมตตาสูง ชาวบ้านที่อยู่บริเวณวัด ถ้าหากขาดเหลือเรื่อง อาหาร ที่อยู่ ที่อาศัย ยารักษาโรค ใครเดือดร้อนอะไร คณะสงฆ์เหล่านั้นท่านก็จะสงเคราะห์ และหากมีอุทกภัย คณะสงฆ์เหล่านั้นท่านก็จะนำพระ เณร ญาติโยมไปแจกของเพื่อบรรเทาความเดือดร้อน และแม้ในปัจจุบัน ก็ได้นำหลักการของคณะสงฆ์เหล่านั้นท่านมาสานต่อ เพื่อทำกิจการของวัดให้เจริญก้าวหน้าต่อไป^{๕๔}

ดังนั้นบทบาทของวัด หรือบทบาทของพระสงฆ์ที่เคยทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของชุมชน และให้ความอนุเคราะห์แนะนำช่วยเหลือแก่ประชาชน ทั้งในด้านการสั่งสอน การฝึกอบรมทางการศึกษา การดำรงชีพในชีวิตประจำวัน รวมทั้งการสาธารณสุขและสุขภาพอนามัย ล้วนแต่มีองค์การหรือสถาบันทางสังคมในรูปแบบใหม่เข้ามามีบทบาทและจัดการแทนบทบาทของพระสงฆ์แทบทั้งสิ้น นอกเหนือจากบทบาทของผู้เผยแผ่ธรรมะและอบรมจิตใจประชาชนแล้ว รูปแบบหรือบทบาทของพระสงฆ์ที่เคยอยู่ในกรอบหรือแนวปฏิบัติที่ใกล้เคียงกันได้แปรเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อม ตามความต้องการ และตามความจำเป็นของสังคม หรือชุมชนที่พระสงฆ์เกี่ยวข้องกับ

๓.๒.๕ ด้านการให้อาการและสถานที่ของวัดเพื่อเป็นประโยชน์แก่ประชาชน

คณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมาน มีความคิดที่ว่า เมื่อวัดมีที่ดิน ก็ควรที่จะต้องจัดตั้งโรงเรียนหรือสถานศึกษาระดับต่างๆ ขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของวัด ไม่ควรกั้นเขตตัดขาดจากวัด ครู อาจารย์ นักเรียนและนักศึกษาของสถานศึกษานั้นควรใกล้ชิดกับวัด เป็นอุบาสก อุบาสิกาหรือศรัทธาวัดนั้น ก็ไปทำบุญทำกุศล สมาทานศีลฟังเทศฟังธรรมที่วัดนั้นเป็นประจำ ทำหน้าที่ทำนุบำรุงวัดนั้นร่วมกับประชาชน

^{๕๓} สัมภาษณ์ พระครูประดิษฐ์สมณคุณ, เจ้าคณะตำบลโกล้อม, วันที่ ๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

^{๕๔} สัมภาษณ์ พระครูรังสิธรรมสุนทร, เจ้าคณะตำบลศรีโคตร, วันที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

อย่างวัดของท่านพระครูนิเทศวรธรรม เจ้าคณะตำบลหนองผือ ท่านได้ใช้ศาลาการเปรียญในการฝึกอาชีพให้แก่ กลุ่มแม่บ้าน ๒ หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหนองหอย บ้านหนองแขว โดยอาชีพที่ฝึกให้แก่ประชาชนในหมู่บ้านที่กล่าวมาคือการตัดเย็บหมอนจิด และกระตุกทอผ้าลายจิด^{๕๕} เป็นการส่งเสริมรายได้ให้กับประชาชนกลุ่มแม่บ้านที่ได้เข้ามาฝึกฝนอาชีพที่กล่าวมา^{๕๖} ของท่านพระครูพิศาลรักพาภรณ์ ที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลเมืองหงส์ ท่านได้ใช้ศาลาการเปรียญเพื่อฝึกอาชีพให้กับกลุ่มแม่บ้าน โดยร่วมกันกับศูนย์ศึกษานอกโรงเรียนซึ่งได้นำพาผู้สอนทำกระตุกทอผ้าไหม ลายจิดให้กลุ่มแม่บ้านจนทำให้แม่บ้านมีอาชีพเสริมหลังจากการทำอาชีพหลักคือเกษตรกรรม จนเป็นที่น่าพอใจของชาวบ้านเพราะได้รายได้เพิ่มจากการฝึกอาชีพนี้^{๕๗}

พระสงฆ์ควรจัดตั้งสุสาน ศาลานอนามัย หรือโรงพยาบาลของรัฐประจำหมู่บ้านในตำบลนั้น ภายในวัดหรือนอกเขตวัด เช่นเดียวกับการตั้งสถานศึกษา สร้างที่อ่านหนังสือพิมพ์ เช่น ห้องสมุด การตั้งสภาตำบลก็ควรให้การอำนวยความสะดวกในการใช้สถานที่ในการประชุมทางราชการเพื่อการพัฒนาหมู่บ้าน ตำบล ท้องถิ่นในด้านต่างๆ เช่น การให้ใช้ศาลาการเปรียญหรือบริเวณวัดในการให้ราชการเข้ามาประชุม จะดีกว่าการสร้างศาลาประชาคมนอกวัด ซึ่งทางวัดนั้นก็ มีหน้าที่ให้บริการสถานที่และอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้แก่ราชการ ในการให้ประชาชนชาวบ้าน เจ้าของวัดมาร่วมรับบริการจากรัฐบาล

กิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้านที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ หรือกิจการอื่นๆ ควรใช้สถานที่วัด โดยเจ้าอาวาสและพระภิกษุสามเณรในวัดช่วยกันดูแลรักษาอำนวยความสะดวกให้ในส่วนที่ไม่เกินความสามารถ ไม่ผิดธรรมเนียมไม่ทำให้เสียสมณสาธูป เช่น การจัดตั้งธนาคารข้าว ธนาคารพันธ์พืชธนาคารโคกระบือกองทุนมูลนิธิสหกรณ์ ศูนย์บริการสาธารณะ ศูนย์ฝึกอบรมวิชาชีพ ศูนย์ประสานงานของประชาชนในกิจการต่างๆ และให้ประชาชนได้ใช้สถานที่ภายในวัด เพื่อเป็นการแก้ทุกข์ภัยเฉพาะหน้าแก่ประชาชนเจ้าของวัด ซึ่งเป็นสิ่งที่พระต้องจัดการขวนขวายให้พระเป็นผู้นำที่จะให้ชาวบ้านได้ช่วยเหลือกันโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง เช่น ในโอกาสเกิดภัยธรรมชาติร้ายแรงหรืออุทกภัยต่างๆ ไฟไหม้ น้ำท่วม เกิดโรคระบาด เกิดโจรผู้ร้าย เป็นต้น^{๕๘}

^{๕๕} สัมภาษณ์ นางเพ็ญศรี แสนศิริ, ประธานกลุ่มแม่บ้าน หมู่ที่ ๑ บ้านเมืองหงส์, วันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

^{๕๖} สัมภาษณ์ พระครูนิเทศวรธรรม, เจ้าคณะตำบลหนองผือ, วันที่ ๒๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

^{๕๗} สัมภาษณ์ พระครูรังสรรค์ประชาทร, เจ้าคณะตำบลเมืองหงส์, วันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

^{๕๘} สัมภาษณ์ พระอธิการไพโรจน์ จิตตวุฒโท, เจ้าอาวาสวัดหนองแอก, วันที่ ๒๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

จากแนวคิดดังกล่าว วัดต่างๆ ก็มีส่วนช่วยเหลือในด้านการศึกษาของประชาชนเช่นการใช้พื้นที่วัดเป็นที่ตั้งโรงเรียนส่งเสริมการตั้งโรงเรียนศึกษาผู้ใหญ่เป็นต้นกระทรวงศึกษาธิการจึงขอความอนุเคราะห์จากคณะสงฆ์ ให้วัดตั้งโรงเรียนสอนเด็กที่มีอายุก่อนเกณฑ์บังคับเข้าโรงเรียนตามกฎหมายขึ้น โดยมีพระเป็นครูในขั้นต้น เลือกวัดที่มีสถานที่กว้างขวางและมีพระภิกษุที่พอจะสามารถทำการสอนเด็กก่อนเกณฑ์บังคับได้เมื่อเริ่มดำเนินการ กรมการศาสนาได้วางหลักเกณฑ์โครงการจัดตั้งโรงเรียนวัดสอนเด็กก่อนเกณฑ์ของกระทรวงศึกษาธิการเสนอต่อมหาเถรสมาคม ดังนี้

๑. เป็นโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นเพื่อการกุศล โดยไม่เก็บค่าธรรมเนียมใดๆ ทั้งสิ้น
๒. ให้ชื่อว่า” โรงเรียนวัด.....”
๓. ให้สอนเด็กก่อนเกณฑ์ บังคับตามกฎหมายทั้ง ชาย หญิง ตั้งแต่อายุ ๓ ปี ถึงย่างเข้าปีที่ ๖
๔. ให้พยายามสอนผู้ใหญ่ที่ไม่รู้หนังสือให้มีความรู้ขั้นอ่านออกเขียนได้
๕. ครูผู้สอนคือ พระภิกษุ สามเณร และจะให้ฆราวาสเป็นครูช่วยสอนได้
๖. ความมุ่งหมายของโรงเรียน คือ เตรียมเด็กให้พร้อมที่จะเข้าเรียนในภาคบังคับกับอบรมในด้านกิริยามารยาท และศีลธรรมตลอดจนสอนผู้ใหญ่ให้มีความรู้ขั้นอ่านออกเขียนได้

อย่างเช่นวัดสุทัศน์ ก็ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม –บาลีและสามัญศึกษาขึ้นเพื่อให้เยาวชนที่ไม่มีปัจจัยหรือทุนทรัพย์ในการเรียนก็สามารถบรรพชาเป็นสามเณรเพื่อที่จะเข้ามาศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรมโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ ซึ่งตรงนี้เป็นสิ่งที่ช่วยเหลือทางด้านผู้ปกครองที่ไม่มีทุนในการส่งลูกหลานเข้ามาศึกษาได้ ทั้งนี้ยังมีการมอบทุนการศึกษาให้กับนักเรียนที่เรียนดีแต่ขาดแคลน โดยมีการคัดเลือกเด็กที่เห็นว่าเหมาะสมกับการได้รับทุนการศึกษา ซึ่งทางนักเรียนที่ได้รับทุนการศึกษาก็จะมีทั้งที่ในโรงเรียนพระปริยัติเองรวมทั้งยังได้มีการมอบทุนการศึกษาให้กับโรงเรียนต่างๆ เช่น โรงเรียนบ้านหนองตอ โรงเรียนจตุรพักตรพิมาน โรงเรียนบ้านอ้น เป็นต้นดังนั้นคณะสงฆ์เหล่านั้นท่านเป็นพระที่มีพรหมวิหาร ๔ แก่ลูกศิษย์ทุกคน จะสงเคราะห์ด้วยการกล่าวตักเตือนสั่งสอนพระเณรและลูกศิษย์วัดอยู่ตลอด ด้วยการให้ทุกคนตั้งใจศึกษาเล่าเรียน โดยไม่ต้องกังวลกับเรื่องค่าใช้จ่าย^{๕๕}

ในส่วนของวัดไตรภูมิ บ้านฝือฮี ก็เช่นเดียวกัน ในวัดนั้นท่านเจ้าอาวาสก็ได้มีการจัดให้เป็นสถานที่อบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนนักเรียนทั้งในส่วนของภาครัฐและของประชาชนตามที่โรงเรียนนั้นจะขอมา ไม่ว่าจะเป็นการอบรมในเรื่องต่างๆทางวัดก็ไม่ได้มีการ

^{๕๕} สัมภาษณ์ พระครูอมรรวณฺณ, เจ้าคณะตำบลหัวช้าง, วันที่ ๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๕.

จัดซื้อประการใด เช่นวันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ ที่คณะสงฆ์ของอำเภอจตุรพักตรพิมาน ได้มีการขอสถานที่เพื่อใช้ในการอบรมไวยวจักร ของอำเภอจตุรพักตรพิมาน ท่านก็น้อมรับในการให้ใช้สถานที่ในการดำเนินการซึ่งก็ประสบผลสำเร็จไปด้วยดี ดังนั้นในส่วนของวัดไตรภูมิ ก็จะมีอบรมเป็นประจำตลอดทั้งปี ซึ่งในปัจจุบันนี้ท่านก็ได้สร้างอาคารหลังใหม่ไว้เป็นสถานที่อบรมซึ่งสามารถรับการอบรมนักเรียน หรือการจัดกิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรมตามฮีต ๑๒ ของชาวอีสาน ก็สามารถจัดในที่อาคารแห่งนี้ได้ จึงเป็นประโยชน์แก่เยาวชนในการจัดกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างดีเยี่ยม^{๖๐}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ได้อธิบายว่า บ้านกับวัดหรือวัดกับบ้านเป็นของคู่กัน เพราะมีบ้านแล้วจึงมีวัด วัดจะอยู่ได้และมีความเจริญมั่นคงต่อไปต้องอาศัยบ้าน ในขณะที่เดียวกันชาวบ้านจะมีศีลธรรมอยู่กันด้วยความสงบสุขก็ต้องอาศัยวัด ความสัมพันธ์ ระหว่างบ้านกับวัด จึงเป็นเรื่องที่ต้องพูดทำความเข้าใจกันและต้อง สร้างสรรค์ให้มีขึ้นให้จงได้ ดังต่อไปนี้

๑. พระภิกษุสามเณรต้องมีการศึกษาเล่าเรียน ต้องมีความประพฤติปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย ต้องมีกิริยามรรยาทเรียบร้อยต้องรักษาสถาบันให้เคร่งครัด ต้องอยู่กันด้วยความสงบ สัตว์และความสามัคคีสามัคคี ต้องมีจิตใจเป็นนักรบอย่างแท้จริง อย่าคิดอาศัยหรือผ้าเหลืองบังหน้าหาเลี้ยงชีพ ต้องเคร่งครัดในสิกขาบทวินัยต้องทำตนให้สมกับคำว่าเป็นเนื้อนาบุญของโลก ต้องทำตนให้ชาวบ้านเคารพกราบไหว้อย่างสนิทใจต่อจากนี้ เจ้าอาวาสและพระภิกษุสามเณรต้องมีความปรารถนาดีต่อชาวบ้าน พยายามจัดกิจกรรมต่างๆ ขึ้นในวัด เพื่อชักชวนให้ชาวบ้าน พยายามจัดกิจกรรมต่างๆ ขึ้นในวัด เพื่อชักชวนให้ชาวบ้านได้ทำบุญให้ทาน รักษาศีล ฟังเทศน์ เป็นประจำ เห็นชาวบ้านมีความทุกข์ความเดือดร้อน ก็ให้คิดหาทางช่วยเหลือ เห็นชาวบ้านหลงใหลในทางที่ผิด ก็หาทางแนะนำสั่งสอนในทางที่ถูก เห็นชาวบ้านแตกสามัคคีก็หาทางปรับปรุงแก้ไข กิจกรรมบางอย่างที่ชาวบ้านจัดขึ้น ถ้าไม่ขัดต่อสมณวิสัยแล้วอย่าได้ปฏิเสธ ข้อที่สำคัญที่สุด คือ พระสงฆ์อย่าไปทะเลาะกับชาวบ้านพอดต้องอด พอดทนต้องทน ชาวบ้านสู้พระเณรไม่ได้อยู่แล้ว พระเณรได้รับการยกย่องนับถือมากกว่าอย่างแน่นอน ขอให้รักษาความเป็นพระเป็นเณรให้ได้จริงๆ ชาวบ้านจะยอมรับเอง พวกชาวบ้านมีศรัทธามากกว่าพระเณรจะไปทะเลาะกับเขาให้มันเสียศักดิ์ศรี^{๖๑}

^{๖๐} สัมภาษณ์ พระครูสุภกิจวิวัฒน์, รองเจ้าคณะอำเภอจตุรพักตรพิมาน, วันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

^{๖๑} สัมภาษณ์ พระครูวิทิศธรรมวงศ์, เจ้าอาวาสวัดหนองกุ่มบอน, วันที่ ๑๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๕.

๒. ทางวัดต้องให้ความสำคัญในการบำเพ็ญกุศลตามสมควร คือให้เหมาะสมกับฐานะของชาวบ้านคนนั้น ๆ เขาจะขอใช้สถานที่เขาจะยืมเครื่องใช้ไม้สอย เขาจะขอคำปรึกษาหารือ เขาจะบวชลูกบวชหลานก็ต้องให้ความสงเคราะห์อนุเคราะห์ตามสมควร^{๖๒}

๓. เวลาชาวบ้านประสบความสูญเสีย เช่น บริการสถานที่ให้พร้อม จัดเตรียมอุปกรณ์ให้ถูกต้องคาพิธินั้นๆ และพร้อมที่จะเป็นผู้แนะนำเมื่อผู้ที่มาบำเพ็ญบุญ สิ่งใดขาด หรือไม่พอก็ให้ทางวัดนั้นบริการตามที่เห็นสมควร ซึ่งทางคณะสงฆ์ของอำเภอจตุรพักตรพิมานโดยเฉพาะวัดบ้านหนองหิน ตำบลศรีโคตร ได้จัดตั้งมูลนิธิเพื่อการสงเคราะห์ฌาปนกิจ เพื่อให้ชาวบ้านที่เกิดความสูญเสียบุคคลภายในบ้าน ทางวัดก็จะได้มีการจัดทุนช่วยสงเคราะห์ให้กับบ้านนั้น ในการตั้งมูลนิธินี้เป็นที่น่าภูมิใจอย่างยิ่งของประชาชนในละแวกนั้น เพราะเป็นการช่วยเหลือประชาชนในยามทุกข์ยาก และพระสังฆาธิการก็เริ่มมีความสนใจและปฏิบัติตามเพิ่มมากขึ้น^{๖๓}

ในการใช้สถานที่ของวัดนั้นบางแห่งหรือบางวัดก็ได้จัดสถานที่ของวัดเพื่อใช้ในการแข่งขันกีฬาต่อต้านยาเสพติด เพื่อให้เยาวชนได้เข้ามาแข่งขันกีฬาประเภทต่างๆ ทั้งนี้ยังสามารถใช้สถานที่ของวัดในการฝึกซ้อมกีฬาได้อีกด้วย^{๖๔} ซึ่งสถานที่วัดนั้นไม่ว่าจะใช้ในการบำเพ็ญกุศลทั้งในงานมงคลหรืองานอวมงคลแล้ว ยังสามารถเข้ามาทำเป็นสนามกีฬาให้กับเยาวชนก็สามารถใช้สถานที่วัดจัดได้ทั้งนั้น ทั้งนี้ก็เพื่อให้เกิดความเหมาะสมในสมณสาธูปด้วยเมื่อเยาวชนเข้ามาในสถานที่ของวัดแล้วมีการเล่นกีฬากันเกิดขึ้นบางทีพระภิกษุเห็นแล้วอดใจไม่ไหวก็เข้าไปเล่นด้วยทำให้เสียสมณสาธูปเป็นต้น ดังนั้นการจัดลานบุญลานกีฬาที่มีทั้งผลเสียและผลดีที่เกิดขึ้นด้วยก็จะให้เจ้าอาวาสในวัดนั้นๆพิจารณาตามสมควรของท่านเองด้วย ดังเช่น วัดหนองคู ตำบลเมืองหงส์ ได้จัดกิจกรรมตามโครงการ ลานบุญลานปัญญา ตามนโยบายของกระทรวงวัฒนธรรม โดยทางวัดได้จัดมุมที่มีชื่อว่า ธรรมมาปัญญาเกิด เพื่อให้เยาวชนหรือประชาชนเข้าไปศึกษาและปฏิบัติ โดยจะมีสื่อธรรม เช่น หนังสือ รูปภาพ บทความ คำคม เป็นต้น หรืออย่างวัดราษฎร์สามัคคี ตำบลเมืองหงส์ ก็ได้จัดโครงการลาดวัดลานกีฬา ซึ่งเป็นการใช้ลานวัดที่กว้างๆไม่ได้ทำอะไรนอกจากจัดกิจกรรมที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาหรือกิจกรรมทั่วไป มาใช้ทางการกีฬาเพื่อให้เยาวชนเล่นกีฬาออกกำลังกายจะได้ไม่ไปยุ่งกับยาเสพติด^{๖๕}

^{๖๒} สัมภาษณ์ พระครูรังษิธรรมสุนทร, เจ้าคณะตำบลศรีโคตร, วันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

^{๖๓} สัมภาษณ์ พระมหาอู่ณสมัย อภิสมโย, เจ้าอาวาสวัดกุศลแดน, วันที่ ๑๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๕.

^{๖๔} สัมภาษณ์ พระปลัดชนาธิป สิริปุ่นโณ, เจ้าอาวาสวัดสว่างหนองแขวง, วันที่ ๒๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๕.

^{๖๕} สัมภาษณ์ พระครูสุธรรมวุฒิกุล, เจ้าคณะตำบลคงแดง, วันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

จากการศึกษากระบวนการงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมานจังหวัดร้อยเอ็ดพบว่า คณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมานมีแนวคิดของการประยุกต์ใช้ในด้านสาธารณสงเคราะห์ ด้วยการช่วยเหลือสังคมอย่างต่อเนื่อง บทบาทพระสงฆ์ด้านให้การสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นงานเกี่ยวกับการดำเนินการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นซึ่งเป็นไปเพื่อสาธารณประโยชน์ การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนในกาลอันสมควร และการให้อาการและสถานที่ของวัดเพื่อเป็นประโยชน์ประชาชน เช่น การจัดตั้งสภาตำบล ให้เป็นที่ประชุมทางราชการ เป็นที่ประชุมเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน ตำบลของท้องถิ่น ให้ใช้ศาลาการเปรียญหรือบริเวณวัด เพื่ออำนวยความสะดวกต่างๆ แก่ประชาชน ให้มาร่วมรับบริการจากราชการ หรือจัดกิจกรรมให้กลุ่มด้อยโอกาสทางสังคม ให้ได้รับการฝึกฝน พัฒนาตามศักยภาพ เช่น การช่วยเหลือเด็กกำพร้า เด็กเร่ร่อน เด็กที่มาจากครอบครัวจากจน นอกจากนี้ เจ้าอาวาสแบ่งที่วัดให้จัดตั้งสถานศึกษา สถานเอนกนัย ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ หรือที่ตั้งของหน่วยราชการ ปรึษาประจำหมู่บ้าน ซึ่งในบทต่อไปผู้วิจัยจะกล่าวถึงผลงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมานต่อไป

บทที่ ๔

ผลงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีต่อการพัฒนาสังคม

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงผลของการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมาน ที่มีต่อการพัฒนาสังคม โดยจะกล่าวถึงผลของการทำงานในด้านต่างๆ คือ ผลของการสงเคราะห์ทางด้านการดำเนินการเอง การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการผู้อื่น การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อื่นเป็นสาธารณสมบัติ การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนในการสมควร และการให้อาการสถานที่ของวัดเพื่อเป็นประโยชน์แก่ประชาชน พร้อมทั้งอธิบายถึงประโยชน์ของการสาธารณสงเคราะห์ที่มีต่อการพัฒนาสังคม ดังที่จะได้อธิบายต่อไป

๔.๑ ผลของการสาธารณสงเคราะห์ที่มีต่อการพัฒนาสังคม

การสงเคราะห์ที่เป็นหลักของพระสงฆ์ คือ การสงเคราะห์ในด้านจิตใจและวัตถุด้านจิตใจ กระทำได้โดย เป็นที่ปรึกษา แนะนำในปัญหาชีวิตและด้านอื่น ๆ เช่น ทางวิชาการบางอย่าง ทำให้วัดร่มรื่น ร่มเย็น สมเป็นอารามให้ความร่มเย็นทางการปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างของผู้ดำเนินชีวิตอันประเสริฐ เป็นที่ตั้งแห่งความเคารพ ศรัทธา เลื่อมใสและนับถือสร้างความร่วมมือเห็นวัดและพระสงฆ์ด้านวัตถุ กระทำได้โดย แนะนำชักชวนให้ผู้อื่นกระทำ เช่น การสาธารณูปโภค จัดให้มีโรงเรียน โรงพยาบาลถนน บ่อน้ำ เป็นต้น และนำสิ่งของหรือบริการที่รับจากผู้อื่นมาแบ่งปันให้มีประโยชน์กว้างขวางออกไป คือทำหน้าที่เป็นสื่อกลางนำไปบริการสังคม

๔.๑.๑ ผลจากการสงเคราะห์ทางด้านการดำเนินการเองเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล

พระสงฆ์ในอำเภอจตุรพักตรพิมานมีความตระหนัก และใส่ใจในบทบาทและหน้าที่ของตนเอง ในการที่จะช่วยเหลือสงเคราะห์ประชาชน โดยเฉพาะการส่งเสริมให้ประชาชนได้มีความรู้ มีการค้นคว้าหาความรู้จากห้องสมุด เพราะห้องสมุดนั้นถือว่าเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญอย่างมาก โดยเฉพาะประชาชนที่เป็นนักเรียน นักศึกษา และกล่าวได้ว่า การที่พระสงฆ์ในอำเภอจตุรพักตรพิมานเป็นผู้จัดตั้งห้องสมุดเพื่อให้ความรู้แก่ประชาชนทั่วไป^๑ เป็นหน้าที่ของ

^๑ สัมภาษณ์ พระปลัดชนาธิป สิริบุญโณ, เจ้าอาวาสวัดสว่างหนองแขว, วันที่ ๒๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๕.

พระสงฆ์ในการดำเนินการเองอย่างหนึ่ง ได้แบ่งหน้าที่ของพระสงฆ์ได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ หน้าที่ต่อพระพุทธศาสนา และหน้าที่ต่อสังคมและมนุษยชาติ อันได้แก่

(๑) หน้าที่สั่งสอนหลักธรรมะ คือ สั่งสอนคนให้รู้พระพุทธศาสนาสอนธรรมะอะไรบ้าง หมายความว่าอย่างไร คำอธิบายใดผิด และคำอธิบายใดถูก

(๒) หน้าที่สั่งสอนการนำหลักธรรมไปใช้ คือ สั่งสอนประโยชน์ของหลักธรรม และชี้ว่าจะนำธรรมะไปใช้ได้อย่างไรในสภาพปัจจุบัน

(๓) ชี้ทางแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น ปัญหาการศึกษา เศรษฐกิจ การเมือง สภาวะแวดล้อม ยาเสพติด เป็นต้น ว่าพระพุทธศาสนามีแนวทางแก้ปัญหาเหล่านั้นอย่างไร

(๔) ให้บริการต่าง ๆ แก่สังคมเท่าที่จะทำได้ เช่น ให้ใช้ที่วัดเป็นสถานศึกษาอบรม ที่ประชุม ให้ยืมเครื่องใช้เพื่อการทำบุญ เป็นต้น^๒

บทบาทพระสงฆ์ที่ให้บริการสวัสดิภาพ หรือสงเคราะห์แก่ประชาชน อันเป็นกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ ดังนี้

(๑) สงเคราะห์ปกติ เช่น ให้สถานที่วัด หรือของวัด จัดตั้งกุศลสถานสาธารณสถาน เช่น โรงเรียน สุขศาลา ศาลาประชาชน เป็นต้น

(๒) สงเคราะห์ตามเหตุการณ์ เช่น อนุญาตให้ประชาชนที่ประสบสาธารณภัยเข้าพักพิงในอาคาร หรือสถานที่ของวัด และรวบรวมปัจจัยเครื่องอุปโภคบริโภคส่งไปสงเคราะห์ผู้ประสบสาธารณภัย^๓

ผลจากการสัมภาษณ์สรุปได้ดังต่อไปนี้ มีการมุ่งพัฒนาที่ตัวบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อเด็กเล็กและเยาวชนเพื่อการเตรียมตัวสำหรับการเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ และมีคุณธรรม ในอนาคตงานสังคมพัฒนาในหลายๆ พื้นที่ถ้าหากเริ่มดำเนินการที่ผู้ใหญ่มาก่อนจะเกิดปัญหาต่างๆ มากมาย แต่ถ้าเริ่มที่ตัวเยาวชนเด็กเล็กในระดับประถมศึกษา นอกจากจะช่วยพัฒนาสร้างความพร้อมต่อการพัฒนาให้แก่ทรัพยากรทางการพัฒนาในอนาคตแล้ว ยังมีผลต่อการถ่ายทอดความคิดและแนวทางปฏิบัติที่ดีไปสู่ผู้ปกครองและญาติพี่น้องให้พยายามประพฤติดี ปฏิบัติตนให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนโดยรวม^๔ พระสงฆ์ในอำเภอจตุรพักตรพิมานยังเห็นความสำคัญใน

^๒ สัมภาษณ์ พระครูสุตปัญญากรณ์, เจ้าคณะตำบลปำสังข์เขต ๑, วันที่ ๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๕.

^๓ สัมภาษณ์ พระมหาสมพงษ์ จิตปัญโญ, รองเจ้าคณะอำเภอจตุรพักตรพิมาน,, วันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๕.

^๔ สัมภาษณ์ นายบุญเลิศ ชัยชิด, ผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนเมืองหงส์, วันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

เรื่องของการสนับสนุนกิจกรรมที่เป็นสาธารณประโยชน์น้อยมาก พระสงฆ์จึงควรหันมาสนับสนุนให้มากยิ่งขึ้น เพราะหากพระสงฆ์ละเลยในการสนับสนุนกิจกรรมอันเป็นสาธารณประโยชน์แล้ว ประโยชน์และคุณค่าของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคมนั้นจะยิ่งลดน้อยลงมากยิ่งขึ้น กล่าวได้ว่า การที่พระสงฆ์ในอำเภอจตุรพักตรพิมานเป็นผู้อำนวยความสะดวก และสนับสนุนกิจกรรมอันเป็นสาธารณประโยชน์ของประชาชนและชุมชน เป็นหน้าที่และลักษณะของการสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในการดำเนินการเองอย่างหนึ่ง ลักษณะของการสาธารณสงเคราะห์ ที่พระสงฆ์หรือวัดวาอารามต่าง ๆ จัดทำอยู่ในปัจจุบัน เช่น การที่วัดหรือคณะสงฆ์หรือพระภิกษุดำเนินการเองซึ่งกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ให้ผลงานเป็นสาธารณประโยชน์สาธารณสมบัติ การตั้งกองทุนสาธารณสงเคราะห์ การตั้งมูลนิธิเพื่อคนยากจนหรือช่วยคราวประสบภัยพิบัติ การกำหนดเขตอภัยทาน และกิจการอื่นที่เป็นเจ้าของเองลักษณะนี้ มุ่งเอากิจการที่ทำเองหรือโครงการที่กำหนดขึ้นเอง ทั้งที่เป็นกิจการประจำหรือกิจการชั่วคราว^๕

การปฏิบัติภารกิจด้านการอบรมธรรมแก่ชุมชน จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มตัวอย่าง ความเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์ให้ความเห็นว่า คณะสงฆ์ในอำเภอจตุรพักตรพิมาน ทำงานได้ผลดีประชาชนให้ความสำคัญต่อการอบรมสั่งสอนชาวบ้าน สิ่งที่เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงผลงานด้านนี้จากผลสรุปจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง คือ

(๑) ความสามัคคีของประชาชนในชุมชนมีความมั่นคงขึ้นเรื่อย ๆ การทะเลาะวิวาทมีน้อย

(๒) ปัญหาเสพติดในหมู่เยาวชนมีน้อย กว่าชุมชนอื่น ๆ

(๓) ความสำนึกสาธารณะของชุมชนมีมากขึ้น เช่น การไม่ทำลายสมบัติส่วนรวมการรักษาความสะอาด การไม่ทิ้งขยะ เป็นต้น

(๔) การเข้าวัดรักษาศีลในวันพระของประชาชนมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

(๕) ความซื่อสัตย์ดีขึ้น ปัญหาการลักขโมยน้อยลง ได้จากการทำกิจกรรมสวนผักลอยฟ้าร่วมกัน ไม่มีการขโมยของกันและกัน^๖

บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ที่พึงปฏิบัติเพื่อประโยชน์ต่อพระศาสนา และชุมชนหรือสังคมไว้ เช่น ภารกิจด้านการสาธารณสงเคราะห์ วัด พระภิกษุ ช่วยเหลือสังคมรูปแบบต่าง ๆ

^๕ สัมภาษณ์ พระมหานรินทร์ ขวนปญโญ, เจ้าคณะตำบลคงกลาง, วันที่ ๑๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๕.

^๖ สัมภาษณ์ พระครูวรกิจโสภณ, เจ้าคณะตำบลอิงอ้ง, วันที่ ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

ที่ไม่ขัดพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นเพื่อประโยชน์และความสุขประชาชนเป็นสำคัญ^๓ เช่น ให้วัดเป็นสถานที่จัดฝึกอบรมวิชาชีพ จัดให้มีโรงงาน เป็นต้น^๔ ดังนั้นควรจะประสานงานกันทุก ๆ ฝ่ายทั้งภายนอกและภายในชุมชน ให้สอดคล้องกลมกลืนกันทั้งในด้านนโยบายและเป้าหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรจะพยายามประสานความร่วมมือระหว่าง ๓ ฝ่ายในชุมชน คือบ้าน โรงเรียน และวัด โดยอาศัยการสนับสนุนของเจ้าหน้าที่ของรัฐในด้านต่างๆ เพื่อการประสานงานให้เกิดความราบรื่นในการทำงานและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน พยายามกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง โดยอาศัยเงื่อนไขความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน คือ ศรัทธาเชื่อถือว่าที่ประชาชนมีต่อพระสงฆ์โดยพยายามใช้เงื่อนไขนี้มาชักนำประชาชนเข้ามาร่วมกันพัฒนาตนเองตั้งแต่การร่วมปฎิภาหารหรือในปัญหาต่าง ๆ เพื่อหาทางแก้ไขที่เหมาะสม รวมตลอดไปถึงการเสียสละแรงงานและเงินทุนดำเนินงานและร่วมกันติดตามประเมินผลในที่สุด

การสาธารณสุขเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมานในด้านการดำเนินการเองนั้น บทบาทการทำหน้าที่ของพระสงฆ์ที่เห็นเป็นรูปธรรม คือการส่งเสริม ด้านศีลธรรม จริยธรรม สามัคคีธรรม และหลักปฏิบัติตามทางสายกลาง เพื่อนำไปสู่ความพอมิพอกินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง รูปแบบในการดำเนินการ มีทั้งที่พระสงฆ์ดำเนินการ ด้วยตนเองโดยตรง ที่พระสงฆ์ดำเนินการโดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน ในภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในสังคมทั่วไปที่พระสงฆ์ดำเนินการเอง เช่น การเทศนาในวันธรรมสวนะและวันสำคัญทางพุทธศาสนาต่างๆ ส่วนที่พระสงฆ์ดำเนินการโดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในสังคมทั่วไป เช่น การจัดอบรมเพื่อให้ความรู้ด้านต่างๆ การจัดกิจกรรมเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ผลจากการกระทำตามบทบาทดังกล่าวของพระสงฆ์นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนในรูปแบบต่างๆ เช่น การใช้แนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การจัดสภาพแวดล้อมบ้านเรือนให้สะอาด การสร้างความอบอุ่นในครอบครัว การออมเพื่ออนาคต การเสริมสร้างชุมชนปลอดภัยแบบพอเพียง การเสริมสร้างความสงบสุข เอื้ออารี ไม่มีการทะเลาะวิวาทบาดหมางกันภายในชุมชน และการส่งเสริมให้ประชาชนปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง ครอบครัว และชุมชนให้มีความสุขทั้งกายและใจมีงานทำมีรายได้พออยู่พอกิน มีสภาพแวดล้อมชุมชนที่สะอาด และมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

^๓ สัมภาษณ์ พระอธิการไพโรจน์ จิตตวุฒโท, เจ้าอาวาสวัดหนองแอก, วันที่ ๒๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

^๔ สัมภาษณ์ พระครูสุคนธ์สีลาภรณ์, เจ้าคณะตำบลคูน้ำ, วันที่ ๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๕.

๔.๑.๒ ผลจากการสงเคราะห์ทางด้านการช่วยเหลือกิจการของผู้อื่น

พระสงฆ์ในอำเภอจตุรพักตรพิมานเป็นผู้สนับสนุน ในการจัดอบรมเด็กและเยาวชน เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องของยาเสพติด อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ก็ปรากฏได้ว่า พระสงฆ์ในอำเภอจตุรพักตรพิมาน ให้ความสำคัญกับการสนับสนุน ส่งเสริมการจัดอบรมเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะในเรื่องของยาเสพติด ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญของชุมชน สังคม และประเทศชาติ หากพระสงฆ์มีความสนใจ ใส่ใจ และร่วมสนับสนุนในเรื่องนี้แล้ว ปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติดในชุมชน สังคม และประเทศชาติก็จะลดลงได้อย่างมาก^๕ กล่าวได้ว่า การที่พระสงฆ์ในอำเภอจตุรพักตรพิมานเป็นผู้สนับสนุน ในการจัดอบรมเด็กและเยาวชน เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องของยาเสพติด เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ที่จะต้องให้ความอนุเคราะห์แก่ผู้อื่น และเป็นลักษณะของการสาธารณสงเคราะห์อย่างหนึ่ง การก่อคุณกิจการของผู้อื่น^๖ ได้แก่ การช่วยเหลือส่งเสริมกิจการของรัฐหรือเอกชนหรือของผู้ใดผู้หนึ่ง ที่ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์ กล่าวคือ คนอื่นเป็นหลัก ส่วนวัดหรือพระสงฆ์เข้าไปช่วยไม่มุ่งดูด้าย เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล การจัดหาทุนเพื่อการสงเคราะห์และการอื่น การนี้มุ่งเอาเฉพาะการส่งเสริมผู้อื่น ทั้งที่เป็นกิจการประจำหรือกิจการชั่วคราว แม้การช่วยป้องกันยาเสพติดให้โทษ เช่น ยาบ้า หรือการช่วยป้องกันการติดโรคเอดส์ เป็นต้น^๗

พระสงฆ์ในอำเภอจตุรพักตรพิมานเป็นผู้สนับสนุน และร่วมบริจาคทรัพย์ อุปกรณ์ต่าง ๆ ต่อมูลนิธิหรือหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ก็ปรากฏได้ว่า พระสงฆ์ในอำเภอจตุรพักตรพิมานยังเห็นความสำคัญของการสนับสนุนด้านอุปกรณ์ต่าง ๆ ต่อหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งในส่วนกลางภาครัฐและเอกชนน้อย หรืออาจเป็นเพราะพระสงฆ์เล็งเห็นว่าหน่วยงานของภาครัฐและเอกชน มีงบประมาณที่เพียงพอที่จะจัดซื้ออุปกรณ์ต่าง ๆ และอีกอย่างหนึ่ง พระสงฆ์ในอำเภอจตุรพักตรพิมานอาจไม่มีงบประมาณที่จะส่งเสริม สนับสนุนในเรื่องเหล่านี้ก็เป็นได้ แต่อย่างไรก็ตาม พระสงฆ์ควรส่งเสริมในเรื่องเหล่านี้ เพราะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม กล่าวได้ว่า การที่พระสงฆ์เป็นผู้สนับสนุน และร่วมบริจาคทรัพย์ อุปกรณ์ต่าง ๆ ต่อมูลนิธิหรือหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ที่จะต้องให้ความอนุเคราะห์แก่ผู้อื่น และเป็นบทบาทของพระสงฆ์อย่างหนึ่ง^๘

^๕ สัมภาษณ์ พระมหาถวิล ปิยะมโฆ, เจ้าอาวาสวัดหนองทุ่ม, วันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

^๖ สัมภาษณ์ พระมหาอุณสมัย อภิสมโย, เจ้าอาวาสวัดกุดแคน, วันที่ ๑๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๕.

^๗ สัมภาษณ์ พระครูเมตตาภิวัตติวิมล, เจ้าคณะตำบลป่าสังข์เขต ๒, วันที่ ๑๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๕.

^๘ สัมภาษณ์ นางสาวยุวดี หนูแสน, เจ้าหน้าที่ด้านการเงิน ธนาคารออมสิน สาขาจตุรพักตรพิมาน, วันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๕.

บทบาทพระสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นงานเกี่ยวกับ การใช้เสนาสนะภายในวัด หรือให้มีกิจกรรมต่าง ๆ ภายในวัด เช่น การจัดตั้งสภาตำบล ใช้เป็นที่ประชุมทางราชการ เป็นที่ประชุมเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน ตำบลของท้องถิ่น ให้ใช้ศาลาการเปรียญหรือบริเวณวัด เพื่ออำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่ประชาชน ให้มาร่วมรับบริการจากราชการ หรือจัดกิจกรรมให้กลุ่มค้อยโอกาสทางสังคม ให้ได้รับการฝึกฝน พัฒนาตามศักยภาพ เช่น การช่วยเหลือเด็กกำพร้า เด็กเร่ร่อน เด็กที่มาจากครอบครัวยากจน นอกจากนี้ เจ้าอาวาสแบ่งที่วัดให้จัดตั้งสถานศึกษา สถานิอนามัย ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ หรือที่ตั้งของหน่วยราชการ ประปาประจำหมู่บ้าน ตลอดจนกิจกรรมสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ เช่น เกิดอุทกภัย พระสงฆ์จัดการรวบรวม เครื่องอุปโภคบริโภคจากผู้มีจิตศรัทธานำไปช่วยเหลือผู้ประสบภัย เป็นต้น^{๙๙}

บทบาทของวัด หรือบทบาทของพระสงฆ์ที่เคยทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนและให้ความอนุเคราะห์แนะนำช่วยเหลือแก่ประชาชน ทั้งในด้านการสั่งสอน การฝึกอบรมทางการศึกษา การดำรงชีพในชีวิตประจำวัน^{๑๐๐} รวมทั้งการสาธารณสุขและสุขภาพอนามัย ล้วนแต่มีองค์การหรือสถาบันทางสังคมในรูปแบบใหม่เข้ามามีบทบาทและจัดการแทนบทบาทของพระสงฆ์แทบทั้งสิ้น นอกเหนือจากบทบาทของผู้เผยแพร่ธรรมะและอบรมจิตใจประชาชนแล้ว รูปแบบหรือบทบาทของพระสงฆ์ที่เคยอยู่ในกรอบหรือแนวปฏิบัติที่ใกล้เคียงกันได้แปรเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อม ตามความต้องการ และตามความจำเป็นของสังคม หรือชุมชนที่พระสงฆ์เกี่ยวข้อง^{๑๐๑}

ปัจจุบันนี้กิจของพระสงฆ์ในด้านพิธีกรรมมีมากมายทั้งพิธีกรรมเกี่ยวกับงานมงคล เช่น ทำบุญบ้าน งานฉลองต่างๆ แต่งงาน วันเกิด ทำบุญอายุและพิธีเกี่ยวกับศพ เช่น งานตั้งศพสวดพระอภิธรรม งานฉาปนกิจ ทำบุญครอบรอบวันตายภายหลังยังมีเพิ่มงานวางศิลาฤกษ์ เปิดป้าย เปิดกิจการ และพุทธาภิเษก เป็นต้น พระสงฆ์ต้องรับนิมนต์ไปในพิธีการเจริญพุทธมนต์ สวดพระพุทธรูป แสดงพระธรรมเทศนา สวดมติกาบังสุกุล เป็นต้น พิธีกรรมเหล่านี้เป็นเรื่องของความสัมพันธ์กับประชาชนบางท่านเรียกว่า บทบาทในการบำรุงขวัญเป็นเรื่องของศาสนาที่ผสมเข้ากับประเพณีของสังคมปัจจุบัน เป็นยุคที่พิธีกรรมเฟื่องฟู ดังนั้นจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวไว้ว่าจากการสาธารณสงเคราะห์ในด้านการช่วยเหลือกิจการของผู้อื่นนั้นก็มีให้สถานศึกษาของรัฐและท้องถิ่น ใช้ที่ดินและอาคารของวัดเป็นสถานที่ตั้งและใช้เป็นอาคารเรียน เป็นอาคารประกอบและบริเวณโรงเรียนหรือวิทยาลัย การช่วยสอนศีลธรรมในโรงเรียนโดยคณะสงฆ์เป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายใน

^{๙๙} สัมภาษณ์ พระครูพิพัฒน์ปัญญาวุฑฒ, เจ้าคณะตำบลน้ำใส, วันที่ ๑๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

^{๑๐๐} สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรธรรมวงศ์, เจ้าอาวาสวัดหนองคูบอน, วันที่ ๑๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๕.

^{๑๐๑} สัมภาษณ์ พระครูประดิษฐ์สมณคุณ, เจ้าคณะตำบลโคกลำม, วันที่ ๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

การส่งพระภิกษุไปช่วยสอนศีลธรรม จริยศึกษาทั้งในชั่วโงงตามหลักสูตร และในการประชุมเป็นครั้งคราวในสถานศึกษาทั้งในระดับประถม มัธยม และอุดมศึกษาทั่วราชอาณาจักร และจัดสอนธรรมศึกษาแก่นักเรียนตามตำหนักเรียนของสงฆ์

อย่างในกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ก็ได้ดำเนินงานพัฒนาเศรษฐกิจให้แก่ประชาชนที่อยู่ในชุมชนประสบความสำเร็จไม่ว่าการตั้งสหบาลข้าว คือการให้ประชาชนที่ขาดแคลนสามารถกู้ยืมข้าวไม่บริโภค หลักดังกล่าวสอดคล้องกับหลักทางพุทธศาสนาที่มีการเกื้อกูลเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันผู้ที่มีข้าวมากก็จะนำข้าวมาฝากให้ผู้ทุกข์ยากกว่านำไปกินไปใช้ยามขาดแคลน ไม่ต้องไปกู้เงินดอกเบี้ยแพง ๑๖ นับเป็นการช่วยเหลือกันและกันเป็นหลักในการพัฒนาที่ยั่งยืนและมีการจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ร้านค้าที่มีหลักการขายถูกเอากำไรพอควรหรือกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อฝึกชาวบ้าน การทำเกษตรธรรมชาติ เกษตรครบวงจร เพื่อแก้ปัญหาการเกษตร^{๑๗}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ได้ผลว่า เมื่อพระสงฆ์ส่งเสริมให้บุตรหลานเข้ารับการการศึกษาที่ดีทั้งยังมีจริยธรรมที่ดีงามเพราะ โดยความช่วยเหลือของพระสงฆ์ ทั้งนี้ในกระบวนการทำงานเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นนั้นพระสงฆ์ได้มีบทบาทในสถานศึกษาในด้านการสอนศีลธรรมให้แก่เยาวชน^{๑๘} ทั้งยังมีการเสริมสร้างอนามัยที่ดีให้แก่สังคมในชุมชน โดยพระสงฆ์ได้มีการแนะนำวิธีการกำจัดขยะมูลฝอย กำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงและแมลงวัน แนะนำชาวบ้านให้ทราบถึงปัญหาของยาเสพติดซึ่งเป็นตัวการสำคัญที่ทำลายสุขภาพของชาวบ้าน จนทุกวันนี้ชุมชนที่พระสงฆ์ได้ไปพัฒนานั้นเรื่องของยาเสพติดนั้นลดน้อยลงทั้งสุขภาพของชาวบ้านก็ดีขึ้นด้วยตามลำดับ^{๑๙} ทั้งพระสงฆ์ยังได้มีบทบาทในการส่งเสริมการประกอบอาชีพโดยการแนะนำชาวบ้านในการปลูกพืชผักสวนครัว นอกจากนั้นยังส่งเสริมชาวบ้านให้รู้จักการรวมกลุ่มเพื่อทำอาชีพเสริม โดยใช้พื้นที่วัดเป็นศูนย์รวมในการทำกิจกรรม อย่างเช่นส่งเสริมชาวบ้านให้รู้จักการทอเสื่อ เป็นต้น

ทั้งยังมีการสงเคราะห์และการอนุเคราะห์ การเพิ่มเติมเสริมส่งจุดมุ่งหมายคือ จะให้เด็กเริ่มตั้งตนไว้ชอบหรือให้มีมงคลข้ออดีตสัมมาปณิธิ การตั้งตัวของคนเรานี้ย่อมถือหลักสองประการคือ ในทางคติโลกและในทางคติธรรมที่เรียกว่า โลกไม่ชั่วธรรมไม่เสีย เป็นการถูกต้องเหมาะสมในทางคติธรรมคือ การปลูกฝังเด็กไว้ในศาสนา การฝึกปฏิบัติธรรมทำสมาธิเป็นต้น ทางคติโลก คือ ส่งเสริมในด้านการศึกษาลำเรียนของเด็ก มุ่งสร้างคนดีมีปัญญาในหมู่บ้านจนถึงการสงเคราะห์เด็กที่ขาดสนให้ได้เล่าเรียน และหาทางส่งเด็กที่เรียนดีให้เรียนต่ออย่างสุดความสามารถ ส่วนการ

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรธรรมวงศ์, เจ้าอาวาสวัดหนองคูบอน, วันที่ ๑๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๕.

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระครูสุพรหมมณเฑียรธรรมวงศ์, เจ้าอาวาสวัดคงยาง, วันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

^{๑๘} สัมภาษณ์ พระครูสุธรรมวุฒิกุล, เจ้าคณะตำบลคงแดง, วันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

อนุเคราะห์ คือ การมุ่งไปในทางปกป้องคุ้มครองช่วยเหลือเด็กที่ช่วยตัวเองไม่ได้ให้รอดพ้นจากภัยพิบัติเช่นการเย็บเยียนเมื่อเด็กตกกระถางลำบาก เมื่อจะมีภัยอันตรายมาถึงเด็ก เช่น มียาเสพติดระบาด เป็นต้น จะช่วยให้เด็กเกิดความเข้าใจในการวางตัวเพื่อความปลอดภัย คอยแนะนำทางจิตใจให้เด็กสามารถปรับปรุงตัวเองให้เหมาะสมกับเหตุการณ์แวดล้อมนั่นเอง^{๑๕}

พระสงฆ์เป็นสื่อบุคคลที่มีความสามารถและทรงคุณค่าในการพัฒนาท้องถิ่นได้เป็นอย่างดีทั้งนี้ เพราะในทัศนะของ ประชาชนมีความเห็นว่า พระสงฆ์เป็นสื่อบุคคลที่ประกอบไปด้วยความน่าไว้วางใจ ความสามารถในการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลกับประชาชนและความกระตือรือร้นในการทำงานพัฒนาท้องถิ่น การมีพระสงฆ์เป็นสื่อบุคคลที่ได้รับความไว้วางใจยอมรับนับถือความเชื่อมั่นจากประชาชน จึงน่าจะมีการสนับสนุนให้พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นผู้นำความคิด เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข่าวสารความรู้ ความคิดและนวัตกรรมอย่างเต็มที่ ก่อนอื่นรัฐบาลน่าที่จะได้ตระหนักถึงความสำคัญของพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นสื่อบุคคลเพื่อช่วยสนับสนุนการพัฒนาชุมชน และเพื่อที่พระสงฆ์จะได้กระทำหน้าที่นี้อย่างเต็มที่ รัฐควรจัดอบรมให้พระสงฆ์ได้มีความรู้ในหลักการพัฒนา นอกเหนือไปจากหลักธรรมที่ต้องศึกษาและให้ถือเป็นนโยบายว่า การช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์จะเป็นกุศลมหาศาลได้เมื่อได้มีการเตรียมพระสงฆ์เพื่อสนับสนุนงานพัฒนาแล้ว นโยบายการใช้ทรัพยากรทางการสื่อสารของประเทศให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด ควรได้บรรจุพระสงฆ์ในฐานะสื่อบุคคลที่หาได้ในท้องถิ่น แต่คำนวณค่ามิได้ในการส่งเสริมการพัฒนาชุมชน

๔.๑.๓ ผลจากการสงเคราะห์ทางด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ

พระสงฆ์ในอำเภอจตุรพักตรพิมานเป็นผู้พัฒนาวัดเป็นตัวอย่างควรแก่การบำเพ็ญกุศล รวมทั้งก่อสร้างปฏิสังขรณ์ศาสนสมบัติของวัดให้มีความสะอาดและเรียบร้อย อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อภิปรายได้ว่า พระสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมานให้ความสำคัญกับการก่อสร้างปฏิสังขรณ์ศาสนสมบัติของวัด เป็นอย่างมาก เพราะศาสนสมบัตินั้นเป็นสิ่งที่ได้รับการเคารพบูชาจากประชาชนในสังคมเป็นอย่างมาก และเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญอีกด้วย กล่าวได้ว่า พระสงฆ์ในอำเภอจตุรพักตรพิมานเป็นผู้พัฒนาวัดเป็นตัวอย่างควรแก่การบำเพ็ญกุศล รวมทั้งก่อสร้างปฏิสังขรณ์ศาสนสมบัติของวัดให้มีความสะอาดและเรียบร้อย เป็นหน้าที่และบทบาทของพระสงฆ์ในการเกื้อกูลสาธารณสมบัติอย่างหนึ่ง ลักษณะของการสาธารณสงเคราะห์ ที่พระสงฆ์หรือวัดวาอารามต่าง ๆ จัดทำอยู่ในปัจจุบัน คือ การเกื้อกูลสาธารณสมบัติ ได้แก่ การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณ

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระครูสุพรหมณ์ธรรมวงศ์, เจ้าอาวาสวัดคงยาง, วันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

สมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง การขุดคลอง การสร้างฌาปนสถาน การสร้างประปา การสร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้า การช่วยพิทักษ์รักษาสิ่งที่เป็นสาธารณสมบัติและการอื่น ๆ เป็นการถือฤๅสถานที๑นเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน เป็นต้น^{๒๐}

บทบาทของพระสงฆ์ที่มีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์แก๑สังคมอาจสรุปได้ คือ บทบาทพระสงฆ์ในฐานะเป็นผู้ดำรงรักษาวัฒนธรรมและศิลปะของชาติ วัดเป็นสถานที่รวมศิลปกรรมต่าง ๆ ของชาติและวัฒนธรรมที่ด๑งาม ก็มีการอบรมสั่งสอนและปฏิบัติกันอยู๑ในวัด พระสงฆ์จึงมีบทบาทโดยตรงในการธำรงรักษาศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ไว้ไม่ให้สูญหาย เช่น

(๑) ด้านสถาปัตยกรรม พระสงฆ์ได้ก่อสร้างและดำเนินการก่อสร้าง โบสถ์ วิหาร หอระฆัง โรงธรรม ศาลารายต่าง ๆ เจดีย์ ฯลฯ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแสดงออกซึ่งศิลปะอันงดงามของชาติเป็นที่เชิดหน้าชูตาคนในชาติอยู่จนปัจจุบัน

(๒) ด้านประติมากรรม พระสงฆ์ได้ช่วยกันรักษาและสร้างขึ้นมา เช่น พระพุทธรูปปางต่าง ๆ ตลอดจนลวดลายปูนปั้นประดับหน้ามุขของโบสถ์วิหาร

(๓) ด้านจิตรกรรม โดยเฉพาะกิจกรรมฝาผนังพระได้มีส่วนสร้างและบำรุงรักษาให้มีอยู่ปัจจุบันนี้พระสงฆ์บางรูปสามารถเขียนลายรดน้ำและรูปภาพบนฝาผนังของโบสถ์ วิหาร และศาลาการเปรียญได้อย่างสวยงาม เป็นต้น^{๒๑}

พระสงฆ์ในอำเภอดุรพ๑ครพิมานเป็นผู้อนุญาตให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ใช้สถานที่ของวัดเป็นที่ตั้งสาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่น บ่อน้ำ หอประปา เป็นต้น อยู่ในระดับน้อย ทั้งนี้อภิปรายได้ว่า อาจเป็นเพราะหน่วยงานของภาครัฐและเอกชนมีสถานที่เป็นของตนเอง หรือมีสถานที่โดยเฉพาะในการเป็นที่ตั้งสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานอยู่แล้ว จึงไม่ค่อยปรากฏมีการใช้สถานที่วัดเป็นที่ตั้งสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน แต่อย่างไรก็ตาม กล่าวได้ว่า การอนุญาตให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ใช้สถานที่ของวัดเป็นที่ตั้งสาธารณูปโภคพื้นฐานนั้น เป็นหน้าที่และบทบาทของพระสงฆ์ในการถือฤๅสถานสาธารณสมบัติ ที่จะกระทำไ๑เมื่อมีเหตุจำเป็นจริง ๆ เจ้าอาวาสจึงต้องมีหน้าที่จัดการสังคมสงเคราะห์และการสาธารณสงเคราะห์ อันเป็นการช่วยเหลือสังคม เช่น

(๑) อำนาจความสะดวกแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่ขอใช้วัดเป็นที่บำเพ็ญกุศล ทั้งที่เป็นส่วนตัวและส่วนรวม

(๒) อำนาจความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลของวัด ทั้งที่เป็นประจำและเป็นการจร

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระครูรังสิธรรมสุนทร, เจ้าคณะตำบลศรีโคตร, วันที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระครูรังสรรค์ประชากร, เจ้าคณะตำบลเมืองหงส์, วันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

(๓) อำนาจความสะดวกแก่ประชาชนผู้ที่จะบำเพ็ญกุศลนอกวัด แต่ขอรับคำปรึกษาและความอุปถัมภ์จากเจ้าอาวาสหรือจากวัด

(๔) สร้างสถานที่เพื่ออำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล เช่น การสร้างฌาปนสถาน มีเมรุเผาศพ ศาลาพักผ่อน หรือศาลาบำเพ็ญกุศลและที่เก็บศพ เป็นต้น^{๒๒}

ดังนั้นการสาธารณสงเคราะห์ในด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ พระสงฆ์จึงมีบทบาทในการพัฒนาชุมชน ซึ่งจากการศึกษาพบว่าพระสงฆ์เกือบทุกรูปได้มีบทบาทไม่ว่าการตัดถนน การปรับปรุงถนนเดิม การประปา การพัฒนาแหล่งน้ำ การปรับปรุงรั้วบ้าน การลอกคลอง การสร้างถังเก็บน้ำฝน และการพัฒนาพื้นที่บริเวณวัด ทั้งนี้การพัฒนาดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นการร่วมมือระหว่างวัด ชาวบ้านและทางราชการ โดยทางวัดมีพระสงฆ์เป็นผู้นำ เป็นศูนย์รวมของความสามัคคี มีชาวบ้านเป็นแรงและมีทางราชการเป็นอุปกรณ์เครื่องมือ

๔.๑.๔ ผลจากการสงเคราะห์ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลในกาลอันสมควร

พระสงฆ์ในอำเภอจตุรพักตรพิมานเป็นผู้นำและชักชวนประชาชนในการบริจาคสิ่งของที่ใช้จำเป็นในการยังชีพ เช่น เสื้อผ้า ยารักษาโรค เป็นต้น เมื่อประชาชนประสบภัย เช่น ไฟไหม้ น้ำท่วม เป็นต้น อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ก็ปรากฏได้ว่า พระสงฆ์ในอำเภอจตุรพักตรพิมานเล็งเห็นความสำคัญของการช่วยเหลือประชาชนเมื่อคราวประสบภัย เพราะตระหนักดีว่า พระสงฆ์และชาวบ้านต้องอาศัยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน วัดและพระสงฆ์จะอยู่ได้เพราะประชาชน และประชาชนจะดำเนินชีวิตอยู่ได้ด้วยความสะดวก ก็ต้องอาศัยวัดและพระสงฆ์ในการช่วยสั่งสอนขัดเกลา กล่าวได้ว่า พระสงฆ์ในอำเภอจตุรพักตรพิมานเป็นผู้นำและชักชวนประชาชนในการบริจาคสิ่งของที่ใช้จำเป็นในการยังชีพ เช่น เสื้อผ้า ยารักษาโรค เป็นต้น เมื่อประชาชนประสบภัย เช่น ไฟไหม้ น้ำท่วม เป็นต้น เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ในการเกื้อกูลประชาชนและสรรพสัตว์

ลักษณะของการสาธารณสงเคราะห์ ที่พระสงฆ์หรือวัดวาอารามต่าง ๆ จัดทำอยู่ในปัจจุบัน เช่น การช่วยเหลือประชาชนในเวลาที่ต้องการช่วยเหลือ เช่น เวลาประสบภัยพิบัติ ประสบอุบัติเหตุ ประสบภัยธรรมชาติ หรือแม้ในยามปกติ ก็ให้การสงเคราะห์ตามโอกาส เช่น สงเคราะห์คนชรา สงเคราะห์คนพิการ เป็นต้น^{๒๓}

และข้อที่มีข้อสงสัยต่ำสุด คือ ข้อที่ ๒๔ พระสงฆ์ในอำเภอจตุรพักตรพิมานเป็นผู้จัดที่พักให้แก่ ผู้เร่ร่อนและขาดที่พึ่ง เพื่อให้การสงเคราะห์ อยู่ในระดับน้อย ทั้งนี้ก็ปรากฏได้ว่า พระสงฆ์ในอำเภอจตุรพักตรพิมานยังมีบทบาทการให้ความช่วยเหลือผู้เร่ร่อนและขาดที่พึ่งน้อย

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระครูนิเทศน์วรธรรม, เจ้าคณะตำบลหนองผือ, วันที่ ๒๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระครูอมรรคุณ, เจ้าคณะตำบลหัวช้าง, วันที่ ๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๕.

เพราะโดยทั่วไปในอำเภอจตุรพักตรพิมานนั้นยังมีจำนวนผู้ร่อนและผู้ที่ขาดที่พึ่ง ยังไม่มาก ทำให้บทบาทในด้านนี้ของพระสงฆ์ยังเหมือนว่ามีไม่มาก แต่ในอนาคตบทบาทของพระสงฆ์ในด้านนี้จะต้องเพิ่มขึ้นอย่างแน่นอน จากสภาพสังคมที่เปลี่ยนไปในทุกวัน อย่างไรก็ตาม การที่พระสงฆ์ในอำเภอจตุรพักตรพิมานเป็นผู้จัดที่พักให้แก่ ผู้ร่อนและขาดที่พึ่ง เพื่อให้การสงเคราะห์ เป็นหน้าที่และบทบาทของพระสงฆ์ในการเกื้อกูลประชาชนและสรรพสัตว์ บทบาทของพระสงฆ์มีความสำคัญในการพัฒนาสังคมในด้าน ต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะในปัจจุบันพระสงฆ์มีบทบาทที่ชัดเจน คือ

(๑) ด้านสังคมสงเคราะห์ อันได้แก่การสงเคราะห์ในด้านจิตใจ เช่น การแสดงพระธรรมเทศนาให้แก่ประชาชนทั่วไปได้เรียนรู้และเข้าใจปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของชีวิต และไม่เคียดแค้นมากนักเมื่อเผชิญกับอุปสรรคของชีวิต นอกจากนี้ พระสงฆ์อาจให้คำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาชีวิตโดยใช้หลักพุทธธรรมเป็นแนวทาง ในบางกรณี บทบาทการสงเคราะห์ประชาชนทางด้านวัตถุด้วย ได้แก่ การให้ที่พักอาศัยแก่นักเรียนต่างถิ่น และผู้มาปฏิบัติธรรมรักษาศีลในวัด และการให้ประชาชนที่ยากจนได้เช่าที่ดินของวัดในราคาถูก เพื่อปลูกบ้านพักอาศัย เป็นต้น

(๒) ด้านการพัฒนาชุมชน พระสงฆ์มีฐานะเป็นผู้นำชุมชนได้ให้วัดเป็นศูนย์กลางบริการสังคมด้วย เช่น เป็นโรงเรียนสำหรับเด็กวัด เป็นบ้านพักฉุกเฉินสำหรับผู้จัดสนไร่ที่พึ่ง เป็นหออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น^{๒๔}

พระสงฆ์นั้นช่วยเหลือสงเคราะห์ชาวบ้านในเรื่องต่าง ๆ มาแต่ไหนแต่ไร รวมทั้งเรื่องเจ็บไข้ได้ป่วยเพราะวัดเคยเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นโรงเรียน เป็นโรงพยาบาล เป็นศูนย์กลางของศิลปวัฒนธรรม ขณะนี้ทั่วโลกกำลังพูดถึงการสาธารณสุขเบื้องต้นหรือการสาธารณสุขมูลฐานว่าเป็นของดีและเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสังคมทุกสังคม การสาธารณสุขมูลฐานย้าที่การพัฒนาการช่วยตัวเองของบุคคลครอบครัว และชุมชน บ้านกับวัดต้องพึ่งพาซึ่งกันและกันอยู่แล้ว พระสงฆ์และวัดจึงเป็นชุมกำลังและองค์กรที่จะช่วยพัฒนาประเทศตามแบบไทย ๆ และแบบที่ยืนบนขาของตนเองได้ ชาวบ้านมีความยากจนเหลือเกิน แม้แต่ยาสามัญประจำบ้านก็ไม่ค่อยจะมีไปซื้อในเมื่อขาดยาที่สำคัญการสาธารณสุขมูลฐานก็เป็นไปไม่ได้ ไม่มีทางที่ใครจะเอาเขาไปแจกที่หมู่บ้านได้ทั่วถึงรัฐบาลก็ทำไม่ได้ องค์กรอะไรก็ไปไม่ได้ แต่พระสงฆ์ทำได้ ท่านได้คิดค้นเทศน์มาบ้าง คนทำบุญบ้าง มากับการทอดกฐิน ทอดผ้าป่าบ้าง หรืองานต่าง ๆ เหล่านี้เพียงพอที่จะจัดดูยาประจำวัดสำหรับหมู่บ้าน

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระครูสุภกิจวิวัฒน์, รองเจ้าคณะอำเภอจตุรพักตรพิมาน, วันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

อย่างบางที่เกิดน้ำท่วมพระสงฆ์ก็ไปช่วยน้ำท่วม เช่น ทางวัดเปิดพื้นที่ให้เป็นสถานอพยพ หรือพระสงฆ์แบ่งปันอาหารให้ชาวบ้านหรือพระสงฆ์เทศนาสั่งสอนช่วยเหลือชาวบ้านทางจิตใจ ก็เป็นการช่วยชาวบ้านน้ำท่วมหรือพระสงฆ์ไปเรียไรหาปัจจัยไปซื้อของช่วยชาวบ้านน้ำท่วมไปช่วยกรอกกระสอบทราย ขนเรียงกระสอบทรายทำคันกั้นน้ำ ก็เป็นการช่วยชาวบ้านน้ำท่วม ทั้งยังมีการจัดการบิณฑบาตเพื่อให้พุทธศาสนิกชนร่วมตักบาตรเพื่อส่งไปให้กับผู้ประสบภัยน้ำท่วมอีกด้วย

ดังนั้นผลจากการสงเคราะห์ด้านการช่วยเหลือประชาชนในกาลอันสมควรนั้นพระสงฆ์จะดำเนินการด้านนี้ได้คืออย่างมากเพราะเป็นการช่วยเหลือในขณะที่ชาวบ้านกำลังเดือดร้อนซึ่งทำให้ชาวบ้านเกิดความศรัทธาเลื่อมใสในตัวพระสงฆ์เองที่ได้ออกไปช่วยเหลือและยังเป็นผลดีต่อการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนต่อไป

๔.๑.๕ ผลจากการสงเคราะห์ด้านการให้อาการและสถานที่ของวัดเพื่อเป็นประโยชน์

ผลที่เกิดจากการให้อาการและสถานที่ให้แก่ประชาชนได้มาใช้ประโยชน์ทางวัดนั้นมหลายอย่างหลายประการทำให้วัดกับสังคมในหมู่บ้านพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและ โดยแต่ละวัดจากการที่ผู้วิจัยเข้าไปสัมภาษณ์ตามวัดต่างๆ โดยเฉพาะวัดที่มีเจ้าอาวาสเป็นเจ้าคณะตำบลจะได้ผลจากการสำรวจที่เป็นที่น่าพอใจเป็นอย่างมาก จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวว่าประโยชน์ของสถานที่ภายในวัดควรที่จะทำให้เกิดผลดังต่อไปนี้^{๒๕}

๑. เพื่อเป็นที่ประดิษฐานพระรัตนตรัย พระรัตนตรัยคือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ถือเป็นหลักสำคัญของพระศาสนาและพระรัตนตรัยนี้แยกกันไม่ได้เมื่อสร้างวัดขึ้นมาแล้ว นิมนต์พระเณรเข้าอยู่ พระเณรมีอยู่ที่ใด พระพุทธ พระธรรม ก็ถือว่าอยู่ที่นั่นด้วย การสร้างวัดขึ้นมาจึงเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่ทำให้สถาบันพระพุทธศาสนาเจริญมั่นคง อย่าได้เข้าใจว่าวัดมีมากเกินไป ความจริง เมื่อคิดเป็นอัตราส่วนกับจำนวนพุทธศาสนิกชนแล้ว ปัจจุบันวัดในประเทศไทยยังมีไม่มาก

๒. เพื่อเป็นที่ให้การศึกษาเล่าเรียน ในอดีตนั้น สถานที่ให้การศึกษาเล่าเรียนของไทยมีอยู่ ๒ แห่ง คือ วัดกับวัง วัดเป็นที่ให้การศึกษาเล่าเรียนแก่พลเมืองทั่วไป ดังจะเห็นได้ว่าคนในสมัยโบราณจะอ่านออกเขียนได้ หรือมีความรู้ด้านต่าง ๆ ต้องอาศัยการบวชเรียน โรงเรียนตั้งอยู่ในวัด บางทีก็พระภิกษุสามเณรในวัดนั่นเองเป็นครูแม้เวลานี้จะย้ายโรงเรียนออกไปนอกวัด แต่วัดทั่วไปยังมีบทบาทต่อการศึกษามาตอยู่ไม่น้อย เช่น มีการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม การ

^{๒๕} สัมภาษณ์ นางเพ็ญศรี แสนศิริ, ประธานกลุ่มแม่บ้าน หมู่ที่ ๑ บ้านเมืองหงส์, วันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

เทศนาอบรมศีลธรรมแก่ประชาชนประจำ ส่วนในพระราชวังนั้น ส่วนมากให้การศึกษาเล่าเรียนแก่ลูกหลานเจ้านาย

๓. เพื่อเป็นศูนย์กลางของชุมชน วัดทั่วไปนอกจากเป็นบุญสถานและปูชนียสถานแล้วยังถือว่าเป็นสาธารณสถาน ที่ประชาชนให้ประโยชน์ร่วมกันด้วย โดยเฉพาะวัดในชนบทจัดว่าเป็นศูนย์รวมของชาวบ้านอย่างแท้จริง คือชาวบ้านจะประชุมอบรมอะไรกัน ก็มักไปประชุมที่วัด ชาวบ้านมักจะได้พบปะสนทนากันในงานทำบุญตามประเพณีที่วัด ทางราชการเวลาออกไปประชุมชาวบ้านเรื่องใด ๆ ก็มักจะใช้สถานที่วัด หน่วยเลือกตั้งระดับต่าง ๆ ก็มักใช้วัด

๔. เพื่อเป็นสถานที่อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ข้อนี้เห็นได้ชัดมาก เช่น การก่อสร้างศาสนา วัดต่าง ๆ ทางวัดจะพยายามรักษาเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทยเอาไว้ ไม่ว่าจะเป็นกุฏิ วิหาร อุโบสถ ศาลาการเปรียญ จะทำแบบไทย หรือทรงไทย พวกต่างชาติไปเห็นจะรู้ได้ทันทีว่านี่คือชาวพุทธไทย นอกจากนี้ ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ของไทย ได้จากวัดเกือบทั้งนั้น การตั้งโต๊ะหมู่บูชา ศาสนพิธีต่าง ๆ โบราณวัตถุและศิลปวัตถุได้จากวัดทั้งนั้น

๕. เพื่อเป็นที่พึ่งของประชาชน ข้อนี้อาจจะกล่าวได้ว่า วัดคือสถานสงเคราะห์แห่งหนึ่งที่มีส่วนให้ความช่วยเหลือแก่สังคมไม่น้อย เช่น ชาวบ้านจะทำบุญให้ทานหรือประกอบกิจกรรมทางศาสนาใด ๆ ก็จะไปขอยืมของเครื่องใช้ไม่สอยจากวัด เริ่มตั้งแต่ ถ้วย จาน เกี๋ยง ผัด อาสนะ กระโถน กาน้ำ พระพุทธรูป โต๊ะหมู่บูชา และอะไรอีกหลายอย่าง ซึ่งปกติทางวัดจะให้ยืมฟรี ๆ ที่สำคัญที่สุดคือเป็นที่พึ่งทางจิตใจ เวลาชาวบ้านมีความไม่สบายใจ หรือ มีความทุกข์ร้อนในทางจิตใจ มักจะเข้าไปวัดไปกราบไหว้บูชาพระพุทธรูปบ้าง ไปหาความสงบใจบ้าง ไปปรึกษาหารือรับคำแนะนำสั่งสอนจากพระสงฆ์บ้าง หรือ ไปทำบุญให้ทานรักษาศีล ฟังเทศน์ จิตใจจะได้สงบสุข คลายความทุกข์ทางใจลงไปหรือ หักห้ามจิตใจไว้ได้ และในที่สุดเวลาตายก็เอาไปเผาที่วัด เหลือแต่กระดูกก็ยังฝังวัดเลย^{๒๖}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวว่า กิจกรรมที่เป็นการให้สาธารณสงเคราะห์แก่ประชาชน ทั้งในด้านการศึกษาและสาธารณะที่พระสงฆ์ควรจัดขึ้นหรือประชาชนเจ้าของวัดช่วยกันจัดขึ้นภายในสถานที่ของวัดนั้น^{๒๗} ได้แก่

๑. เมื่อวัดมีที่ดิน ควรจัดตั้งโรงเรียนหรือสถานศึกษาระดับต่างๆ ขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของวัด ไม่ควรกั้นเขตตัดขาดจากวัด ครู อาจารย์ นักเรียนและนักศึกษาของสถานศึกษานั้นควรใกล้ชิด

^{๒๖} สัมภาษณ์ พระครูสุพรหมธรรมวงษ์, เจ้าอาวาสวัดคงยาง, วันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

^{๒๗} สัมภาษณ์ พระครูสุธรรมวุฒิกุล, เจ้าคณะตำบลคงยาง, วันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

กับวัด เป็นอุบาสก อุบาสิกา หรือศรัทธาวัดนั้น ทำบุญบำเพ็ญกุศล สมาทานศีลฟังเทศน์ที่วัดนั้นเป็นประจำ ทำหน้าที่บำรุงวัดนั้นร่วมกับประชาชน

๒. พระสงฆ์ควรจัดตั้งสุขศาลา สถานือนามัย หรือโรงพยาบาลของรัฐประจำหมู่บ้าน ตำบลนั้น ภายในวัดหรือในเขตวัด เช่นเดียวกันกับการตั้งสถานศึกษา

๓. การสร้างที่อ่านหนังสือพิมพ์ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ในวัด จะเป็นของวัดโดยทางวัดจัดประชาชนชาวบ้านเจ้าของวัดช่วยเหลือ ทางราชการช่วยเหลือ หรือจัดขึ้นเองทางวัดดูแลอาจใช้สถานที่เสนาสนะของวัดหรือจะสร้างขึ้นใหม่ พระภิกษุสามเณรในวัดเป็นผู้ดูแลรักษาจัดการให้การบริการแก่ประชาชน

๔. การตั้งสภาตำบล ท้องถิ่นในด้านต่างๆ ของทางราชการควรใช้ที่วัด เช่น ศาลาการเปรียญ หรือบริเวณวัด ดีกว่าการสร้างศาลาประชาคมนอกวัด ทางวัดมีหน้าที่ให้บริการสถานที่และอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้แก่ราชการ ในการให้ประชาชนชาวบ้านเจ้าของวัดมารับบริการจากรัฐบาล

๕. การสร้างบ่อน้ำดื่ม น้ำใช้ น้ำประปาหมู่บ้าน น้ำใช้ในการเกษตรควรใช้สถานที่วัด เป็นที่จัดตั้ง ทางรัฐบาลหรือราชการจัดให้ในเบื้องต้น ประชาชนชาวบ้านช่วยกันดูแลรักษาโดยตั้งเป็นคณะกรรมการและทางวัดได้เข้าช่วยเหลือดูแลด้วย

๖. กิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้านที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ หรือกิจการอื่นๆ ควรใช้สถานที่วัด โดยเจ้าอาวาสและพระภิกษุสามเณร ในวัดช่วยดูแลรักษาอำนวยความสะดวกให้ในส่วนที่ไม่เกินความสามารถ ไม่ผิดพระธรรมวินัย ไม่ทำให้เสียสมณสาธูป เช่นการจัดตั้งธนาคารข้าว ธนาคารพืชพันธุ์ ธนาคารโคกระบือ กองทุนมูลนิธิตหารณ์ ศูนย์บริการสาธารณะ ศูนย์ฝึกรบรรมวิชาชีพ ศูนย์ประสานงานของประชาชนในกิจการต่างๆ

๗. กิจกรรมที่เป็นการแก้ทุกข์ภัยเฉพาะหน้าแก่ประชาชนเจ้าของวัด เป็นสิ่งที่พระต้องจัดการขวนขวายให้ พระเป็นผู้นำที่จะให้ชาวบ้านเจ้าของวัดได้ช่วยเหลือกันโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง เช่นในโอกาสเกิดภัยธรรมชาติ หรืออุบัติเหตุต่างๆ ไฟไหม้ น้ำท่วม เกิดโรคระบาดเกิดโจรผู้ร้าย เกิดทุกข์ภัย เป็นต้น^{๒๘}

ผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขในบทบาทของพระสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์

๑. ปัญหาและแนวทางแก้ไขเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้านการดำเนินการเองเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล พบว่า

^{๒๘} สัมภาษณ์ พระครูนิเทศน์วรธรรม, เจ้าคณะตำบลหนองผือ, วันที่ ๒๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

(๑) พระสงฆ์ประพฤติตนไม่เหมาะสมกับสมณสาธูปพระสงฆ์จึงควรประพฤติตนให้เหมาะสมกับสมณสาธูป

(๒) ขาดความโปร่งใสเรื่องการเงินบริจาคในวัด จึงควรชี้แจงเกี่ยวกับรายละเอียดของเงินบริจาคให้ประชาชนได้รับทราบ

(๓) ทางวัดไม่มีทุนในการช่วยเหลือประชาชนหรือชาวบ้าน ทางกรรมการศาสนาจึงควรให้ทุนทางวัดเพื่อเป็นทุนสงเคราะห์

(๔) ขาดความร่วมมือระหว่างพระสงฆ์กับชุมชน จึงควรให้ชุมชนมีส่วนร่วม

๒. ปัญหาและแนวทางแก้ไขเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้านการถือกุศลกิจการของผู้อื่น พบว่า

(๑) พระสงฆ์ไม่บำเพ็ญตนให้เป็นโยชนต่อผู้อื่น ไม่เป็นที่ปรึกษาให้กับประชาชนที่มาปรึกษา ที่สำคัญไม่รู้หลักธรรมคำสอน พระสงฆ์จึงควรศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ มีส่วนร่วมกับชุมชนมากขึ้น วัดต้องมีส่วนร่วมกับชุมชน

(๒) ไม่ให้ความช่วยเหลือชุมชน จึงควรให้ความช่วยเหลือชุมชนให้มากขึ้น

(๓) ไม่มีระบบในการบำรุงรักษาพระพุทธศาสนาและระเบียบในการดูแลวิทยุชุมชน จึงควรจัดระบบให้วัดกับชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

๓. ปัญหาและแนวทางแก้ไขเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์ การถือกุศลสาธารณสมบัติ พบว่า

(๑) ไม่เข้าใจการอนุรักษ์และการดูแลให้เหมาะสม จึงควรทำการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ และให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์

(๒) ขาดการบำรุงรักษา จึงควรควรทำการบำรุงรักษาให้อยู่ในสภาพที่สามารถใช้งานได้

(๓) ไม่มีทุนที่จะสร้างศาสนสถานที่เป็นในวัด จึงควรควรหาหรือขอทุนมาสร้าง ศาสนสถานที่มีความจำเป็นที่จะได้ใช้

(๔) พระสงฆ์ไม่มีการปรึกษาชาวบ้านหรือคณะกรรมการวัดในการก่อสร้างศาสนสถาน จึงควรปรึกษาคณะกรรมการวัดหรือชาวบ้านเกี่ยวกับการก่อสร้างศาสนสถาน

๔. ปัญหาและแนวทางแก้ไขเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้านการถือกุศลประชาชนในกาลอันสมควร พบว่า

(๑) พระสงฆ์ไม่มีความรู้ในหลักธรรม พระสงฆ์จึงควรจะปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและศึกษาหลักธรรมให้สามารถแนะนำและเป็นที่ปรึกษาของชาวบ้านได้

(๒) ไม่เป็นไปตามแนวที่ว่าบ้าน วัด และโรงเรียน จึงควรดำเนินการตามคำขวัญที่ว่าบ้าน วัด และโรงเรียน

ดังนั้นผลจากศึกษาพบว่า การสาธารณสงเคราะห์ เป็นการดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ หรือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของประชาชนทั่วไป แต่ถ้าหากชาวบ้านยังไม่พร้อมที่จะช่วยตนเองถ้าพระเป็นผู้นำท้องถิ่น ก็ควรมีบทบาทด้วยการเสนอแนะให้ความคิดริเริ่มว่า ในชุมชนมีอะไรที่จะทำให้เกิดแก่ประโยชน์ส่วนรวม ทางวัดจะทำได้ก็โดยทางอ้อม ด้วยการแนะนำชักจูงผู้อื่นให้กระทำ หรือนำสิ่งของหรือบริการที่ได้รับจากผู้อื่น มาเฉลี่ยแบ่งปันให้เป็นประโยชน์กว้างขวางออกไป โดยการสงเคราะห์นั้นต้องคำนึงถึงความเหมาะสมและกาลเทศะ ด้วยการทำหน้าที่ให้เหมาะสมกับบทบาท เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย วัดอุทัยได้เข้ามามีบทบาทในสังคมหากพระสงฆ์แสดงบทบาททันตามปรากฏการณ์ของสังคมปัจจุบันก็จะสามารถแก้สภาพปัญหา จะส่งผลให้สภาพสังคมและประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้า

๔.๒ ประโยชน์ของการสาธารณสงเคราะห์ที่มีต่อการพัฒนาสังคม

การสาธารณสงเคราะห์นั้นเป็นประโยชน์ที่ดีต่อประชาชนที่ได้รับผลในด้านนี้ไม่ว่าจะเห็นในระดับของปัจเจกชนและระดับชุมชน ทำให้ประชาชนที่ได้รับมีสุขความทุกข์ทั้งในปัจจุบันและในอนาคตซึ่งพระสงฆ์สามารถที่จะประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไปในอนาคตได้อีกด้วย

๔.๒.๑ ประโยชน์ระดับที่เป็นปัจเจกชนและระดับชุมชน

การสาธารณสงเคราะห์ เป็นการดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ หรือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของประชาชนทั่วไป แต่ถ้าหากชาวบ้านยังไม่พร้อมที่จะช่วยตนเองถ้าพระเป็นผู้นำท้องถิ่น ก็ควรมีบทบาทด้วยการเสนอแนะให้ความคิดริเริ่มว่า ในชุมชนมีอะไรที่จะทำให้เกิดแก่ประโยชน์ส่วนรวม ทางวัดจะทำได้ก็โดยทางอ้อม ด้วยการแนะนำชักจูงผู้อื่นให้กระทำ หรือนำสิ่งของหรือบริการที่ได้รับจากผู้อื่น มาเฉลี่ยแบ่งปันให้เป็นประโยชน์กว้างขวางออกไป โดยการสงเคราะห์นั้นต้องคำนึงถึงความเหมาะสมและกาลเทศะ ด้วยการทำหน้าที่ให้เหมาะสมกับบทบาท เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย วัดอุทัยได้เข้ามามีบทบาทในสังคมหากพระสงฆ์แสดงบทบาททันตามปรากฏการณ์ของสังคมปัจจุบันก็จะสามารถแก้สภาพปัญหา จะส่งผลให้สภาพสังคมและประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้า

ในขณะเดียวกันได้พูดถึงบทบาทของพระสงฆ์ทางสังคมสงเคราะห์ที่ทำได้ดีที่สุด คือ บทบาททางด้านการศึกษา การสาธารณสุข การพัฒนาจิตใจประชาชน การสงเคราะห์ทางจิตและการพัฒนาท้องถิ่น ดังนี้

๑. บทบาทด้านการศึกษา วัดให้สถานที่เป็นโรงเรียน และอาคารเรียน พระสงฆ์เป็นผู้สอนและอบรมเยาวชนให้รู้หนังสือ ให้เป็นผู้มีศีลธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม อนุเคราะห์การจัดตั้งโรงเรียนสอนเด็กก่อนวัยเรียน ชักชวนชาวบ้านให้สนับสนุน ด้วยทุนการศึกษาและอุปกรณ์การเรียน

๒. บทบาทด้านการสาธารณสุข พระสงฆ์ทั้งในอดีตและปัจจุบันในการรักษาพยาบาลแก่ชาวบ้านในทุกระดับความเจ็บป่วย โรคบางโรคหายด้วยแรงศรัทธาที่ผู้ป่วยมีต่อพระสงฆ์

๓. บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจประชาชน พระสงฆ์ให้ธรรมทานแก่ประชาชนจิตใจ ที่พัฒนาแล้วจะไม่วุ่นวายจะเข้าใจในความหมายของคำว่า “ธรรมย่อมคุ้มครองผู้ประพฤติธรรม” นอกจากนี้การสอนปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ก็สามารถช่วยให้เกิดความสุขสงบทางจิตใจได้มาก

๔. บทบาทด้านการสงเคราะห์ทางจิต ด้านนี้พระสงฆ์มีบทบาท และมีส่วนช่วยสุขภาพจิตของประชาชนได้มาก งานสังคมสงเคราะห์ที่พระสงฆ์จะทำได้โดยตรง คือ งานสงเคราะห์ทางจิตใจเป็นหลัก

๕. บทบาทด้านการพัฒนาท้องถิ่น ในชนบทพระสงฆ์มีบทบาทมากในฐานะผู้นำด้านการเสนอความคิดริเริ่ม และระดมความร่วมมือของชาวบ้านในการพัฒนาต่างๆ พระสงฆ์เป็นผู้นำชุมชน งานพัฒนาต่างๆ ต้องอาศัยวัดและพระสงฆ์วัดเป็นของประชาชน เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลตามประเพณีของชาวบ้าน พระภิกษุสามเณรในวัด มีหน้าที่ให้ความสะดวกแก่ประชาชนในการทำบุญบำเพ็ญกุศลทั้งที่บ้านและที่วัด^{๒๕}

ประโยชน์ในระดับชุมชนด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ การป้องกันยาเสพติดให้โทษ และมีผลวิจัยอยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาเสพติดในปัจจุบันมันเริ่มจะเพิ่มเข้าไประบาดในชุมชน สถานการศึกษา ทำให้มีโอกาที่เยาวชนบางคนเข้ามาใกล้ชิดอันตรายมากขึ้น เนื่องจากมีกลุ่มเยาวชนบางคนคิดหลงผิดเข้าไปเสพจากการมีปัญหาต่าง ๆ เช่น ตนเองต้องการลองเสพเพราะปัญหาส่วนตัว การเรียนหนังสือ ดูหนังสือสอบให้ทันจึงเสพ ทางบ้านจากครอบครัวมีปัญหาเกี่ยวกับพ่อแม่ทะเลาะกัน หรือหย่าร้างกัน จากเพื่อนชักชวน จากการอยากรลอง อยากเท่ๆ จากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ปัญหาเหล่านี้คือ สาเหตุของการที่จะเข้าไปเสพยาเสพติด แต่ยาเสพติดไม่ได้ระบาดไปแค่นั้น มันยังลุกลามไปยังชุมชนในหมู่บ้าน ไม่เว้นแม้กระทั่งสถานที่วัดวาอารามที่พระภิกษุสามเณรจำพรรษาอยู่ พระสงฆ์เองควรจะต้องมีบทบาทในการป้องกันยาเสพติดโดยการนำ

^{๒๕} สุทธิพงษ์ ดันตยาพิศาลสุทธิ, “ความสัมพันธ์ระหว่างหลักพระพุทธศาสนากับปรัชญาพื้นฐานของสังคมสงเคราะห์”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๔), หน้า ๑๘.

หลักธรรมไปพัฒนาเยาวชน ตลอดจนทำกิจกรรมที่จะนำพาเยาวชนและชาวบ้านให้หลุดพ้นจากยาเสพติดให้ได้ พระสงฆ์จะต้องมีบทบาทในการเป็นผู้นำด้วยการปลุกกระตุ้นจิตสำนึก นำเทคนิคในการเข้าถึงชุมชน การสื่อสารกับชุมชน การผ่านการเทศนา การบรรยาย ป้ายข้อความหลักธรรม การส่งเสริมหลักธรรม จริยธรรม และเป็นผู้ให้คำปรึกษาในการพัฒนากิจกรรมกลุ่มซึ่งตั้งเป้าหมายไว้คือชุมชนชนปลอดอบายมุข หรือยาเสพติด โดยขั้นตอนกิจกรรมมุ่งให้เกิดการเรียนรู้ให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมแก้ไขและป้องกันยาเสพติด ไม่หวังพึ่งภาครัฐอย่างเดียว เพื่อที่จะสร้างชุมชนเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งเพื่อเป็นแรงผลักดันให้ชุมชนอยู่รอดปลอดภัยจากยาเสพติดให้ได้

บทบาทของพระสงฆ์นั้นขึ้นอยู่กับความจำเป็นของชุมชนเป็นหลัก โดยหลักการแล้วพระสงฆ์ยังต้องมีข้อผูกพันอยู่กับสังคม มีพุทธพจน์หลายแห่งที่แสดงถึงความผูกพันนี้ เป็นต้นว่า

“ภิกษุทั้งหลายเธอทั้งหลายจงจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขของชนเป็นจำนวนมากเพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย”^{๓๐}

ในข้อความข้างต้นได้กล่าวถึงหน้าที่ของพระสงฆ์ในด้านการสงเคราะห์ทางการศึกษา อยู่ ๒ ประการ คือ^{๓๑}

๑. หน้าที่ในการแนะนำสั่งสอน คือ การให้การศึกษาแก่ประชาชนเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชนโดยเฉพาะในด้านการดำรงชีวิตที่ดีงาม ชีวิตที่ประเสริฐ ตามหลักการทางพุทธศาสนา เรียกว่า หน้าที่ของครู แม้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ได้รับการยกย่องจากบุคคลทั่วไปว่าเป็นพระบรมครู ซึ่งทำหน้าที่ฝึกเทศาและมนุษย์ได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่าเพราะพระองค์ฝึกคนธรรมดาให้กลายเป็นคนดี(กัลยาชน) และกลายเป็นคนประเสริฐ(อริยชน) ในระดับสูงสุดดังนั้น การศึกษา จึงเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ในฐานะครูเป็นหน้าที่ถาวรตลอดมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลถึงปัจจุบัน

๒. หน้าที่เป็นผู้ให้คำปรึกษา ให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน เมื่อประชาชนมีความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้อง ก็จะประพฤติอยู่ในศีลธรรม รู้จักอบรมจิต ฝึกอบรมปัญญาให้ประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ประพฤติดี ประพฤติชอบ

จากผลวิจัยด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่า พระสงฆ์ในฐานะผู้ทำหน้าที่ หรือตัวแทนขององค์กรทางศาสนานั้นจะต้องทำบทบาททั้ง ๓ อันได้แก่ การศึกษา การเผยแผ่และการ

^{๓๐} ดูรายละเอียดใน วิ. ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^{๓๑} กองแผนงาน กรมการศาสนา, รายงานสภาพสังคมไทยด้านบทบาทของพระสงฆ์ ในการให้การสวัสดิภาพหรือสงเคราะห์แก่ประชาชน, หน้า ๑๐.

สงเคราะห์ คือเป็นทั้งผู้ให้ความรู้ ให้คำปรึกษารวมไปถึงบทบาทในด้านอื่น ๆ โดยเฉพาะในเรื่องของการให้บริการทางการศึกษา พระสงฆ์จะต้องทำหลาย ๆ บทบาทในเวลาเดียวกันคือ นอกจากจะเป็นผู้บริหารวางแผน เป็นผู้ประสานสื่อกลาง เป็นผู้ประชาสัมพันธ์ เป็นผู้แสวงหาแหล่งทรัพยากร ตลอดจนเป็นผู้ให้บริการเองโดยตรงในหลายๆ เรื่องในบทบาทต่างๆ เหล่านี้ พระสงฆ์ก็ได้ปฏิบัติสืบกันมาเป็นประจำ เพราะโดยค่านิยมหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ก็เป็นไปเพื่อให้การสงเคราะห์โดยตรง การป้องกันยาเสพติดให้โทษคณะสงฆ์ควรมีบทบาทในการเป็นผู้นำด้วยการปลูกกระตุนจิตสำนึก นำเทคนิคในการเข้าถึงชุมชน การสื่อสารกับชุมชน การส่งเสริมหลักธรรมจริยธรรม ซึ่งควรจะต้องตั้งเป้าหมายไว้ให้ชุมชนชนปลอดอบายมุข หรือยาเสพติดโดยให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมแก้ไขและป้องกันยาเสพติด ไม่หวังพึ่งภาครัฐอย่างเดียว เพื่อที่จะสร้างชุมชนให้ชุมชนเข้มแข็งเป็นแรงผลักดันให้ชุมชนอยู่รอดปลอดภัยจากยาเสพติด

๔.๒.๒ การประยุกต์แนวคิดในการจัดการสงเคราะห์

สถาบันสงฆ์เป็นสถาบันจารีตประเพณีที่มีความสำคัญยิ่ง พระสงฆ์จากอดีตจนถึงปัจจุบัน มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด และมีบทบาทที่สำคัญในการชี้นำสังคม แม้บทบาทในการเป็นผู้นำจะลดน้อยลงไปในปัจจุบัน แต่บทบาทด้านการเป็นผู้นำทางศีลธรรมจรรยาพระสงฆ์ยังได้รับความเคารพนับถืออย่างสูง และเป็นสถาบันสังคมที่ขาดเสียไม่ได้ในชีวิตประจำวันของชาชนบทส่วนใหญ่ ซึ่งนอกจากเป็นที่พึ่งทางใจแล้ว ยังเป็นสถานที่เอื้ออำนวยในด้านบริการสังคม อื่น ๆ ที่กลไกของรัฐบาลเข้าไปให้บริการไม่ทั่วถึง เพื่อเป็นการสร้างบูรณาการภายในชุมชน ดังที่พระมหาประยุทธิ์ ปยุตโต ได้กล่าวถึงบทบาทของวัดและพระสงฆ์เกี่ยวกับการจัดการสงเคราะห์ไว้ว่า

๑. เป็นสถานศึกษา สำหรับชาวบ้านส่งลูกบุตรมาอยู่รับใช้พระสงฆ์ รับการฝึกอบรมทางศีลธรรม และเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ ตามที่มีสอนในแต่ละยุคสมัย

๒. เป็นสถานสงเคราะห์ ที่บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิต และศึกษาเล่าเรียนด้วย ตลอดจนผู้ใหญ่ที่ยากจนมาอาศัยเลี้ยงชีพ

๓. เป็นสถานพยาบาล ที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิปัญญาความรู้ของพระสงฆ์

๔. เป็นที่พักของคนเดินทาง

๕. เป็นสโมสร ที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์ พักผ่อนหย่อนใจหาความรู้เพิ่มเติม

๖. เป็นสถานบันเทิง ที่จัดงานเทศกาลและงานมหรสพต่าง ๆ สำหรับชาวบ้าน

๗. เป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิต ครอบครัวและความทุกข์ต่างๆ

๘. เป็นศูนย์ศิลปวัฒนธรรม ที่รวบรวมศิลปกรรมต่าง ๆ ของชาติเป็นเหมือนพิพิธภัณฑ์ที่เก็บรวบรวมศิลปวัตถุที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น

๕. เป็นคลังพัสดุ สำหรับเก็บของใช้ต่าง ๆ ซึ่งชาวบ้านได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานที่วัดหรือ ยืมไปใช้เมื่อตนจัดงานขึ้น

๑๐. เป็นศูนย์กลางการบริหารการปกครอง ที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน จะเรียกลูกบ้านมา ประชุมกัน เพื่อแจ้งข่าวทางราชการต่าง ๆ

๑๑. เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือบริการด้านพิธีกรรมอันเป็นเรื่องผูกพันกับชีวิตของคน ในระยะเวลาต่าง ๆ^{๓๒}

จากที่กล่าวมาเป็นการยืนยันว่า พระสงฆ์มีหน้าที่ในด้านสาธารณสงเคราะห์ เพื่อเป็น การพัฒนาตนเองและสังคมให้ไปสู่เป้าหมาย และในความเป็นจริงแล้ว ชีวิตความเป็นอยู่ของ พระสงฆ์ได้ดำเนินไปด้วยอาศัยปัจจัย ๔ จากการอุปการะของอุทฺตหัตถ์ เพื่อให้มีชีวิตดำรงอยู่ได้ตาม อรรถภาพ พระภิกษุสงฆ์จึงควรมีความสำนึกในหน้าที่ของตนอยู่เสมอ นั่นคือ การเร่งศึกษาปฏิบัติ ธรรมไม่ประมาท เป็นการยืนยันได้ว่า พระสงฆ์และสังคมต่างก็เอื้อต่อกัน อาศัยกันและกันจากพระ พุทธพจน์นี้ คณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมานจึงมีแนวคิดของการประยุกต์ใช้ในด้านสาธารณ สงเคราะห์ ด้วยการช่วยเหลือสังคมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสิ่งที่ท่านไม่ละเลยในการสงเคราะห์สังคม ท่าน มุ่งหวังให้สังคมได้ปฏิบัติตาม ศีล ๕ เพราะตราบไคที่มนุษย์มีศีล ๕ ก็ได้ชื่อว่าเป็นกัลยาณบุรุษ^{๓๓} ซึ่งหากบุคคลใดทำตาม ก็มั่นใจได้ว่ามีสังคมที่ดี มีความสุข แต่สิ่งที่ต้องพัฒนาเพื่อให้เกิดผลของ การพัฒนาความเป็นกัลยาณชน ต้องพัฒนาต่อไปจนถึงความเป็นอริยชน ที่มีคุณสมบัติและบทบาท ของการได้รับการพัฒนามาแล้ว โดยมีเครื่องมือในการพัฒนาสู่ความเป็นอริยชน ที่เรียกว่า อริ ยาวาทิ ๕ คือ ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา^{๓๔} ซึ่ง พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ขยาย ความว่า

๑. ศรัทธา ความซาบซึ้งมั่นใจในคุณพระรัตนตรัย ซึ่งมีแก่นอยู่ที่ตถาคตโพธิสัทธา คือ ศรัทธาในปัญญาตรัสรู้ที่ทำให้มนุษย์เป็นพุทธะ เท่ากับมั่นใจในความเป็นมนุษย์ที่จะฝึกให้เลิศ ประเสริฐจนมีปัญญารู้แจ้งเป็นพุทธะได้ เป็นคุณสมบัติที่เป็นจุดตั้งต้นของการศึกษาพัฒนาชีวิต

๒. ศีล ความประพฤติมาตรฐานขั้นต้น เริ่มด้วยศีล ๕ แล้วค่อยพัฒนาต่อไปสู่ศีล ๘ ฯลฯ

^{๓๒} พระมหาประยูร ปยุตฺโต, บันทึกการสัมมนาเรื่อง พุทธศาสนากับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนศิวกพร, ๒๕๑๓), หน้า ๑๖.

^{๓๓} บุรุษ หมายถึงคนที่ยังมีกิเลสหนา ที่เรียกเช่นนี้เพราะบุคคลประเภทนี้ยังมีเหตุก่อให้เกิดกิเลส อย่างยาวนานนักการ บุรุษมี ๒ ประเภท คือ (๑) อันธบุรุษคนที่ไม่ได้รับการศึกษาอบรมทางจิต (๒) กัลยาณบุรุษ คนที่ได้รับการศึกษาอบรมทางจิต (ม.ม.อ. (บาลี) ๑/๒/๒๒, ที.ที.อ. (บาลี) ๑/๓/๕๘-๕๙).

^{๓๔} ดูรายละเอียดใน ม.ม.(ไทย) ๑๓/๑๖๕/๑๔๐.

๓. สุตะ สดับฟังอ่านข่าวสารข้อมูลคำสอนหลักธรรมคำอธิบายที่จะนำมาไตร่ตรองพิจารณาวิเคราะห์ห้วงใจให้เข้าถึงความหมาย ได้หลักที่จะนำไปปฏิบัติพัฒนาให้ถูกต้องหรือใช้ให้เป็นประโยชน์ได้จริง

๔. จาคะ ความมีน้ำใจเพื่อแผ่เสียดละ ครองเรือนด้วยใจที่ไม่ตระหนี่คับแคบ ใส่ใจรับฟังทุกข์สุขของคน พร้อมที่จะให้ปันช่วยเหลือ เพื่อลดความเห็นแก่ตัว ละกิเลสขยายกุศลขึ้นเรื่อย ๆ

๕. ปัญญา ความมีปัญญายังถึงความเกิดขึ้นจนถึงความดับสลาย แก้ปัญหาทำทุกข์ให้หมดสิ้นไป^{๓๕}

ผลของการพัฒนาด้านอริยาคติ ๕ ประการนี้ จะเป็นตัวขับเคลื่อนในการพัฒนาสังคมให้ก้าวหน้า มีการส่งเสริมกันและกันให้เจริญงอกงาม เป็นชุมชนที่มีแต่กัลยาณมิตร ซึ่งพระพุทธเจ้าก็ได้แสดงหลักธรรมของการพัฒนาโดยมีกัลยาณมิตรเป็นปัจจัยเริ่มต้นแห่งการพัฒนาตนอันนำไปสู่ประโยชน์ของชีวิตไว้ว่า “เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นไปเพื่อประโยชน์มากเหมือนความมีกัลยาณมิตรนี้ ความมีกัลยาณมิตรย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก”^{๓๖}

ดังนั้นผลของการพัฒนาสังคมมนุษย์ บุคคลที่ต้องมีความเชื่อในศักยภาพของมนุษย์ว่าสามารถฝึกได้โดยมีฐานอยู่ที่ศีล รักษากายวาจา เพิ่มพูนปัญญาด้วยการฟังแล้วนำมาไตร่ตรองให้ดี แล้วนำความรู้จากการใคร่ครวญมาแบ่งปันเอื้อเฟื้อเพื่อนร่วมสังคม เมื่อมีปัญหาที่สามารถที่จะแก้ไขได้ ทั้งนี้ก็เพราะคนในสังคมมีการใฝ่ดี ที่จะคบหากัลยาณมิตร ผลของการพัฒนาชีวิตก็จะรุ่งเรืองดังแสงเงินแสงทองยามอาทิตย์กำลังจะอุทัยขึ้นฉะนั้นในการที่จะทำหน้าที่ในการบำเพ็ญประโยชน์ด้านสาธารณสงเคราะห์ เพื่อให้เกิดประโยชน์เพื่อผู้อื่นนี้ คณะสงฆ์อำเภอดุสิตควรพิจารณาได้มองว่า เป็นการช่วยเหลือเพื่อให้เขาได้รับความสุขในจุดหมายชีวิตของเขา อาจพิจารณาประโยชน์ระดับนี้ได้ ๒ แง่ได้แก่ คือ

๑. ประโยชน์เพื่อผู้อื่นในระดับที่เป็นปัจเจกชน

๒. ประโยชน์เพื่อผู้อื่นในระดับส่วนรวม หลักธรรมที่เกื้อหนุนให้ประโยชน์ระดับนี้เกิดขึ้นก็คือหลักพรหมวิหาร ๔^{๓๗} ชื่อว่าด้วยกรุณา เพราะกรุณานี้หมายถึงความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์^{๓๘} ผู้ที่จะบำเพ็ญ

^{๓๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), สยามสามไตร, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์สว, ๒๕๕๒), หน้า ๒๑๔.

^{๓๖} อ. เอกก. (ไทย) ๒๐/๕๕/๑๖.

^{๓๗} ดูรายละเอียดใน ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๒๗/๒๕๖.

^{๓๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๒๔.

ประโยชน์ขั้นนี้ได้ดีต้องเป็นผู้ที่ประกอบด้วยหลักคุณา และหลักธรรมที่ต้องนำมาประพฤติเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นให้ได้รับประโยชน์ขั้นนี้ในชีวิตของเขาได้แก่ หลักสังกหัตถุ หมายถึงธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี, หลักการสงเคราะห์ ๔ ประการ^{๓๕} ได้แก่

๑. ทาน การให้ คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน

๒. ปิยวาจา หรือ เปยวัชชะ วาจาเป็นที่รัก วาจาพูดดีมีน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ่งใจ คือ กล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยอมตาม

๓. อัตถจริยา การประพฤติประโยชน์ คือ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม

๔. สมานัตตตา ความมีตนเสมอ คือ ทำตนเสมอดั้นเสมอปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอทั้งในชนทั้งหลาย และเสมอในสุขทุกข์โดยร่วมรับรู้ร่วมแก้ไข ตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะบุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี

ในหลักสังกหัตถุนี้ อีกประการหนึ่งจำแนกเป็นหลักสำหรับผู้ปกครองแผ่นดินเรียกว่าราชสังกหัตถุ หมายถึง สังกหัตถุของพระราชา, ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจประชาชน, หลักการสงเคราะห์ประชาชนของนักปกครองได้แก่^{๓๖}

๑. สัสสมะระ ความฉลาดในการสงเคราะห์ปกนิกรด้วยการบำรุงพืชพันธุ์ธัญญาหารส่งเสริมการเกษตร

๒. ปุริสเมระ ความฉลาดในการบำรุงข้าราชการ รู้จักส่งเสริมคนดีมีความสามารถ

๓. สัมมาปาสะ ความรู้จักผูกพันสานรวมใจประชาชนด้วยการส่งเสริมอาชีพ เช่น ให้คนจนกู้ยืมทุนไปสร้างตัวในพาณิชยกรรม เป็นต้น

^{๓๕} ที.ป. (ไทย) ๑๑/๒๑๐/๑๓๐-๑๓๑, พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๔๒-๑๔๓.

^{๓๖} อ.อ.อ. (บาลี) ๓/๑/๒๑๓, อ.อ.อ. (บาลี) ๒๓/๑๐๖-๑๐๘, อ.อ.อ. (บาลี) ๓/๑/๒๔๕-๒๕๒, อ.อ.อ. (บาลี) ๒/๓๕/๓๑๑-๓๑๒, พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๔๓-๑๔๔.

๔. วาขเปยะ หรือ วาจาเปยยะ ความมีวาจาอันอุดมคัมน์น้ำใจ น้ำคำควรคัมน์ คือ รู้จักพูดรู้จักปราศรัย ไพเราะ สุภาพนุ่มนวล ประกอบด้วยเหตุผล มีประโยชน์เป็นทางแห่งสามัคคี ทำให้เกิดความเข้าใจในอันดี และความนิยมเชื่อถือ

และประการที่ ๕ ได้แก่ นิรคพะ หมายถึงบ้านเมืองสงบสุขปราศจากโจรผู้ร้าย ไม่ต้องระแวงภัย บ้านเรือนไม่ต้องลงกลอน เป็นผลที่เกิดจาก ๔ ประการแรก

การทำหน้าที่หรือพฤติกรรมที่สังคมกำหนด และคาดหวังให้บุคคลกระทำ พระสงฆ์มีบทบาทด้านสงเคราะห์ชุมชนโดยการอบรมสั่งสอนชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องให้แก่ชาวบ้านในการประพฤติปฏิบัติ และให้การศึกษาแก่ประชาชน เช่นการอนุเคราะห์ให้ใช้สถานที่ สนับสนุนด้านการศึกษา เป็นต้น การเผยแผ่ธรรมพระสงฆ์มีบทบาทมากในสังคม ในรูปของการเทศน์ในพิธีต่าง ๆ และในด้านการพัฒนาจิตใจ โดยการให้ฝึกสมาธิ ภาวนา ให้จิตใจสงบ และอีกประการหนึ่ง คือ การช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ และผู้ป่วยเอดส์ เพราะพระสงฆ์เป็นที่พึ่งสุดท้ายของประชาชนเมื่อมีปัญหาบทบาทพระสงฆ์ต้องมีความเมตตาต่อผู้ที่ประสบปัญหาเพื่อให้กำลังใจในการต่อสู้กับปัญหาต่าง ๆ โดยการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการให้ความช่วยเหลือเริ่มตั้งแต่การดำเนินชีวิตให้เป็นไปในแนวทางที่ถูกต้อง รู้จักการหลีกเลี่ยงทางเลื่อมทั้งปวง เพราะพระสงฆ์กับประชาชนไม่สามารถทิ้งกันได้ เนื่องจากชีวิตพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับชาวบ้านทางด้านปัจจัยสี่ในการเลี้ยงชีพ ถ้าประชาชนมีปัญหาอะไรก็หมายถึงปัญหานั้นก็กระทบต่อพระสงฆ์เช่นกัน ดังนั้นจึงไม่สามารถทอดทิ้งประชาชนได้ในยามประสบปัญหา พระสงฆ์ย่อมอยู่เคียงข้างประชาชน คอยเป็นผู้ชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องที่ควรให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ในสังคมอย่างปกติสุข

จากผลงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ อำเภอดุสิตกรมพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีต่อการพัฒนาสังคมพบว่างานสาธารณสงเคราะห์เป็นงานของพระสงฆ์เพื่อประชาชน วัดเป็นสถานที่ใกล้ชิดกับประชาชน จึงต้องเป็นผู้นำประชาชนในท้องถิ่น เพื่อสร้างสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์โดยตรงเป็นการดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ หรือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของประชาชนทั่วไป แต่ถ้าหากชาวบ้านยังไม่พร้อมที่จะช่วยตนเองพระเป็นผู้นำท้องถิ่นก็จะมียบทบาทด้วยการเสนอแนะให้ความคิดริเริ่มว่าในชุมชนมีอะไรที่จะทำให้เกิดแก่ประโยชน์ส่วนรวม ทางวัดจะทำได้ก็โดยทางอ้อม ด้วยการแนะนำชักจูงผู้อื่นให้กระทำ หรือนำสิ่งของหรือบริการที่ได้รับจากผู้อื่น มาเฉลี่ยแบ่งปันให้เป็นประโยชน์กว้างขวางออกไป โดยการสงเคราะห์นั้นต้องคำนึงถึงความเหมาะสมและกาลเทศะ ด้วยการทำหน้าที่ให้เหมาะสมกับบทบาทเมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย วัตถุประสงค์ได้เข้ามามียบทบาทในสังคมหากพระสงฆ์แสดงบทบาททันตามปรากฏการณ์ของสังคมปัจจุบันก็จะสามารถแก้สภาพปัญหา ซึ่งส่งผลให้สภาพสังคมและประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้าต่อไป

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ (๑) ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคม (๒) กระบวนการด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมาน (๓) ผลงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมาน โดยผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยจากการศึกษาครั้งนี้ได้ดังนี้

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคม พบว่าบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม เป็นงานที่พระสงฆ์จะทำได้โดยตรงก็คือการให้คำแนะนำทางจิตใจ เป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาชีวิตต่าง ๆ สามารถเป็นที่พึ่งทางจิตใจด้วยการประพาดิตนเป็นแบบอย่าง การพัฒนาสังคมนั้นมีความสำคัญในการเพิ่มคุณภาพของคนในสังคมสามารถใช้สติปัญญาตัดสินปัญหาเกี่ยวกับตนเอง และปัญหาเกี่ยวกับส่วนรวมได้ ซึ่งการพัฒนาต้องพัฒนาที่ตนเองก่อน เพราะพื้นฐานของสังคมที่ดีจะต้องอยู่บนหลักของพระพุทธศาสนาส่วนประกอบของสังคมที่สำคัญคือมนุษย์ หรือคน สังคมจะดี คนที่อยู่ในสังคมนั้นจะต้องมีคุณธรรม มีศีล มีสัตย์

บทบาทด้านการปกครองนี้ เป็นการจัดระเบียบการปกครองนอกจากจะใช้ธรรมวินัยเป็นหลัก ก็ใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นเครื่องมือในการปกครองด้วย ซึ่งเป็นการมอบอำนาจในการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ ด้วยการแบ่งการปกครองคณะสงฆ์ออกเป็น ๒ ส่วน คือคณะสงฆ์ส่วนกลาง และการปกครองส่วนภูมิภาค ทั้งนี้เพื่อให้การดูแล การคุ้มครอง การระงับรักษาดูแลคณะสงฆ์ให้มีความเป็นอยู่ที่ดี มีระเบียบวินัย เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของหมู่คณะสงฆ์หรือของสังคมนั้น ๆ ซึ่งการปกครอง เป็นการปกครองในเชิงของธรรมาภิบาล คือ ดูแลกันโดยธรรมปกครองกันแบบพอปกครองลูก อาจารย์ปกครองศิษย์ กล่าวคือ หน้าที่ของสัทธิวิหาริกที่จะพึงปฏิบัติต่อพระอุปัชฌาย์ และ หน้าที่ของพระอุปัชฌาย์จะพึงปฏิบัติต่อสัทธิวิหาริก แม้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ตรัสสั่งให้พระอุปัชฌาย์และสัทธิวิหาริก ตั้งจิตสนิทสนมในกันและกัน ให้พระอุปัชฌาย์สำคัญสัทธิวิหาริกอันบุตร ให้สัทธิวิหาริกนับถือพระอุปัชฌาย์อันบิดา เมื่อเป็นเช่นนี้ต่างจะมีความเคารพเชื่อฟังกันและกัน ย่อมถึงซึ่งความเจริญงอกงามในธรรม ส่วนในบริบทของหน้าที่ในการ

ปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด ต้องมีการเอาใจใส่ดูแลการประพฤติปฏิบัติของบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัด ให้อยู่ด้วยความผาสุกให้ความอนุเคราะห์ในส่วนที่อยู่อาศัยและปัจจัยตามสมควร ช่วยบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่บรรพชิตคฤหัสถ์ด้วยพรหมวิหารธรรมตามสมควรแก่เหตุ และเมื่ออยู่ในบริบทของหน้าที่ ต้องปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม ด้วยการบำรุงรักษาวัดให้เป็นไปด้วยดี ทั้งการก่อสร้าง การบูรณปฏิสังขรณ์ การปรับปรุงตกแต่ง การกำหนดแบบแปลนแผนผัง ซึ่งล้วนแต่เป็นงานที่ต้องทำด้วยทรัพย์ กาย สติและปัญญา อันเป็นส่วนสร้างสรรค์และเสริมสร้างส่วนที่เป็นวัตถุให้ปรากฏเป็นรูปธรรม และการจัดกิจกรรมของวัดก็ให้เป็นไปด้วยดี มีการจัดการศาสนสมบัติให้เป็นไปด้วยดี ดูแลและรักษา การใช้จ่าย การจัดหาทรัพย์สินของวัด ตลอดจนการบัญชีทั้งส่วนที่เป็นศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และศาสนสมบัติของวัด

ด้านการศาสนา หากจะมองบทบาทของพระสงฆ์ โดยมองจากพื้นฐานอันเป็นแก่นแท้ของคำสอนแล้ว ผู้เข้าสู่บรรพชาแห่งสมณเพศ นั่นคือเข้าสู่สังฆมสงฆ์ หมายถึงเข้าสู่วิถีแห่งการศึกษา ในพระพุทธศาสนาเรียกว่า สิกขา หมายถึง ข้อที่จะต้องศึกษา, ข้อที่จะต้องปฏิบัติ ได้แก่ ศีล เรียกว่า ศีลสิกขา สมาธิ เรียกว่า จิตสิกขา และปัญญา เรียกว่า ปัญญาสิกขา การศึกษา, การเล่าเรียน เช่น ปริยัติสิกขา คำว่าสิกขานี้ตรงกับภาษาไทยว่า ศึกษา หมายถึงการเล่าเรียน ฝึกฝน และอบรม อีกความหมายหนึ่งใช้คำว่า เรียน หมายถึง เข้ารับความรู้จากผู้สอน, รับการฝึกฝนอบรม เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจหรือความชำนาญ ส่วนบริบทในหน้าที่เป็นธุระจัดการศึกษาและการฝึกอบรมก็จัดให้มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ได้ศึกษาเล่าเรียน ทั้งแผนกบาลีและนักธรรม ธรรมศึกษา และบริบทในหน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล แก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่ขอใช้วัดเป็นที่จัดบำเพ็ญกุศล

การเผยแผ่พระศาสนา เป็นการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธเจ้า ด้วยการอบรม สั่งสอนธรรม ให้แก่พระสงฆ์ สามเณร ให้แก่พุทธศาสนิกชน เพื่อเป็นการส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนดีของสังคมและประเทศชาติ หน้าที่ในการเผยแผ่ของพระสงฆ์ คือ จัดการเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ ด้วยการอบรมภิกษุสามเณร ให้มีสมณะสัญญาและอบรมในเรื่องจรรยา มารยาทตลอดถึงการปฏิบัติเกี่ยวกับพิธีกรรมทางศาสนาหรือแบบอย่างต่าง ๆ อบรมการทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นไปโดยมีระเบียบเรียบร้อย หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอน หรือแนะนำที่เป็นประโยชน์แนะนำสั่งสอนอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรม และให้ได้ยินได้ฟังเรื่องเกี่ยวกับพระศาสนาโดยถูกต้อง หาอุบายวิธีสกัดกั้นสัทธรรมปฏิรูปมิให้เกิดขึ้น บำบัดที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไปโดยชอบ ขวนขวายเพื่อให้ศิษย์วัดมีความรู้ในเรื่องพระศาสนาและอบรมในทางศีลธรรม มีการไหว้พระสวดมนต์ เป็นต้น ขวนขวาย

จัดตั้งห้องสมุด เพื่อประโยชน์แก่การศึกษาธรรม บาลี หรือเพื่อประโยชน์แก่ประชาชนหรือ ขวนขวายจัดหาหนังสือที่เกี่ยวกับความรู้ทั่วไป ที่เกี่ยวกับการไหว้พระสวดมนต์

ด้านการสาธารณูปการ การจัดการสาธารณูปการ เป็นการลงมือปฏิบัติงาน สาธารณูปการ มีการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ จัดแผนผังวัด ทั้งการควบคุมการ สาธารณูปการ และ ส่งเสริมการสาธารณูปการ การให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือเป็นสาธารณกุศล เป็นบ่อเกิดแห่งการได้บุญกุศลมากทางหนึ่ง ประกอบกับมีพระสงฆ์เป็นผู้ชักนำประชาชนให้กระทำ งานเหล่านี้ยังเป็นการเพิ่มบุญกุศล และนำมาซึ่งความมีชื่อเสียง ความเคารพยกย่องจากผู้อื่นทั้ง ประชาชน มั่นใจในความเป็นผู้บริสุทธิ์หรือไว้ใจเคารพในตัวพระสงฆ์อยู่แล้ว พระสงฆ์ชักนำ ประชาชนให้เกิดการพัฒนาจึงประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี แนวความคิดเรื่องการทำบุญนี้ จึงได้ กลายเป็นจุดสำคัญในการพัฒนาชุมชนต่อ ๆ มา

การสาธารณสงเคราะห์ เป็นการดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ หรือ สถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของประชาชนทั่วไป แต่ถ้าหากชาวบ้านยังไม่พร้อมที่จะช่วยตนเอง ถ้าพระเป็นผู้นำท้องถิ่น ก็ควรมีบทบาทด้วยการเสนอแนะให้ความคิดริเริ่มว่าในชุมชนมีอะไรที่จะ ทำให้เกิดแก่ประโยชน์ส่วนรวม ทางวัดจะทำได้ก็โดยทางอ้อม ด้วยการแนะนำชักจูงผู้อื่นให้ กระทำ หรือนำสิ่งของหรือบริการที่ได้รับจากผู้อื่น มาเฉลี่ยแบ่งปันให้เป็นประโยชน์กว้างขวาง ออกไป โดยการสงเคราะห์นั้นต้องคำนึงถึงความเหมาะสมและกาลเทศะ ด้วยการทำหน้าที่ให้ เหมาะสมกับบทบาท เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย วัดนิยมได้เข้ามามีบทบาทในสังคม หากพระสงฆ์แสดงบทบาททันตามปรากฏการณ์ของสังคมปัจจุบันก็จะสามารถแก้สภาพปัญหา จะ ส่งผลให้สภาพสังคมและประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้า

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า พระสงฆ์คือบุคคลที่เป็นผู้ใกล้ชิดชุมชน วัดและพระสงฆ์เป็น สถาบันทางสังคมที่ได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย และเป็นที่ยอมรับไว้วางใจแก่ทุกคน ดังนั้นจึงเป็นการง่าย ต่อการประสานงานในการพัฒนาชุมชน และการเข้าร่วมพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์เป็นการสืบทอด เจตนารมณ์ของพระศาสดา ซึ่งทรงมุ่งหวังให้พระสงฆ์เข้าไปช่วยเหลือสงเคราะห์สังคมเท่าที่ พระสงฆ์จะทำได้ วัดในปัจจุบันนี้ ไม่ใช่สถานที่แบ่งแยกสถานะของวัดและบ้านออกจากกันอย่าง ลิ่นเชิง ยังมีความสัมพันธ์เกื้อกูลซึ่งกันและกันอยู่เสมอ ในทำนองเดียวกันพระสงฆ์ในปัจจุบันนี้ แม้ มิใช่พระอริยสงฆ์ผู้ตัดกิเลสมุ่งเน้นนิพพานแต่ประการเดียว โดยไม่รับรู้ปัญหาของประชาชน ทั้งหมดนั้นคงไม่ได้ พระสงฆ์จำเป็นต้องมีปฏิสัมพันธ์กับฆราวาส เพื่อช่วยเหลือสงเคราะห์ตาม หน้าที่สมควรแก่สถานะ การก้าวเข้าไปช่วยเหลือสงเคราะห์ชาวบ้าน พระสงฆ์จึงมีบทบาทเป็น นักพัฒนาในด้านต่าง ๆ เพื่อความอยู่รอดของสังคมไทย ดังนั้นพระสงฆ์ในปัจจุบันจึงได้ชื่อว่าเป็นผู้

อนุเคราะห์ประชาชนทั้งในทาง เศรษฐกิจสังคม และ จิตใจ สติปัญญา เป็นสภาวะที่พึงอย่างแท้จริง ในสังคมปัจจุบันอย่างดีที่สุด

กระบวนการด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมาน พบว่า ผู้จัดการสาธารณสงเคราะห์โดยส่วนมากได้แก่วัดและเจ้าอาวาส ซึ่งมีบทบาทอยู่ด้วยหน้าที่ของ เจ้าอาวาสดังนี้

๑. จัดกิจการของวัดให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย
๒. เป็นธุระในการจัดการศึกษาอบรมแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
๓. ให้ความสะดวกตามสมควรแก่พุทธศาสนิกชน ในการบำเพ็ญกุศล

ความจริงภาระหน้าที่ดังกล่าวเหล่านี้ ย่อมเข้าได้กับการสาธารณสงเคราะห์ อันเป็นการ คณะสงฆ์หรือการพระศาสนา เจ้าอาวาสจึงมีหน้าที่จัดการสาธารณสงเคราะห์อันเป็นกิจการของวัด การให้การศึกษอบรมและการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล จัดตั้งหน่วยอบรม ประชาชนประจำตำบล จะมีเจ้าอาวาสที่ตั้งหน่วยประชาชนเป็นประธานกรรมการโดยตำแหน่ง ส่วนวิธีการจัดการสาธารณสงเคราะห์ที่เป็นหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ได้กำหนดวิธีการ ไว้ชัดในระเบียบมหาเถรสมาคม เพื่อให้กิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพจะต้องมีคณะกรรมการ มีการประชุม มีการปฏิบัติงานการอบรมประชาชนประจำ ตำบล การปฏิบัติงาน ควรจัดในลักษณะใดลักษณะหนึ่งคือ

๑. อบรมทั่วไปได้แก่ จัดประชุมแนะนำทางวิชาการ โดยมีวิทยากรบรรยายทางวิชาการ
๒. อบรมเฉพาะกรณี ได้แก่จัดอบรมประชาชนเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวที่เกิดขึ้น โดยวิธีที่แจ่มแจ้งแนะนำชักชวนความเข้าใจ

๓. อบรมเฉพาะบุคคล ได้แก่การพบปะบุคคลบางคนเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือ ชี้แจงแนะนำชักชวนความเข้าใจในเฉพาะบางเรื่องอันเกี่ยวกับผู้นั้นมหาเถรสมาคมกำหนดหลักการ และวิธีการปฏิบัติและควบคุมส่งเสริม ไว้ชัดแจ้งคือกิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ซึ่ง จัดตั้งขึ้นตามระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ ซึ่งในระเบียบดังกล่าว กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการคือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การศึกษาสงเคราะห์และการสาธารณสงเคราะห์ โดยระเบียบดังกล่าว กำหนดหน่วยงาน ให้ตั้ง ณ วัดใดวัดหนึ่ง ตำบลละหนึ่งหน่วย ให้จัดการเป็นรูปคณะกรรมการ โดยให้เจ้าอาวาสที่ตั้งหน่วย อบรมประชาชนประจำตำบลเป็นประธานกรรมการโดยตำแหน่ง เจ้าอาวาสอื่นในเขตตำบลนั้น รอง กรรมการฝ่ายบรรพชิต กำหนดในตำบลนั้นเป็นรองประธานกรรมการฝ่ายคฤหัสถ์ ผู้ใหญ่บ้านและ แพทย์ประจำตำบล เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง อนึ่ง การสาธารณสงเคราะห์ ให้เจ้าคณะพระสังฆาธิ การจัดการสงเคราะห์ตามควรแก่โอกาสเช่น

๑. การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล การช่วยจัดหาทุนการสงเคราะห์ การป้องกันยาเสพติดให้โทษ เช่น ยาบ้า การป้องกันโรคเอดส์

๒. การช่วยเหลือสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง ขุดลอกคูคลอง สร้างฌาปนกิจสถาน สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้า

๓. การช่วยเหลือประชาชน ในโอกาสที่ควรจะช่วยเช่น การประสบอุทกภัย หรือช่วยคนชรา หรือคนพิการ

การสาธารณสงเคราะห์ จะต้องจัดเพื่อความเรียบร้อยดีงาม และไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย และความสงบสุขของบ้านเมือง จึงจะถือว่าเป็นไปด้วยความถูกต้อง และเป็นการสาธารณสงเคราะห์ ของคณะสงฆ์ ดังนั้น จำเป็นต้องมีการดูแลให้เป็นไปในลักษณะเหมาะสม และสมควรได้รับการส่งเสริมสนับสนุนตามสมควร กรรมการโดยตำแหน่ง ผู้ทรงคุณวุฒิ ๕-๘ คน เป็นกรรมการ สำหรับผู้ควบคุมและส่งเสริม มีกรรมการระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ผู้อำนวยการภาคและกรรมการ อำนวยการอบรมประชาชนกลางการควบคุมการสาธารณสงเคราะห์ก็เพื่อให้การดำเนินการถูกต้องตามระเบียบและการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง การส่งเสริมเพื่อให้การปฏิบัติเป็นไปเพื่อสร้างสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์นั้นควรดำเนินไปได้อย่างไม่มีอุปสรรค แนวการส่งเสริมพอสรุปได้ดังนี้

๑. ชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่
๒. ช่วยในการกำหนดในแผนงานในแต่ละปี
๓. ช่วยในคราวขาดแคลนทรัพยากร
๔. ช่วยยกย่องเชิดชูผู้ปฏิบัติหน้าที่
๕. ช่วยสนับสนุนด้านการทุนตามที่จะมีโอกาส
๖. ช่วยประสานงานคณะกรรมการให้เกิดความสามัคคี ร่วมกันอันดี
๗. ช่วยการอื่นอันเหมาะสม

งานสาธารณสงเคราะห์เป็นงานของพระสงฆ์เพื่อประชาชน วัดเป็นสถานที่ใกล้ชิดกับประชาชน จึงต้องเป็นผู้นำประชาชนในท้องถิ่น เพื่อสร้างสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์โดยตรงกิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล เป็นหน่วยงานเพื่อประโยชน์ดังกล่าวได้ดียิ่ง

สรุปได้ว่า การสาธารณสงเคราะห์ คือ การดำเนินกิจการต่างๆ เพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์แก่หน่วยงานหรือคณะบุคคล หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลและการอุดหนุนจนเจือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณะสมบัติทั่วไป การสาธารณสงเคราะห์ที่เป็นหลักของพระสงฆ์ คือ การสงเคราะห์ในด้านจิตใจและวัตถุสิ่งของเป็นต้น

ผลงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมาน เมื่อพิจารณา รายละเอียด พบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อยู่ในระดับมาก ในเรื่อง การจัดทำถนนภายในวัด ให้สะดวกแก่การสัญจรไปมา การป้องกันยาเสพติดให้โทษ และการ ช่วยเหลือให้คำแนะนำ ตามหลักศาสนาแก่บุคคลที่มีความเดือดร้อนหรือมีความทุกข์ ปัญหาเสพติดในปัจจุบันมันเริ่มจะเพิ่มเข้าไประบาดในชุมชนสถานการศึกษา ทำให้มีโอกาสนักเรียนบางคน เข้ามาใกล้ภัยอันตรายมากขึ้น เนื่องจากมีกลุ่มเยาวชนบางคนคิดหลงผิดเข้าไปเสพติดจากการมีปัญหา ต่าง ๆ เช่น ตนเองต้องการลองเสพติดเพราะปัญหาส่วนตัว การเรียนหนังสือ ครอบครัวยากจน หรือเพื่อนชักชวน จากการอยากลอง อยากเทห์ จากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ปัญหาเหล่านี้คือ สาเหตุของการที่จะเข้าไป เสพยาเสพติด แต่ยาเสพติดไม่ได้ระบาดไปแค่นั้น มันยังลุกลามไปยังชุมชนในหมู่บ้าน ไม่เว้น แม้กระทั่งสถานที่วัดวาอารามที่พระภิกษุสามเณรจำพรรษาอยู่ พระสงฆ์เองจะต้องมีบทบาทใน การป้องกันยาเสพติดโดยการนำหลักธรรมไปพัฒนาเยาวชน ตลอดจนทำกิจกรรมที่จะนำพาเยาวชน และชาวบ้านให้หลุดพ้นจากยาเสพติดให้ได้ พระสงฆ์จะต้องมีบทบาทในการเป็นผู้นำด้วยการปลูก กระตุนจิตสำนึก นำเทคนิคในการเข้าถึงชุมชน การสื่อสารกับชุมชน การผ่านการเทศนา การ บรรยาย ป้ายข้อความหลักธรรม การส่งเสริมหลักธรรม จริยธรรม และเป็นผู้ให้คำปรึกษาในการ พัฒนากิจกรรมกลุ่มซึ่งตั้งเป้าหมายไว้ คือชุมชนปลอดอบายมุข หรือยาเสพติด โดยขั้นตอน กิจกรรมมุ่งให้เกิดการเรียนรู้ให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมแก้ไขและป้องกันยาเสพติด ไม่หวังพึ่ง ภาครัฐอย่างเดียว เพื่อที่จะสร้างชุมชนเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งเพื่อเป็นแรงผลักดันให้ชุมชนอยู่รอด ปลอดภัยจากยาเสพติดให้ได้

ดังนั้นการสาธารณสุขสงเคราะห์ เป็นการดำเนินการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ หรือ สถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของประชาชนทั่วไป แต่ถ้าหากชาวบ้านยังไม่พร้อมที่จะช่วยตนเอง ถ้าพระเป็นผู้นำท้องถิ่น ก็ควรมีบทบาทด้วยการเสนอแนะให้ความคิดริเริ่มว่าในชุมชนมีอะไรที่จะ ทำให้เกิดแก่ประโยชน์ส่วนรวม ทางวัดจะทำได้ก็โดยทางอ้อม ด้วยการแนะนำชักจูงผู้อื่นให้ กระทำ หรือนำสิ่งของหรือบริการที่ได้รับจากผู้อื่น มาเฉลี่ยแบ่งปันให้เป็นประโยชน์กว้างขวาง ออกไป โดยการสงเคราะห์นั้นต้องคำนึงถึงความเหมาะสมและกาลเทศะ ด้วยการทำหน้าที่ให้ เหมาะสมกับบทบาท เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย วัฒนธรรมได้เข้ามามีบทบาทในสังคม หากพระสงฆ์แสดงบทบาททันตามปรากฏการณ์ของสังคมปัจจุบันก็จะสามารถแก้สภาพปัญหา จะ ส่งผลให้สภาพสังคมและประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้า

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาครั้งนี้ทำให้ผู้วิจัยได้ข้อเสนอแนะ ๒ ด้าน ดังต่อไปนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ควรนำเนื้อหางานบทบาทของพระสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด ที่น่าสนใจไปผลิตเป็นสื่อ เพื่อให้นักเผยแพร่และผู้ที่ศึกษาได้นำ ไปเป็นแบบอย่าง ในการปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อบุคคล สังคม ประเทศชาติ และพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

๒) คณะสงฆ์ควรสนับสนุนพระสงฆ์ผู้ดำเนินงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ เพื่อให้คุณค่าโดดเด่นด้วยการยกย่องเชิดชูให้ปรากฏในสังคม เพื่อเป็นกำลังใจในการปฏิบัติงานพระพุทธศาสนาต่อไป

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัยนี้ผู้วิจัยได้บทบาทของพระสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งผู้วิจัยยังเห็นว่า ยังมีประเด็นอื่นๆ ที่ควรศึกษาอยู่ ดังนี้

๑. ควรมีการศึกษาเรื่องของภาวะผู้นำในด้านบทบาทของพระสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

๒. ควรศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด ในแต่ละด้าน ด้วยการวิเคราะห์ให้เห็นจุดเด่น จุดด้อยของงานการปฏิบัติศาสนกิจกับพระมหาเถรรูปอื่นในพื้นที่อื่นๆ

๓. ควรศึกษาคุณค่าและประโยชน์บทบาทของพระสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด และชุมชนในแต่ละภาคของไทย

บรรณานุกรม

๑. ภาษาบาลี-ไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี. ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก. ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

กรมการศาสนา. การคณะสงฆ์และการพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

กรมการศาสนา. กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์ และการพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

กรมการศาสนา กองศาสนศึกษา. แบบประเมินผล อ.บ.ต. ฝ่ายเผยแผ่พระพุทธศาสนา กรมศาสนากระทรวงศึกษาธิการ. (เอกสาร) กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๕.

กรมการศาสนา. พระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. พ่อ. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

กীরติ ศรีวิเชียร. การพัฒนาวัดของกรมการศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมศาสนา, ๒๕๒๖.

คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. มนุษย์กับสังคม. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

จันทน์ อติพัฒนสิทธิ์. สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘.

ชำเลื่อง วุฒิจันทร์. เอกสารการวิจัยส่วนบุคคลในลักษณะวิชา สังคมจิตวิทยาเรื่องการพัฒนากิจการ
คณะสงฆ์เพื่อความมั่นคงแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร,
๒๕๒๖.

ปกรณั์ คุณารักษ์. ปัญหาสังคม. ขอนแก่น : คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๖.

_____. เอกสารประกอบการบรรยายรายวิชามุขยกับสังคม.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๔๕.

พระครูสุภาจารวัฒน์. บทบาทพระสงฆ์ชนบท ท่ามกลางวิกฤต. กรุงเทพมหานคร :

บริษัทเคล็ดไทย จำกัด, ๒๕๔๒.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺญ). เอกสารประกอบการบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์
และการพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๔๕.

พระพุทธวรญาณ(กิตติ กิตติหินฺโณ). ธรรมเนียมนิพนธ์ : ๑๐๐ ปีพระพุทธวรญาณ. พิมพ์ครั้งที่ ๒.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘.

พระไพศาล วิสาโล. พระพุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต.

กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรีสอภยวํส, ๒๕๔๖.

พระเทพปริยัติสุธี(วรวิทย์ คงคปญฺญ). เอกสารประกอบการบรรยายเรื่องการคณะสงฆ์

และการพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

_____. พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

๒๕๔๖.

_____. พุทธศาสนากับสังคมปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศิวพรการพิมพ์,

๒๕๑๓.

_____. สถานการณ์พระพุทธศาสนาพลิกหน้าเป็นพัฒนา. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๖.

_____. สถาบันและสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๗.

_____. สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๗.

พระมหาวิจิตร กลุยาณจิตโต. การปกครองคณะสงฆ์ไทย : การปกครองคณะสงฆ์สมัยพุทธกาล.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระมหาสมทรง สิรินุโร และคณะ. บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต.

กรุงเทพมหานคร : บริษัทเกล็ดไทย จำกัด, ๒๕๒๕.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ฐมฺมจิตฺโต). การปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร :

มหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พุทธทาสภิกขุ. รากฐานที่มั่นคงแห่งความเป็นมนุษย์. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๒๑.

พิทยา สายหู. กลไกของสังคม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๔.

ไพโรจน์ เกษนิล. ศิลปวัฒนธรรมไทย เล่ม ๔ วัดสำคัญในกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี.

กรุงเทพมหานคร : บริษัท งานดี จำกัด, ๒๕๒๕.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาภิราช. ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๑.

กรุงเทพมหานคร : ชวนการพิมพ์, ๒๕๓๕.

วิจิตร เกิดวิสัยฐ์. หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร :

บริษัทอักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕.

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา. คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วย เรื่อง

การคณะสงฆ์และการพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐ .

สมบุญ สุขสำราญ. การพัฒนาชนบทตามแนวทางพุทธศาสนา : กรณีศึกษาพระสงฆ์กับนักพัฒนา.

กรุงเทพมหานคร : พิมพ์สวย, ๒๕๓๐.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. การพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖.

สุพัตรา สุภาพ. สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒.

สุรพล พยอมแย้ม. จิตวิทยาชุมชน. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๑.

สุลักษณ์ ศิวลักษณ์. ศาสนากับการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา, ๒๕๓๔.

_____. ศาสนากับการพัฒนา. เชียงใหม่ : วิทยาลัยพายัพ, ๒๕๓๕.

สุทธิพงศ์ ดันตยาพิศาลสุทธิ. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม

พร้อมด้วยระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการศาสนา.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๑.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. การกลับมาของพระพุทธศาสนา “พระเอก”

ของการศึกษาใหม่. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ลายเสือ, ๒๕๔๕.

อภิชัย พันธเสน. ความหวัง ทางออกและทางเลือกใหม่. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์, ๒๕๕๕.

(๒) วารสาร :

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). “ธรรมที่ปณี”. ทางเดิน. ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๑๑๘ พฤษภาคม – มิถุนายน ๒๕๔๖.

(๓) วิทยานิพนธ์ :

จรินทร์ ยังสังข์. “บทบาทของพระสงฆ์ในการเปลี่ยนแปลงทางสังคม”. วิทยานิพนธ์ศึกษา

ศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑.

ณัฐชา สัมเขียวหวาน. “บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในจังหวัดราชบุรี”.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย :

มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๑.

ทวี สุทธธรรมณัฏฐ์. “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามโครงการอบรมประชาชน

ประจำตำบลในจังหวัดเชียงใหม่”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต,

บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๖๖.

พระครูปลัดเจริญ จิตปญโญ (ยากรรม). “การศึกษาชีวิตและผลงานพระราชพุทธิญาณ

(กุศลคุณวโร)”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย :

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) . สยามสามเตร. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์สวย, ๒๕๕๒.

พระมหาประยุตต์ ปยุตโต. บันทึกการสัมมนาเรื่อง พุทธศาสนากับสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร :

ห้างหุ้นส่วนศิริพร, ๒๕๑๓.

พระมหานันต์ ดอนนอก. “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามโครงการอบรม

ประชาชนประจำตำบล ในจังหวัดนครราชสีมา”. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคม

สงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐.

พิสิฏฐ์ บุญไชย และทรงคุณ จันทจร. “ศาสนาพุทธ : สถานภาพบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลง

ในสังคมอีสาน”. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยศิลปและวัฒนธรรมอีสาน

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๐.

ภัทรพร สิริกาญจน์. “หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ : แนวคิดและบทบาทของ
พระคำเขียน สุวณโณ ในการพัฒนาชุมชน”. งานวิจัยจากทุนสนับสนุน
ของสถาบันไทยคดีศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕.
สมคิด เพ็งอุดม, “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาตามทฤษฎีของพระสงฆ์และ
เจ้าหน้าที่ของกระทรวงมหาดไทยในระดับตำบลในจังหวัดสมุทรสงคราม”.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๓๕.
สุทธิพงษ์ ดันดาพิศาลสุทธิ. “ความสัมพันธ์ระหว่างหลักพระพุทธศาสนากับปรัชญาพื้นฐาน
ของสังคมสงเคราะห์”. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๔
ไอศูรย์ อินทร์เพชร. “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณี
พระเทพสาครมุนี (แก้ว สุวณฺโณ โขโต)”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.
บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

(๔) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่

ชำเลื่อง วุฒิจันทร์. การพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน. การแสวงหาเส้นทางพัฒนาชนบท
ของพระสงฆ์ไทย. ปี ๒๕๒๖. (อัคราณา).
นำทรัพย์ จันทรหอม. การทำวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน. การแสวงหาเส้นทางพัฒนาชนบท
ของพระสงฆ์ไทย. ปี ๒๕๒๖. (อัคราณา).
ประภาศน์ อวยชัย. การสาธารณสงเคราะห์. สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. ๑๒ (๒๕๓๗)
พระเทพปริยัติสุธี. วัดช่วยชาวบ้านได้อย่างไร. การแสวงหาเส้นทาง การพัฒนาชนบทของ
พระสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร: เอกสารอัคราณา, ๒๕๒๖.
พระธรรมญาณมุนี (กิตติ กิตติทินฺโน). วัดจะช่วยชาวบ้านได้อย่างไร การแสวงหาเส้นทาง
การพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร: เอกสารอัคราณา, ๒๕๒๖.
พระพยอม กลฺยาโณ. บทบาทของพระสงฆ์ต่อสังคม : ข่าวสด. ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๔๐.
พระมหาธนู ชีรปญฺญ. พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบท. การแสวงหาเส้นทางพัฒนาชนบท
ของพระสงฆ์ไทย. อัคราณา.

(๕) รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ มีทั้งหมด ๒๓ รูปแบ่งเป็น รองเจ้าคณะอำเภอ ๒ รูป เจ้าคณะตำบล
๑๓ รูป และเจ้าอาวาส ๘ รูป มีดังนี้

รองเจ้าคณะอำเภอ ๒ รูป

๑. พระมหาสมพงษ์ ฐิตปัญโญ รองเจ้าคณะอำเภอจตุรพักตรพิมาน
๒. พระครูศุภจริยาภิวัฒน์ รองเจ้าคณะอำเภอจตุรพักตรพิมาน

เจ้าคณะตำบล ๑๓ รูป

๑. พระมหาชนินทร์ ชวนปัญโญ เจ้าคณะตำบลดงกลาง
๒. พระครูวรกิจโสภณ เจ้าคณะตำบลอิงอ่อง
๓. พระครูอมรรวรคุณ เจ้าคณะตำบลหัวช้าง
๔. พระครูเมตตาภิตติวิมล เจ้าคณะตำบลป่าสังข์เขต ๒
๕. พระครูสุตปัญญากรณี เจ้าคณะตำบลป่าสังข์เขต ๑
๖. พระครูสุคนธ์ศีลาภรณ์ เจ้าคณะตำบลคู่น้อย
๗. พระครูพิพัฒน์ปัญญาวุธ เจ้าคณะตำบลน้ำใส
๘. พระครูประดิษฐ์สมณคุณ เจ้าคณะตำบลโคกล่าม
๙. พระครูรังสีธรรมสุนทร เจ้าคณะตำบลศรีโคตร
๑๐. พระครูรังสรรค์ประชาทร เจ้าคณะตำบลเมืองหงส์
๑๑. พระครูนิเทศน์วรรณธรรม เจ้าคณะตำบลหนองผือ
๑๒. พระครูสุธรรมวุฒิกุล เจ้าคณะตำบลดงแดง
๑๓. พระครูรังษีธรรมสุนทร เจ้าคณะตำบลศรีโคตร

เจ้าอาวาส ๘ รูป

๑. พระปลัดชนาธิป สิริปัญโญ เจ้าอาวาสวัดสว่างหนองแขว
๒. พระอธิการไพโรบลย์ จิตฺตวุฒโท เจ้าอาวาสวัดหนองแอก
๓. พระมหาถวิล ปิยธมฺโม เจ้าอาวาสวัดหนองท่ม
๔. พระมหาอุ้นสมัย อภิสมโย เจ้าอาวาสวัดกุดแคน
๕. พระครูวิทิศธรรมวงศ์ เจ้าอาวาสวัดหนองกุ่มบอน
๖. พระอธิการยุทธจักร อินฺทญาโน เจ้าอาวาสวัดหนองซาด
๗. พระครูสุพรหมณ์ธรรมวงศ์ เจ้าอาวาสวัดดงยาง
๘. พระอธิการสายันต์ ฐานวโร เจ้าอาวาสวัดสว่างอารมณ์

แบบสัมภาษณ์เรื่อง

บทบาทของพระสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์

อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....ตำแหน่ง.....

วัด.....ตำบล.....อำเภอ.....

อายุ.....ปี พรรษา.....

วุฒิการศึกษา

๑. ศาสนศึกษา นักธรรมชั้น.....ป.ธ.

๒. สามัญศึกษา/ชื่อปริญญาที่ได้สำเร็จ.....

ตอนที่ ๒ หัวข้อสัมภาษณ์

การสาธารณสงเคราะห์ที่ท่านได้ดำเนินการหรือมีส่วนร่วมอย่างไร ประโยชน์ที่ได้รับมีอะไรบ้าง และมีปัญหาขณะทำดำเนินการอย่างไร ในหัวข้อต่อไปนี้

๑. กระบวนการการทำงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ในด้านการดำเนินการเอง การที่วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินการเองซึ่งกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์

.....

๒. กระบวนการการทำงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ในด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่น เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล การจัดหาทุนเพื่อการสงเคราะห์และอื่น ๆ

.....

๓. กระบวนการการทำงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ในด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น สร้างถนนหนทาง ขุดลอกคูคลอง สร้างฌาปนสถาน (นอกวัด) สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้าและอื่น ๆ

.....

๔. กระบวนการการทำงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ในการช่วยเหลือประชาชนใน
กาลอันสมควร เช่น การประสบอุทกภัย การประสบอัคคีภัย การประสบวาทภัย หรือคราวหนาวจัด
หรือแม้ยามปกติตามโอกาส เช่น สงเคราะห์คนชรา คนพิการ และสงเคราะห์โดยประการอื่น

๕. กระบวนการการทำงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ในการให้อาการและสถานที่
ของวัดเพื่อเป็นประโยชน์แก่ประชาชน ได้แก่การช่วยเหลือ มีที่พักสำหรับประชาชน อาหาร
กลางวันสำหรับเด็ก ข้าราชการโรค ห้องสมุดประชาชน จัดที่ดินให้ประชาชนอยู่อาศัย ตั้งหน่วย
สงเคราะห์และฝึกอาชีพ ให้คำปรึกษาปัญหาชีวิตด้านต่าง ๆ ด้วยเมตตาธรรม

๖. กระบวนการการทำงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ในการให้อาการและสถานที่
ซึ่งเป็นสาธารณสงเคราะห์ เช่น โรงเรียน, สถานพยาบาล, ศาลาประชาคม

ลงชื่อ.....ผู้ให้สัมภาษณ์

(.....)

ลงชื่อ.....ผู้สัมภาษณ์

(พระครูประภัศร์สิทธิคุณ)

ขออนุโมทนาขอบคุณที่สละเวลาตอบแบบสัมภาษณ์ชุดนี้

ภาคผนวก ข.

ภาพกิจกรรมการสัมภาษณ์/กิจกรรมงานด้านสาธารณสุขเคราะห์

สัมภาษณ์ พระครูประดิษฐ์สมณคุณ เจ้าคณะตำบลโคกกล่าม วันที่ ๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๕

สัมภาษณ์ พระครูวรกิจโสภณ เจ้าคณะตำบลอี้งอ้ง วันที่ ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ พระครูพิพัฒน์ปัญญาวุธ เจ้าคณะตำบลน้ำใส วันที่ ๑๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ พระครูศุภกิจวิวัฒน์ รจ.จตุรพักตรพิมาน วันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ พระครูสุธรรมวุฒิกุล เจ้าคณะตำบลดงแดง วันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ พระครูสุตปัญญารักษ์ เจ้าคณะตำบลป่าสังข์เขต ๑ วันที่ ๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ พระมหาสมพงษ์ ฐิตปัญโญ รจ.จตุรพัตรพิมาน วันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ พระครูพิธานอดุลกิจ เจ้าคณะตำบลลิ้นฟ้า วันที่ ๒๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ พระครูสุคนธ์ศีลาภรณ์ เจ้าคณะตำบลคูน้ำ วันที่ ๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๕

สัมภาษณ์ พระครูนิเทศน์วรธรรม เจ้าคณะตำบลหนองผือ วันที่ ๒๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

กิจกรรมงานด้านสาธารณสงเคราะห์

จัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

แจกทุนผู้สูงอายุ

กิจกรรมการอบรมคุณธรรมจริยธรรม

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	พระครูประภัสร์สิทธิคุณ (ประสิทธิ์ ปกสุสโร)
เกิด	วันพฤหัสบดีที่ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๗
ชาติภูมิ	เลขที่ ๒๑ หมู่ที่ ๑ ตำบลหนองผือ อำเภอดุสิต กรุงเทพมหานคร จังหวัดร้อยเอ็ด
อุปสมบท	วันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๗ ณ พัทธสีมาวัดหงส์สุวรรณวาส ตำบลเมืองหงส์ อำเภอดุสิต กรุงเทพมหานคร จังหวัดร้อยเอ็ด มีพระครูสถิตธรรมอาจารย์ เป็นพระอุปัชฌาย์
ที่อยู่ปัจจุบัน	วัดหนองคู ตำบลเมืองหงส์ อำเภอดุสิต กรุงเทพมหานคร จังหวัดร้อยเอ็ด
การศึกษา	พ.ศ. ๒๕๕๔ ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิตรุ่นที่ ๕๖ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ห้องเรียนร้อยเอ็ด
ปัจจุบัน	กำลังศึกษาปริญญาโท สาขาพระพุทธศาสนา มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตขอนแก่น
หน้าที่การงาน	พ.ศ. ๒๕๒๕ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดหนองคู ตำบลเมืองหงส์ ตำบลเมืองหงส์ อำเภอดุสิต กรุงเทพมหานคร จังหวัดร้อยเอ็ด
	พ.ศ. ๒๕๔๐ ดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอดุสิต กรุงเทพมหานคร จังหวัดร้อยเอ็ด
	พ.ศ. ๒๕๕๓ ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอดุสิต กรุงเทพมหานคร จังหวัดร้อยเอ็ด